

Kan de EU zich wel aanpassen aan Oekraïne?

Politicoog Jevhen Hlibovytsky over de
groeierende kracht van Oekraïne in de wereld.

BUITENLAND 16-17

FOTO ROMAN PILIPEY/AFP

Grogu
Star Wars-film
past in gestaag
krimpand heelal

CULTUUR C2-3

Oliebedrijven

Overwinst
belasten is niet
gemakkelijk

ECONOMIE 24-25

Wereldwijd

Dieren in de stad
worden steeds
brutaler

WETENSCHAP 28-29

Bezuinigingen

Simone Stroet
is chronisch
ziek en wordt
hard geraakt

IN HET NIEUWS 4-5

NIEUWSBRIEVEN
De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE
redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN
ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,70
Jaargang 56
no. 193
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
DEN HAAG

LIAM VAN DE VEN

Euromaxxen is een daad van verzet

En vrouwenstem komt van alle kanten op me af, begeleid door opzweepende muziek. „Eeuwenlang liepen Europese landen voorop op het gebied van de democratie, filosofie, industrie, wetenschap, sociale rechtvaardigheid, cultuur en sport.“ Ik verwacht dat ze de zin vervolgt, maar ze blijft bij die vaststelling. We liëpen voorop, nu niet meer. Opbeurend.

Ik vind het ook een twijfelachtige uitspraak, dat Europa cultureel-filosofisch voorloper. Hoe meet je dat? Maar voordat die gedachte zich goed en wel kan vormen, worden van overal om mij heen beelden van Franse graanvelden, mediterrane kust en Duitse industrie in mijn brein geschoten.

Nee, dit is geen *bad trip*, maar een 360-gradenbioscoop. Die is onderdeel van de pas geopende Europa Experience, een interactief EU-informatiecentrum in Den Haag. Hier kunnen bijvoorbeeld schoolklassen leren over de EU. Je kunt het gerust EU-propaganda noemen.

Buiten de bios vind je allerlei tablets met informatie. Zoals áltijd met dit soort dingen hapert het touchscreen. Onduidelijk is of je naar boven of naar beneden moet vegen als je naar boven of naar beneden wil.

Meoizaam speurend door de tablets laat ik me informeren. Ik lees: „Nederland is toonaangevend op het gebied van geïntegreerde fotonicotechnologie, in het bijzonder *photonic integrated circuits*.“ Ik weet niet wat dat is of wat de EU ermee te maken heeft, maar het klinkt uitstekend.

Ergens anders leer ik over „oninformatanten“. Daar moet je je tegen beschermen, vertelt de Europa Experience: „Het beste advies om te wonen is om je tijd te nemen, te pauzeren, de feiten te controleren en yourself te beschermen tegen manipulatie.“ Ik heb die zin letter voor letter overgeschreven, voor alle duidelijkheid.

Het is onweersstaanbaar om de vergelijking te trekken tussen dit curieuze informatiecentrum en de Europese Unie. Ook de EU werkt niet bepaald soepel, heeft veel be-

wegende onderdeeljes, moeite met taal, enzovoorts. Het touchscreen van de EU, zo je wil, werkt niet altijd even goed. Maar dit is absoluut géén anti-EU-column: we wonen zo ongeveer in het gelukkigste land ter wereld, met om ons heen nog meer zo-ongeveer-gelukkigste-landen-ter-wereld.

Ik ga u niet vervelen met statistiekjes, ik ga u ook niet vertellen wat voor beleidssuccessen de EU allemaal boekt. Feit is dat we elkaar eeuwenlang de hersens insloegen op dit continent. Sinds de Europese integratie doen we dat niet meer. Dat succes spreekt voor zich, zeker nu de wereld onvulliger wordt.

Feit is dat we elkaar eeuwenlang de hersens insloegen op dit continent

Melig en overprikkeld loop ik de Europa Experience uit. Ik moet denken aan de gen Z-term Euro-maxxing. Het betekent dat je Euro-peesheid maximaliseert en romantiseert. Het is vast gebaseerd op Amerikaanse stereotypen van levensgenietende Europeanen, want het wil zeggen: uitgerekt op het terras hijsen aan een sigaret en lurken aan een *espresso* of een *Weizen* of een *chablis* of een ander Europees drankje. Liefst doordeweeks en liefst zo vroeg mogelijk na de lunch. Mijn vrienden en ik Euro-maxxen graag.

Het is een daad van verzet. Tegen dat bikkelharde Rusland en het overwicht van China, en vooral tegen dat gekke Amerika. „Europa is echt gaaf“, zeggen we dan Euro-maxxing tegen elkaar, blij dat we hier wonen in vrede en vrijheid en niet dáár. Wie wil nou China-maxxen, Ruslandmaxxen of Amerika-maxxen?

Euromaxxing nip ik aan mijn *espresso* in de zon, geen kogel die me om de oren vliegt. Ik denk bij mezelf: dit is de échte Europa Experience.

De hoogste militaire commandant van de NAVO, generaal Alexus G. Grynkewich. FOTO ANP

BONDGENOOTSCHAP

NAVO-generaal: geen verzwakking Europa

Gaan er vijfduizend Amerikaanse militairen weg uit Europa? Of negenduizend? En met welke reden? Een verklaring vanuit de Verenigde Staten bleef uit.

Michel Kerres

BRUSSEL

De hoogste militaire commandant van de NAVO, de Supreme Allied Commander Europe, de Amerikaanse generaal Alexus Grynkewich, verklaarde dinsdag op een persconferentie in Brussel dat terugtrekking van Amerikaanse militairen de verdediging van Europa niet zal ondermijnen. Europese bondgenoten, zei hij, nemen meer verantwoordelijkheid. „Nu de Europese pijler in de NAVO sterker wordt, zijn de VS in de gelegenheid hun bijdrage in Europa te beperken tot capaciteiten die de bondgenoten nog niet hebben.“ Grynkewich gaat ervan uit dat de vermindering van de Amerikaanse aanwezigheid een paar jaar gaat duren.

De Amerikaanse president Donald Trump voert sinds zijn aantreden de spanning in het NAVO-bondgenootschap geregeld op - door steun voor Oekraïne terug te schroeven, te dreigen Groenland in te nemen, door NAVO-bondgenoten uit te maken voor lafaards omdat ze zijn oorlog tegen Iran niet van harte steunen. In het chaotische Trump-tijdperk leven bondgenoten van de ene politieke crisis naar de andere.

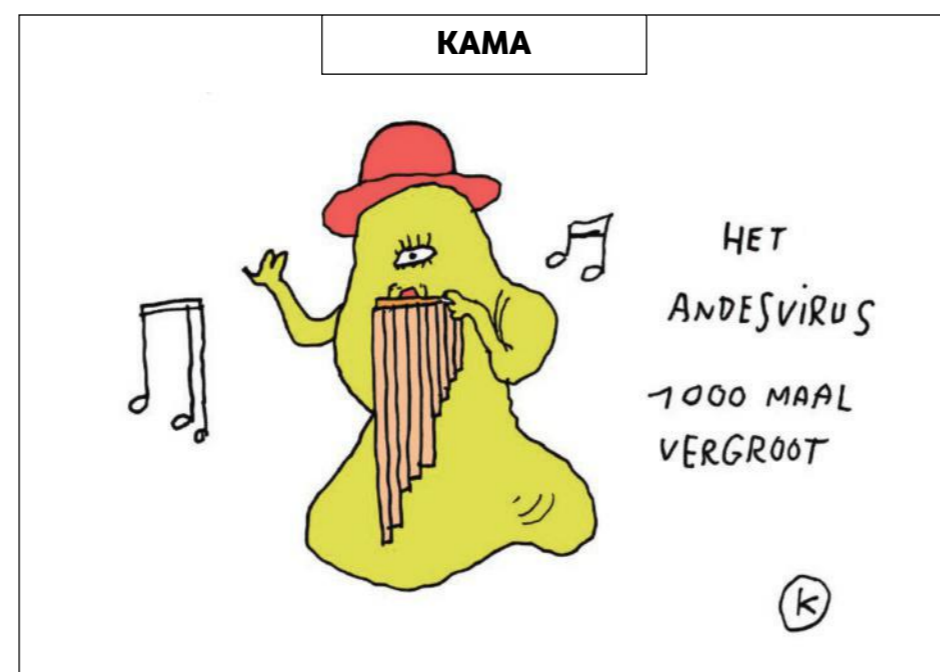
Een recente episode laat zien dat de NAVO

onder Trump niet altijd de geoliede machine is die ze graag wil zijn. Enkele weken geleden gaf hij opdracht om 5.000 militairen terug te trekken uit Europa, specifiek uit Duitsland. Dat viel bij veel bondgenoten verkeerd, vooral omdat in Washington werd gesuggereerd dat het straf was voor de kritiek van de Duitse bondskanselier Friedrich Merz op de oorlog van de VS met Iran. Merz had erop gewezen dat de VS geen duidelijke exit-strategie hebben en door de Iraniërs aan de onderhandelingstafel aan het lijntje worden gehouden.

Eind vorige week was het weer raak. De VS trokken 4.000 militairen terug uit Polen, heette het. De leiding van de Poolse krijgsmacht en Poolse politici waren volledig verast. Met het vertrek van de Amerikanen uit Polen leek de teller van terugtrekking uit Europa op te 9.000 militairen te staan.

De VS hebben ongeveer 80.000 militairen in Europa. De Amerikaanse aanwezigheid werd dus met ruim 10 procent verminderd. Bovendien ontbrak een verklaring voor de terugtrekking van militairen uit Polen. Zelfs op het NAVO-hoofdkwartier was het gissen, aldus een hoge NAVO-diplomaat.

Volgens een NAVO-bron gaat het niet om 9.000 Amerikaanse militairen. De opdracht uit Washington om 5.000 militairen uit Duitsland weg te halen werd door de Amerikaanse militaire leiding in Europa in eerste instantie ingevuld door 4.000 militairen weg te halen uit Polen. Net dezer weken zou die brigade afgelost worden. Die aflossing gaat niet door. Het is nu aan de Amerikaanse militaire leiding in Europa om te zien welke militairen uit Duitsland zullen vertrekken en hoe het gat in Polen wordt opgevuld.

HANTAVIRUSSEN

Chili en Argentinië ruziën over oorsprong van dodelijk andesvirus

Het gekibbel tussen Chili en Argentinië loopt op. Waar kwam het andesvirus dat cruiseschippassagiers besmette vandaan?

Nina Jurna

RIO DE JANEIRO

Het was de Braziliaanse infectiearts Raquel Muarrek die op nationale televisie de panikerige presentator kalmdeerde. „Ja, wij hebben in Brazilië ook het hantavirus, al sinds de jaren vijftig. We hebben zeven of acht soorten hier. Maar we kennen het andesvirus dat van mens-op-mens wordt overgedragen hier niet. En juist het andesvirus veroorzaakte de dodelijke besmettingen op dat cruiseschip“, aldus de arts.

Tot voor kort had de gemiddelde Braziliaan niet of nauwelijks gehoord van hantavirussen waarvan het andesvirus een variant is. Maar de besmetting met het virus onder opvarenden van het cruiseschip roept angstige herinneringen op aan Covid-19. Brazilië was met meer dan zeventienhonderdduizend doden een van de zwaarst getroffen landen ter wereld.

Naarmate het onderzoek naar de oorsprong van de huidige besmetting vordert, nemen de spanningen tussen Argentinië en Chili toe. Zij beschuldigen elkaar ervan de bron te zijn van de uitbraak op het Nederlandse cruiseschip MV Hondius. Het schip met 149 opvarenden van meer dan twintig nationaliteiten vertrok vanuit de haven van Ushuaia, de zuidelijkste stad ter wereld, in de Argentijnse provincie Tierra del Fuego (Vuurland). Van daaruit was een exclusieve cruise langs afgelegen eilanden gepland richting Kaapverdië, met aan boord vooral vogelaars en natuur-liefhebbers.

Inmiddels zijn er drie doden en elf besmettingen vastgesteld. Het eerste slachtoffer, een Nederlandse man van 69 jaar, overleed op het cruiseschip nadat het schip al een aantal dagen op zee was. Daarvoor had hij samen met zijn echtgenote - het tweede slachtoffer - maanden door verschillende Zuid-Amerikaanse landen gereisd. Behalve in Argentinië was het stel in Chili geweest. Aangezien nog niet precies duidelijk is wanneer ze op welke plek zijn geweest en het virus een incubatietijd heeft van twee tot zes weken, wijzen Chili en Argentinië naar elkaar als de bron van de besmetting. Zowel in het Argentijnse als in het Chileense deel van Patagonië is het andesvirus endemisch.

Toeristische reputatie
Volgens de Argentijnse autoriteiten verspreidt Chili „kwaadwillig“ het gerucht dat de oorsprong in Ushuaia ligt, waar het cruiseschip vertrok. Vanuit deze toeristische plek gaan veel mensen naar Antarctica. Ook vanuit Chili is het mogelijk Antarctica te bezoeken. Volgens Ar-

Een catamaran in de haven van Ushuaia, in de Argentijnse archipel Vuurland. Een Argentijns team gaat daar op zoek naar het hantavirus. FOTO CRISTIAN URRUTIA / AFP

gentinië heeft Chili er baat bij de toeristische reputatie van Ushuaia „te schaden“, zodat toeristen uitwijken naar Chili voor hun Antarctica-avontuur.

Een theorie is dat het Nederlandse echtpaar besmet is geraakt op de vuilstortplaats van Ushuaia, waar vogelaars een bijzondere, lokale vogel proberen te spotten. Hoewel het Argentijnse ministerie van Volksgezondheid een onderzoek aankondigde naar deze vuilstortplaats, ontkrachten lokale gezondheidsexperts van Vuurland deze mogelijkheid onmiddellijk. De langstaartige rijstrat (*Oligoryzomys longicaudatus*) die het andesvirus verspreidt, zou niet in Ushuaia voorkomen. Ook is het virus nooit eerder gesignaleerd in deze regio.

„Het zijn personen uit Chili die proberen onze toeristische reputatie te schaden, zij zitten achter deze geruchten“, aldus Martin Alfaro, woordvoerder van de afdeling volksgezondheid van de provincie Tierra del Fuego in een persconferentie. Volgens Alfaro is er nog nooit een geval geweest in Ushuaia sinds

het andesvirus werd vastgesteld in Argentinië, eind jaren negentig. „Het zou heel raar zijn om dan nu te bedenken dat dit virus specifiek bij ons is ontstaan“, zei hij.

Nadat Argentijnse autoriteiten de suggestie hadden gewekt dat het echtpaar in het Chileense deel van Patagonië besmet raakte, reageerde het Chileense ministerie van Volksgezondheid geïrriteerd.

Het dodelijke andesvirus maakt slachtoffers in Chili en Argentinië

Volgens een woordvoerder waren de Nederlandse toeristen buiten de incubatietijd (twee tot zes weken) van het virus in Chili. Bovendien zou in Chili het andesvirus nauwelijks actief zijn. De laatste directe besmetting van mens-op-mens daar was, voor zover bekend, in 2019. Hierop reageerden Argentijnse gezondheidsexperts door te stellen dat de mogelijkheid van be-

smetting in Chili nog steeds aanwezig is.

Op hun beurt benadrukken de Chileenen dat juist in Argentinië niet zo lang geleden een grote uitbraak van het andesvirus is geweest. Dat gebeurde in 2018 bij een zogeheten *quincañera*, een feest ter gelegenheid van de vijftiende verjaardag van meisjes - in heel Latijns-Amerika wordt die groots gevierd. 34 mensen raakten besmet in een dorp in het Argentijnse deel van Patagonië, van wie twaalf mensen overleden.

Afgelopen jaar maakte het virus slachtoffers in beide landen. Sinds juli vorig jaar waren er meer dan honderd besmettingen in Argentinië, en overleden er ruim dertig mensen aan het andesvirus. Uit cijfers van het Chileense ministerie van Volksgezondheid blijkt dat het andesvirus daar het afgelopen jaar voor meer dan veertig besmettingen van mens-op-mens werd overleden.

Deskundigen discussiëren ondertussen over de verspreiding van het andesvirus naar nieuwe gebie-

den door klimaatverandering. El Niño speelt daarbij een belangrijke rol. Dit weerfenomeen waarbij het zeewater in Stille Oceaan opwarmt, komt om de twee tot zeven jaar voor, en veroorzaakt iedere keer extremere weersomstandigheden in met name Zuid-Amerika, zoals langdurige droogte of juist zware regenval.

Rattenpopulatie

Enerzijds kan daardoor de rattenpopulatie groeien omdat ze beter aan voedsel kunnen komen als het warmer en vochtiger wordt. En doordat weersomstandigheden extremer worden zullen ze op zoek gaan naar nieuwe leefplekken, waardoor de kans groter is dat ze dichterbij mensen komen. „En dus bestaat de kans dat uiteindelijk het andesvirus wel bij ons terecht komt in Brazilië“, legt infectiearts Raquel Muarrek uit op de Braziliaanse tv. „Nu kan de langstaartige rijstrat nog niet overleven in ons land, maar wie weet in de toekomst wel. We zullen alert moeten blijven“, waarschuwt ze.

VERENIGDE STATEN

Trump richt fonds voor 'politiek vervolgd' op

AMSTERDAM

President Donald Trump heeft maandag zijn miljardenclaim tegen de Amerikaanse belastingdienst, de Internal Revenue Service, ingetrokken. In ruil daarvoor richt zijn eigen ministerie van Financiën een fonds op, bestemd voor mensen die beweren onrechtmatig te zijn vervolgd door de regering van zijn voorganger Joe Biden. Het fonds, het zogenaamde 'Anti-Weaponization Fund', krijgt een bedrag van 1,776 miljard dollar (omgerekend ruim 1,5 miljard euro), dat wordt verstrekt door het Amerikaanse ministerie van Justitie - in het jaar 1776 werd de Amerikaanse onafhankelijkheidsverkla-

ring getekend. Trump en zijn mede-aanklagers ontvangen als onderdeel van de schikking een officieel excuus, maar geen financiële vergoeding. Het nieuwe fonds beoordeelt claims van mensen die zeggen slachtoffer te zijn geworden van 'politieke vervolging'. Het is vooralsnog onduidelijk wie precies aanspraak kan maken op het fonds. Trump, zijn twee zoons en zijn familiebedrijf sleepten de fiscus voor de rechter omdat de belastingdienst volgens hen te weinig had gedaan om een datalek te voorkomen. In 2019 lekte een voormalige onderaannemer van de belastingdienst vertrouwelijke belastinggegevens van Trump naar *The New York Times* en *ProPublica*. (NRC)

BEZUINIGINGEN

Chronisch zieke Simone wordt geraakt door vijf bezuinigingen

Honderdduizenden chronisch zieken dreigen hard geraakt te worden door een stapeling van bezuinigingen van het kabinet-Jetten, op zorg én sociale zekerheid. Simone Stroet is een van hen.

Door **Christiaan Pelgrim** Fotografie **Kees van de Veen**

AMSTERDAM

Simone Stroet heeft al eens een ziekenhuisafpraak moeten afzeggen: ze had geen geld voor het vervoer. Ze heeft ook weleens een paar tientjes voor brandstof moeten lenen om in het ziekenhuis te kunnen komen. Al is bij familie of vrienden aankloppen, zegt ze, „echt mijn laatste strohalp”. „Ik los het liever zelf op.” Bijvoorbeeld door te vragen of de afspraak ook digitaal of telefonisch kan.

Vanuit het Friese dorp Bakhuizen rijdt Stroet (39) zo'n twee keer per week naar het ziekenhuis in Leeuwarden, ruim vijftig minuten verderop. Ze komt daar voor een hele lijst aan problemen, waaronder een darmziekte, een vorm van reuma en een hoofdzenuwaandoening. Meestal lukt het wel om daar te komen, maar bij het tanken gooit ze haar dieselbusje, waar haar rolstoel in past, nooit meer helemaal vol nu de brandstofprijzen zo hoog zijn. „Ik doe er vijftien, hooguit vijftientwintig liter in.”

Haar inkomen is niet eens zo laag. Ze heeft een WIA-uitkering voor volledig arbeidsongeschikten. En omdat ze voorheen een goede baan had, bedraagt die 2.400 euro per maand netto. Ze heeft daarom nét geen recht op huur- en zorgtoeslag. Maar door haar chronische ziektes heeft zij wel tal van extra kosten: een ruime zorgverzekering, speciale voeding, medicijnen die niet of slechts deels vergoed worden en allerlei hulpmiddelen zoals een rollator en steunzolen.

Gemiddeld houdt Stroet, na al haar uitgaven, nu zo'n 30 euro per maand over. En dan moeten de bezuinigingsplannen van het kabinet-Jetten nog komen.

Het kabinet wil op den duur 10 miljard euro per jaar besparen, vooral door mensen op allerlei manieren meer te laten betalen voor hun eigen zorgkosten. Op Sociale Zaken wil het kabinet zo'n 6 miljard bezuinigen door uitkeringen te versoberen, onder meer voor arbeidsongeschikten.

Stapelning van bezuinigingen

Zeker honderdduizenden chronisch zieken dreigen extra hard getroffen te worden, omdat zij geraakt worden door een 'stapelning' van bezuinigingsplannen op zorg én sociale zekerheid. De Patiëntenfederatie Nederland krijgt hier veel bezorgde reacties over, zegt waarnemend directeur-bestuurder Linda

“Vroeger was ik een workaholic. Nu ben ik elke dag thuis, maar werk harder dan toen

Simone Stroet

Daniels. „Mensen verwachten te moeten bezuinigen op hun kleding, eten en sociale activiteiten. En ze denken dat ze meer zorg gaan krijgen of uitstellen.”

Stroet wordt geraakt door minstens vijf bezuinigingsplannen: vier op de zorg, waardoor haar kosten omhoog gaan. En een bezuiniging op haar WIA-uitkering, waardoor haar inkomen daalt. „Ik zou echt niet weten hoe ik dat moet opvangen.”

Politici snappen niet hoe het is om elke dag bezig te zijn met overleven, denkt Stroet. „Je rent een onzichtbare marathon. Vroeger was ik een workaholic, als assistent van de directeur en leidinggevende van het secretariaat. Nu ben ik elke dag thuis, maar werk ik harder dan toen.”

Ze kan nauwelijks vast voedsel eten en neemt vooral drinkvoeding. Kleine slokjes, de hele dag door. Zodra haar lichaam die probeert te verteren, krijgt ze pijn. „Als messen en stompen in mijn maag.” Ze moet vaak overgeven. En dan zijn er nog al die bezoeken aan het ziekenhuis, die door haar chronische vermoeidheid een aanslag op haar lichaam zijn.

Geen aftrek meer voor zorgkosten

Het kabinet heeft beloofd voor de zomervakantie uit te zoeken hoeveel mensen er precies geraakt worden door zo'n stapeling van bezuinigingen, en hoe hoog hun nadeel kan oplopen. Bij chronisch zieken is de onzekerheid groot. „Ik ben niet zo snel bang”, zegt Stroet, „maar nu voel ik boosheid, frustratie en ja, ook wel angst.”

Daarom wil ze wel een interview geven, ook al kost dat haar veel energie. „Ik wil vechten voor mijn lotgenoten.” De dagen voor en na dit gesprek heeft ze vrijgehouden, vertelt ze thuis, aan haar ronde eettafel. „Dat is gewoon nodig om bij te komen.”

Allereerst zou Stroet geraakt worden door de verhoging van het eigen risico, dat het kabinet vanaf volgend jaar met 75 euro wil verhogen naar 460 euro per jaar. Ook behoort Stroet tot de ongeveer negenhonderdduizend mensen die via

Simone Stroet betaalt ook de hoofdprijs aan diesel, omdat ze twee keer per week naar het ziekenhuis moet.

daar dan op besparen?”

Wat niet helpt, is dat voor chronisch zieken zo onduidelijk is wat de bezuinigingsplannen precies inhouden. De meeste plannen zijn nog niet uitgewerkt, bovendien zijn de regels rond zorg en sociale zekerheid zo ingewikkeld dat die zich moeilijk laten vertalen naar je persoonlijke situatie.

20 procent

Zo maakte Stroet zich ook zorgen over het kabinetsplan om het maximale bedrag van allerlei uitkeringen met 20 procent te verlagen. Ruim 160.000 mensen, vooral werklozen en arbeidsongeschikten met een relatief hoge uitkering, dreigen er hierdoor tot 926 euro per maand (bruto) op achteruit te gaan. Stroet: „Ik zou niet weten hoe ik dan nog moet rondkomen.”

Maar als we haar documenten van uitkeringsinstantie UWV erbij pakken, blijkt Stroets maandelijkse uitkering laag genoeg om buiten schot te blijven. „Dat zou mooi zijn”, zegt ze zodra we dat ontdekken. Het laat wel zien hoe een bezuinigingsplan onzekerheid kan veroorzaken bij een veel bredere groep dan de direct getroffen.

Een andere bezuiniging op de WIA raakt haar wel. Nu krijgt Stroet via haar WIA-uitkering een jaarlijks nettobedrag van zo'n 220 euro als tegemoetkoming voor haar hogere zorgkosten. Maar het kabinet wil deze tegemoetkoming schrappen, juist nu de zorgkosten verder stijgen.

Daar wil het kabinet wel een nieuwe tegemoetkoming voor chronisch zieken tegenover zetten, maar het is nog onduidelijk hoe die eruit komt te zien en of die ook terecht gaat komen bij middeninkomens als Stroet. Het kabinet wil dat plan in de zomer uitwerken.

Voor Stroet voelt het lastig om in dit gesprek „een slachtofferrol” te hebben. Ze probeert juist dagelijks te genieten. Van de vogeltjes voor haar huis. Van wandelen in de regen, met rollator of scootmobiel. En zelfs van haar voorgescreven drinkvoeding met koffiesmaak. Ze heeft ontdekt dat ze die in de melkopschuimer kan doen en over haar koffie kan gieten. „Héerlijk.”

Maar misschien, zegt ze, is het nu even nodig om te laten zien dat het ook zwaar is om chronisch ziek te zijn. „Want ik heb het gevoel dat het kabinet dat gewoon niet wil snappen.”

Met medewerking van Iris Verhulsdonk

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Consumenten

Kunst & Antiek

TE KOOP GEVRAAGD klassieke of antieke auto's ook defect Venema Antiques & Classic Cars Rijksweg 17 te Drempt. Geopend op afspraak 06-53331279 info@venemaantiques.nl www.venemaantiques.nl

WILT U ADVERTEREN?

Surf dan naar onze website www.zadkinmedia.nl

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN GROEPS-CURSUS 675-

Gratis voor u! U krijgt een gratis handelsrobot waar 30 jaar handelservaring en vakmanschap in zit

Cursusdata vd Valk Breukelen: vrijdag 12 juni en 26 juni incl. koffie, broodjes en lopend buffet. Gratis parkeren Aanmelden: 010 519 21 15 of robwesfels.nl

Originele reacties cursisten

■ Rob is streng ■ Gezellige kerels

Ik heb genoten van de cursus en de 8 weken online meekijken. Het plan waar Rob streng op is werkt echt. Ik kan goed uit de voeten met het platform en de handleiding is voldoende duidelijk. Je moet je wel aan het plan houden, zoals jullie telkens weer vertellen. De kracht van herhaling vind ik zeer waardevol.

Een mooie start, genoeg info en handvatten om te starten met daytraden. Gezellige kerels.

WWW.ROBWESFELS.NL 010 519 21 15
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden

Plaats ook uw advertentie in onze rubriek Bijzondere Zaken. Dit is heel gemakkelijk, geef online op en ontvang de betaallink via e-mail.

Advertentie: Zadkin Media - info@zadkinmedia.nl - Telefoon 010 - 436 91 24 - De brieven onder nummer sturen naar: Lange Nieuwstraat 109 B1, 3111 ME Schiedam onder vermelding van hr.o.nr.

Het door Antoni Gaudí ontworpen park Güell in Barcelona is een populaire trekpleister voor toeristen. De muren eromheen staan vol protestleuzen van bewoners. FOTO MARC ASENSIO/GETTY IMAGES

REPORTAGE TOERISME

'We hebben in Barcelona niets tegen toeristen, maar ze moeten wel bijdragen'

Toeristen zijn een welkome bron van inkomsten voor Barcelona, maar zetten ook de publieke voorzieningen onder druk. Daarom verdubbelde de Catalaanse regering de toeristenbelasting.

Door **Veerle Schyns**

BARCELONA

Hoe vaak denk je dat Las Ramblas op drukke dagen schoongemaakt moet worden?", vraagt Antoni Fernández. De topambtenaar van de Catalaanse overheid vouwt zijn handen voor zich op tafel en wacht geduldig op het antwoord. Twee keer per dag is niet het juiste antwoord. „Tien tot twaalf keer”, verklaart hij. „Dat geldt niet voor alle straten en pleinen in Barcelona, maar Las Ramblas is de meest toeristische plek van de stad, daar moet je de hele dag door prullenbakken legen.”

Die schoonmaak moet betaald worden, vervolgt Fernández, en niet door de inwoners van de stad. Hetzelfde geldt voor andere voorzieningen waar toeristen in de stad massaal gebruik van maken, zoals het openbaar vervoer. Daarom besloot de *Generalitat de Catalunya*, de autonome regering van de Spaanse regio, eind februari de toeristenbelasting in Barcelona te verdubbelen. Sinds april gaan de prijzen geleidelijk omhoog: begin dit jaar betaalde een toerist maximaal 7,50 euro toeristenbelasting voor een overnachting in de Spaanse stad, dat kan in 2029 oplopen tot 15 euro per persoon per nacht, afhankelijk van het type accommodatie.

Het doel is niet om toeristen te weren, benadrukt Fernández in een vergaderzaal van het gloednieuwe overheids-

gebouw aan de rand van de stad. Op het dak wimpelen twee rood-gele vlaggen in de wind: de Spaanse en de Catalaanse. „Toeristen zijn welkom. Maar het is wel nodig dat ze bijdragen aan de financiering van bepaalde diensten.”

De toeristenbelasting viel de Nederlandse vriendinnen Tjiska Jntema en José van der Goot wel op, vertellen ze terwijl ze met de brandende zon in de rug naar de *sardana* staan te kijken, de Catalaanse volksdans. Iedere zondagochtend pakken jong en oud elkaar bij de hand om op het plein voor de gotische kathedraal La Seu in hartje Barcelona de cirkelvormige dans uit te voeren, begeleid door een tiental muzikanten in witte overhemden en donkerblauwe broeken op de trappen voor de kathedraal.

Toeristische attracties

voor hun bezoek van vier dagen moesten ze samen ruim 46 euro belasting betalen. „Dat was meer dan verwacht”, zegt Van der Goot. Toch heeft het bedrag ze niet aan het twijfelen gebracht over hun stedentrip, vult Jntema aan. „We hebben het ervoor over. En kijk hoe druk het hier is op het plein, dat moet allemaal onderhouden worden.”

'Tourism is killing this city'

Barcelona heeft een complexe verhouding met toeristen, vertelt Núria Guitart, universitair docent en onderzoeker aan de Barcelona School of Tourism, Hospitality and Gastronomy (CETT). „Een paar decennia geleden investeerde Barcelona, net als veel andere Europese steden, massaal in de promotie van toerisme in de context van postindustriële ontwikkeling.” Na de organisatie van de Olympische Zomerspelen in Barcelona, in 1992, nam het toerisme een vlucht. „Aanvankelijk was de kijk op toerisme heel positief, maar begin deze eeuw kwamen de eerste kritische stemmen. Zij uitten hun twijfels over het ontwikkelingsmodel van de stad, dat vooral gericht was op de uitbreiding van infrastructuur.”

Grootschalige protesten vonden voor het eerst plaats in 2017, vertelt Guitart. „De demonstranten keerden zich vooral tegen de gevolgen van toerisme. Ze zagen bijvoorbeeld een verband tussen toerisme en de stijging van de huisprijzen.” Ook verzetten ze zich tegen bepaalde activiteiten van toeristen, zoals het feest. „Het was niet gericht

tegen de toeristen zelf, maar tegen hun acties in de publieke ruimten.”

De regering hoopt dat de inkomsten uit de toeristenbelasting in heel Catalonië verduubelen naar 200 miljoen euro per jaar. Een kwart daarvan is bestemd voor woningbeleid, bijvoorbeeld om het lage percentage sociale huurwoningen (nog geen 2 procent in Barcelona) te verhogen en om de druk op de populairste buurten te verlichten. De rest van het geld gaat naar een Toerismefonds, dat het toerismebeleid van de Catalaanse regering financiert en wordt uitgekeerd aan gemeenten om plannen te financieren die gericht zijn op het verbeteren en beheersen van toerisme.

De extra heffing van Barcelona betekent extra inkomsten voor de stad, die ze naar eigen inzicht kan besteden. „De toeristenbelasting is belangrijk voor Barcelona”, zegt Guitart. „Het is de op twee na grootste inkomstenbron.”

Over de besteding daarvan bestaat wel discussie, legt de onderzoeker uit. „Een deel van de opbrengst werd vorig jaar gebruikt voor airconditioning op scholen. Ik vind dat positief omdat het direct ten goede komt aan de inwoners van de stad, maar veel mensen uit de toerisme-industrie vinden dat de belasting binnen die sector moet blijven. Er moet in ieder geval heel heldere communicatie over komen vanuit de gemeente.”

Vanwege de aanhoudende groei van het toerisme in Barcelona en Catalonië besloot de regering dat het tijd was voor een nieuwe verhoging. Bang voor een dalend aantal toeristen is de regering niet, zegt Fernández. „Uit onderzoek blijkt dat zowel de introductie van de toeristenbelasting als de verhoging in 2017 niet tot een daling van het aantal bezoekers heeft geleid.” Guitart: „De vraag is heel stabiel gebleken. En er zijn nieuwe groepen, bijvoorbeeld uit Azië, die de toerismemarkt betreden.”

Hogere belasting dan Rome en Parijs

Om low-budget-toeristen niet te benadeln, is de belasting progressief: hoe luxer de accommodatie, hoe hoger de belasting. In een vijfsterrenhotel wordt de prijs 15 euro per nacht (7 euro voor Catalonië, de extra heffing van Barcelona is nu 5 euro en loopt op tot 8 euro in 2029). In een hostel betalen toeristen nu 7 euro, dat wordt over een paar jaar 10 euro (2 euro voor Catalonië, 8 euro voor Barcelona). Met een prijs van 7,70 euro per nacht zitten de twee Nederlandse vriendinnen dus ergens in het midden.

Toch kan niet iedereen begrip opbrengen voor de verdubbeling. „Het is nog te vroeg om te analyseren wat de impact is, maar we kunnen wel stellen dat de verhoging toeristische appartementen meer zal benadeln dan de hotelsector, omdat de gemiddelde verblijfsduur daar doorgaans langer is”, mailt een woordvoerder van *Apartur*, de Vereniging van Toeristische Appartementen van Barcelona.

Ze wijst er ook op dat accommodaties in Barcelona concurrentievervalsing verliezen, omdat Barcelona nu een hogere toeristenbelasting heeft dan steden als Rome (maximaal 10 euro) en Parijs (maximaal 11,70 euro, met uitzondering van enkele 'Palace hotels') en omdat veel Spaanse regio's geen toeristenbelasting heffen. De verdubbeling is „weinig consistent met de behoeften van het gebied”, concludeert ze. In Am-

sterdam betalen toeristen 12,5 procent van de overnachtingsprijs, dat kan hoger uitkomen dan 15 euro per nacht.

Núria Guitart
universitair docent
en onderzoeker

sterdam betalen toeristen 12,5 procent van de overnachtingsprijs, dat kan hoger uitkomen dan 15 euro per nacht.

De regering hoopt dat de inkomsten uit de toeristenbelasting in heel Catalonië verduubelen naar 200 miljoen euro per jaar. Een kwart daarvan is bestemd voor woningbeleid, bijvoorbeeld om het lage percentage sociale huurwoningen (nog geen 2 procent in Barcelona) te verhogen en om de druk op de populairste buurten te verlichten. De rest van het geld gaat naar een Toerismefonds, dat het toerismebeleid van de Catalaanse regering financiert en wordt uitgekeerd aan gemeenten om plannen te financieren die gericht zijn op het verbeteren en beheersen van toerisme.

De extra heffing van Barcelona betekent extra inkomsten voor de stad, die ze naar eigen inzicht kan besteden. „De toeristenbelasting is belangrijk voor Barcelona”, zegt Guitart. „Het is de op twee na grootste inkomstenbron.”

Over de besteding daarvan bestaat wel discussie, legt de onderzoeker uit. „Een deel van de opbrengst werd vorig jaar gebruikt voor airconditioning op scholen. Ik vind dat positief omdat het direct ten goede komt aan de inwoners van de stad, maar veel mensen uit de toerisme-industrie vinden dat de belasting binnen die sector moet blijven. Er moet in ieder geval heel heldere communicatie over komen vanuit de gemeente.”

Van stad naar themapark

Andere steden die zeer populair zijn bij toeristen hebben nog verdergaande maatregelen genomen: zo voerde Venetië recent een toegangsticket in voor iedereen die niet in de stad overnacht. Dergelijke maatregelen heeft de Catalaanse regering niet overwogen, zegt Fernández. „De toeristenbelasting is het meest praktisch. Een toeslag voor het openbaar vervoer is bijvoorbeeld moeilijk uit te voeren: hoe ga je controleren wie een toerist is en wie niet? Met de toeristenbelasting kunnen wij bepalen waar het geld nodig is.”

Guitart is ook geen voorstander van

het Venetië-beleid: „Het zou in Barcelona niet eens kunnen, omdat je op te veel manieren de stad kunt binnengaan, maar het is ook onwenselijk omdat je de stad in een soort themapark verandert.” Ze ziet wel dat de stad blijft worstelen met dagtoeristen, die bijdragen aan de druk op de publieke ruimte maar er niet voor betalen. „Amsterdam heeft een vergunning ingevoerd voor gidsen [die kost 212 euro per jaar], dat kan een manier zijn. Barcelona probeert het ook door de parkeerkosten van bussen met dagtoeristen te verhogen.”

Guitart verwacht dat het toerisme zichzelf op een gegeven moment zal reguleren - ruimte voor groei is er namelijk niet meer in de stad die geografisch wordt begrensd door de zee, een rivier en de bergen. „Volgens de statistieken zal het aantal toeristen nog zo'n 5 procent toenemen, daarna komt de 'psychologische draagkracht' in zicht. Dat is een theoretisch concept dat in dit geval gaat over de mate van drukte die toeristen bereid zijn te accepteren en het maximale niveau van toerisme dat inwoners bereid zijn te ontvangen vanwege de winst die het de stad oplevert.” Onderzoekers proberen dat punt te voorspellen aan de hand van data, onder meer vanuit enquêtes.

Mocht dat punt niet komen, dan zijn verdere maatregelen volgens Fernández niet uitgesloten, al moet eerst het effect van de verdubbeling van de toeristenbelasting afgewacht worden. „En we nemen ook andere maatregelen: de gemeente heeft *drinking tours* verboden en besloten geen nieuwe vergunningen meer af te geven voor korttermijnverhuur zoals Airbnb.”

De Noorse collega's Live Hovland en Rasmus Lindkjend zijn een week-end met hun werk in Barcelona om het afgelopen jaar te vieren en staan ook de *sardana* te bewonderen. Het is dat de baas betaalt, anders weet Lindkjend niet of hij de belasting wel had willen ophoesten. Hovland snapt de verhoging wel. „Het is belangrijk voor de stad. Maar ik hoop dat het toeristen niet weerhoudt, het is hier zo mooi.”

Deelnemers aan een protestmars tegen massatoerisme in Barcelona, juli 2024.
FOTO BRUNA CASAS/REUTERS

De overdekte markt La Boqueria is een van de drukst bezochte eetgelegenheden in de Catalaanse hoofdstad.
FOTO ANP/ZUMA PRESS

GEHEIME TRAINING

‘China trainde Russen met drones’

China zou zo'n 200 Russische militairen drone-training hebben gegeven. De twee landen werken nu meer samen.

Or Goldenberg

AMSTERDAM

Eind vorig jaar zouden Chinese strijdkrachten heimelijk ongeveer tweehonderd Russische militairen in China hebben getraind. De trainingen zouden met name gericht zijn op het inzetten van drones. Dit meldt persbureau Reuters op basis van documenten en gesprekken met drie Europese inlichtingendiensten, die op basis van anonimiteit zijn gevoerd. Deze documenten noch gesprekken zijn door NRC ingezien.

Chinese troepen worden al sinds 2024 in Rusland getraind. Andersom, de opleiding van Russisch personeel in China, is nieuw. In een overeenkomst die vorige zomer in Beijing zou zijn getekend, stond dat honderden Chinese militairen een opleiding zouden volgen in militaire faciliteiten in Rusland.

De Chinese drone-industrie be-

Een officier spreekt soldaten toe op de Dag van de Overwinning in Sint-Petersburg, Rusland. DMITRI LOVETSKY/AP

schikt volgens de inlichtingenbronnen van Reuters over geavanceerde technologische kennis en trainingsmethodes, zoals vluchtsimulators. Volgens Russische rapporten zouden de Russische militairen in China trainen op het gebruik van drones om doelwitten te vinden waar ze mortieren op konden afvuren. Daarnaast trainden ze

op de verdediging tegen aanvallen van onbemande toestellen uit de lucht. Daarbij maakten ze gebruik van elektronische oorlogsvoeringssystemen, werpnetten en drones om andere drones tegen te houden.

Sommige Russische militairen zijn sinds de training in China teruggekeerd om in Oekraïne te vech-

ten. Een handvol Russische militairen die in China trainden zijn volgens de diensten betrokken geweest bij aanvallen met drones in de bezette Oekraïense Krim en Zaporizja. De Russische noch Chinese ministeries van Defensie hebben gereageerd op de berichtgeving van Reuters.

De MIVD schreef in zijn meest

recente jaarverslag dat Rusland kan „rekenen op China als bondgenoot” in zijn streven naar een multipolaire wereldorde. Volgens het rapport stelt China zich pseudo-neutraal op ten aanzien van de oorlog in Oekraïne, terwijl Chinese bedrijven volgens het jaarverslag „wel degelijk steun aan de Russische oorlogsinspanning” leveren.

Daarnaast stelt de dienst dat China zijn „militaire samenwerking met Rusland in het afgelopen jaar sterk heeft geïntensiveerd”. Dit zou namelijk ook voor China belangrijk zijn, vanwege het gebrek aan gevechtserfaring van de Chinese strijdkrachten.

Dinsdagavond ontvangt de Chinese leider Xi Jinping de Russische president Vladimir Poetin voor een tweedaags bezoek, dat samenvalt met de 25ste verjaardag van het Chinees-Russische vriendschapsverdrag. Het Kremlin kondigde aan dat de twee leiders de economische samenwerking zullen bespreken, evenals „belangrijke internationale en regionale kwesties”.

De twee landen zijn belangrijke handelspartners van elkaar, met name sinds de Russische invasie van Oekraïne. China is sindsdien de grootste afnemer van Russische olie en gas geworden.

Minister David van Weel tijdens het werkbezoek aan het ATKM. FOTO BAS CZERWINSKI/ATKM

INTERVIEW DAVID VAN WEEL MINISTER VAN JUSTITIE

De overheid kan nog niet heel veel doen tegen 'drogeerporno'-servers

Daags nadat pornosite Motherless.com weer online kwam, ging justitieminister David van Weel op bezoek bij een nieuwe autoriteit die het Nederlandse internet moet gaan opschonen.

Rik Wassens en Georgia Oost

ROTTERDAM

Anderhalve week geleden haalde het Openbaar Ministerie na grote media-aandacht pornosite Motherless.com offline. De website is controversieel vanwege de grote hoeveelheid 'drogeerporno' die erop te vinden is: seksuele handelingen met ogenschijnlijk bewusteloze vrouwen van wie niet duidelijk is of zij daarvoor toestemming hebben gegeven. Seks met een onmachtig persoon kwalificeert als verkrachting. Ook NRC onderzocht de site en vond meerdere gebruikers die zichzelf en de vrouwen in hun drogeer- en verkrachtingsvideo's als Nederlands omschrijven.

Maar sinds een paar dagen is de site weer te bezoeken. De site claimt illegale video's verwijderd te hebben. Het enige wat verder is veranderd: bovenaan de homepage staat een disclaimer waarin te lezen valt dat de eigenaar het moderatieproces heeft verbeterd. Op een speciale *transparency*-pagina kunnen bezoekers live volgen hoe moderators na een melding illegale beelden snel verwijderen. De site draait nog altijd bij het Nederlandse hostingbedrijf NForce, gevestigd in een datacentrum in Steenbergen.

Minister van Justitie en Veiligheid David van Weel (VVD) was maandag op werkbezoek bij de Autoriteit Online Terroristisch en Kinderpornografisch Materiaal (ATKM). Die vrij nieuwe autoriteit, opgericht in 2023, moet het Nederlandse internet opschonen en erop toezien dat illegaal materiaal daadwerkelijk snel verwijderd wordt. Nalatige sites en hostingbedrijven kunnen, uiteindelijk, hoge boetes krijgen. Van Weel heeft kort tijd voor een gesprek.

Motherless.com is weer online en draait nog steeds bij een datacentrum in Steenbergen. Hoe kan dat?

„De content die op de website gevonden is, heeft geleid tot de ingreep van het Openbaar Ministerie. Daar ben ik heel bij mee. Er zijn dus wel mogelijkheden om actie te ondernemen. Maar op het moment dat de content verwijderd is, dan is er geen reden meer om die site, met alle legale content, offline te houden.

„De vraag is natuurlijk: had dat platform zelf niet iets kunnen ondernemen? Nu staat er een disclaimer bovenaan de website. Dat is een mooi proces hebben, en dat is alles kunt melden en noem maar op. We gaan zien hoe waterdicht dat is. Mijn voorspelling is van niet. Maar we zijn elke keer weer

reactief, terwijl je toch iets van de verantwoordelijkheid bij de hostingdienst zou moeten kunnen neerleggen.”

De analisten van het ATKM

De ATKM richt zich op terroristische online inhoud en *child sexual abuse material*, CSAM, ofwel kindermisbruikmateriaal. Sites, sociale media-platforms en hostingbedrijven moeten binnen een uur (in het geval van terroristische content) of binnen twaalf uur (bij kindermisbruikmateriaal) gehoor geven aan de verwijderingsbevelen van de Autoriteit.

Minister Van Weel keek maandag mee met analisten van de ATKM die beelden moeten beoordelen - zijn de beelden die gevonden zijn of bij de Autoriteit gemeld zijn, daadwerkelijk terroristisch van aard, is er daadwerkelijk sprake van kinderpornografisch materiaal?

De Autoriteit liet vorig jaar 220 afbeeldingen van kinderpornografisch materiaal verwijderen. Het resultaat is „gemengd”, schrijft de ATKM, in het deze week gepubliceerde jaarverslag. „In een aantal gevallen is verwijderd materiaal teruggeplaatst.” Die ontwikkeling wordt de Autoriteit.

Er is in het korte bestaan van de Autoriteit nog geen boete opge-

legd, zegt een woordvoerder.

Sites en hostingdiensten moeten nu alleen reageren op meldingen van illegaal materiaal. Tegen videospots als Motherless, met video's waarvan niet duidelijk is of sprake is van seks met instemming, kan de ATKM dus niet optreden?

„We zijn met z'n allen bezig om het internet te reguleren. Dat hebben we twintig jaar niet gedaan en compleet aan de markt gelaten. We zijn nu geconfronteerd met de enorme uitwassen die dat met zich mee heeft gebracht. Kinderporno, terroristische content. En kijk ook naar de criminaliteit die in Nederland georganiseerd wordt via Snapchat of Telegram. Al die uitwassen moeten we terugdringen.

„Het liefste wil je dat al die bedrijven daar zelf verantwoordelijkheid voor nemen. Maar zo gaat het dus blijkbaar niet. Die naïviteit moeten we echt laten varen. We zullen ze moeten dwingen. Alleen handhaven op strafbaar materiaal dat we tegenkomen is onvoldoende.”

Wat dan wel?

„Die bedrijven zeggen: maak aan de voorkant duidelijk waar we verantwoordelijk voor zijn. Daar geef ik ze gelijk in. We moeten geza-

menlijke standaarden hebben. Het zijn commerciële bedrijven, die gaan zichzelf echt niet benadelen. Soms is het materiaal evident illegaal, en ik zie dat die platforms echt hun best doen om zichzelf dan op te schonen van kinderporno en andere nare zaken.

„Maar er is nog een heleboel meer te doen. De oplossing is een samenspel van goede wetgeving, het liefst Europees. Want dat maakt indruk op deze providers. Zij, en dat is een beetje het punt, gaan pas bewegen als iets verboden is.”

Nederland is de grootste vindplaats voor kinderpornografisch materiaal ter wereld. Het materiaal staat bij een beperkt aantal hostingbedrijven in het land. Aan welke maatregelen denkt u?

„Nationaal zullen we moeten werken aan de *bad hosting*-problematiek die we hebben. Hoe leggen we meer verantwoordelijkheid bij resellers [bedrijven die serverruimte onderverhuren - red.] over wat er gehost wordt op een platform?

„Ik ben een groot voorstander van KYC-beleid, *know your customer*. Banken moeten ook weten wie hun klanten zijn. Ik denk dat dat al een heleboel gaat schelen.”

Met medewerking van Carola Houtekamer

Advertentie

nrcwebwinkel

APPLE

Refurbished iPad

- ▶ Refurbished iPad 2021 64GB Space Grey Wifi
- ▶ 10.2-inch Retina IPS-LCD beeldscherm met TrueTone technologie
- ▶ Krachtige A13 Bionic chip en lange accuduur
- ▶ Veilig en snel met Touch ID ontgrendelen

Op zoek naar een toegankelijke iPad om digitaal de NRC te lezen en dagelijks te gebruiken? Deze refurbished iPad 2021 is een sterke alleskunner. Deze tablet heeft een 10,2-inch Retina-display, 64 GB opslag en de snelle A13 Bionic-chip. Daardoor navigeer je soepel tussen apps, stream je zonder moeite films en series en gebruik je de iPad ook prettig voor videobellen of online lezen.

Vergeleken met eerdere instapmodellen krijg je bij deze uitvoering meer opslagruimte en een duidelijk verbeterde frontcamera. Met 12 megapixel is die frontcamera bijzonder geschikt voor FaceTime, Teams en andere videogesprekken. Ook het scherm draagt bij aan een prettige kijkervaring, dankzij True Tone, dat kleuren afstemt op het omgevingslicht.

Achterpagina.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/ipad

Luister nu in je favoriete podcast-app.
Vooruit luisteren? Dat doe je via NRC

KOE KOEKS KIND

Een dna-test zet het leven van podcastmaker Cas Reijnders en zijn familie op z'n kop: zijn vader blijkt niet zijn genetische vader. In de nieuwe NRC-podcast Koekoekskind duikt hij samen met Kim Bos in de wereld van sjoemelende gynaecologen.

Luister nu in je favoriete podcast-app
Ga naar nrc.nl/koekoekskind voor meer over de podcast

nrc

PRESSIEGROEPEN

Het moet duidelijk zijn wie 'koffie drinken' met politici en ambtenaren

Een 'lobbyregister' moet inzicht geven in de soms ondoorzichtige afspraken tussen politiek Den Haag en lobbygroepen.

Famke Seine

DEN HAAG

Op de koffie bij een Kamerlid, top-ambtenaar of minister: lobbyisten in Den Haag doen het maar al te graag. Althans, zo valt aan te nemen, want precies weten welke lobbyist een afspraak heeft gehad met wie, dat blijft ondoorzichtig. Anders dan in zeven andere Europese landen, waaronder Duitsland en Ierland, maar ook bij de Europese Unie, hoeven lobbyisten in Nederland hun afspraken niet te registreren.

Dat wil het kabinet nu veranderen met een 'lobbyregister'. Daarin worden afspraken tussen politiek Den Haag en lobbygroepen vastgelegd om zo meer inzicht te krijgen in wie invloed kan uitoefenen op de macht. Minister Pieter Heerma (Binnenlandse Zaken, CDA) schreef eerder deze maand in een Kamerbrief in het najaar te laten weten hoe het kabinet het register voor zich ziet. Woensdag debatteert de Kamer over de nieuwe lobbywetgeving.

Er wordt al meer dan tien jaar over het lobbyregister gesproken in Den Haag. Het voorstel werd steeds vooruitgeschoven en belandde telkens onder aan de politieke agenda. Het register is een langgekoesterde wens van een Kamermeerderheid. Zo schreven Volt-Kamerlid Laurens Dassen en oud-Kamerlid Pieter Omtzigt in 2022 een initiatiefnota met de oproep een register in te voeren, die op brede steun kon rekenen.

Nederland loopt in Europa namelijk achter als het gaat om spelregels voor lobbyen. In 2021 tikte GRECO, de anticorruptiewaakhond van de Raad van Europa, Nederland al op de vingers. Een reeks aanbevelingen volgde, waaronder het lobbyregister.

'Niet proportioneel'

Daaropvolgende kabinetten zeiden het register in te zullen voeren, of minstens de mogelijkheid te onderzoeken, zoals het kabinet-Schoof. Toch noemde voormalig minister Judith Uitermark (Binnenlandse Zaken, NSC) vorig jaar maart een lobbyregister „niet proportioneel”. Ze wilde eerst andere manieren tegen het licht houden. Opmerkelijk, aangezien NSC 'goed bestuur' als pijler had én voorstander was van het register. Volgens Uitermark zouden de publieke agenda's van bewindspersonen echter dezelfde openheid kunnen bieden.

Probleem is alleen dat die niet goed worden bijgehouden, waardoor het onduidelijk blijft hoeveel lobbyisten dagelijks in contact komen met de politieke dan wel uit-

Een wandelgang achter de plenaire zaal van de Tweede Kamer op de dag van de ambtenarenstaking. FOTO BART MAAT

voerende macht. Open State Foundation, een organisatie die beoogt de transparantie van openbaar bestuur te verbeteren, stelde vast dat hoogstens 30 procent van de agenda's van de bewindslieden van kabinet-Schoof netjes was bijgewerkt. Wettelijk is het niet verplicht, maar het maakt wel deel uit van de richtlijnen van het kabinet. „Voormalig minister van Volksgezondheid, Fleur Agema (PVV), hield haar agenda bijvoorbeeld heel goed bij, maar haar partijgenoot Marjolein Faber (Asiel) had daar lak aan”, vertelt Serv Wiemers, de directeur van Open State.

Er is wel een 'lobbybypass', die lobbyisten kunnen krijgen om de publieke ruimtes van het Tweede Kamergebouw te kunnen betreden. Momenteel staan 57 lobbyisten daarvoor ingeschreven, blijkt uit de Tweede Kamersite. „Een zeer onvolledig systeem”, zegt Wiemers. Want dat bedraagt slechts

een fractie van het totale aantal lobbyisten. Overigens is het exacte aantal lobbyisten onbekend, maar Wiemers schat duizenden.

Bovendien registreert de lobbybypass alleen maar wie toegang heeft tot de Tweede Kamer, niet hoe vaak de pas wordt gebruikt, evenmin wanneer een lobbyist buiten de Ka-

Nederland loopt in Europa achter als het gaat om spelregels voor lobbyen

mer afspreekt. „Wat ik bizar vind van onze democratie, is dat alles tot in de puntjes is geregeld, behalve het lobbyen”, zegt Wiemers.

Toegevoegde waarde

Een lobbyregister moet deze hiaten vullen. Hoe het precies eruit komt te zien, is wel nog onduidelijk. Zo

heeft het kabinet nog niet besloten of het alleen bewindspersonen betreft of ook topambtenaren. Dat laatste adviseerde GRECO, in een rapport uit 2021, aangezien die ambtenaren ook in contact staan met bedrijven en maatschappelijke organisaties.

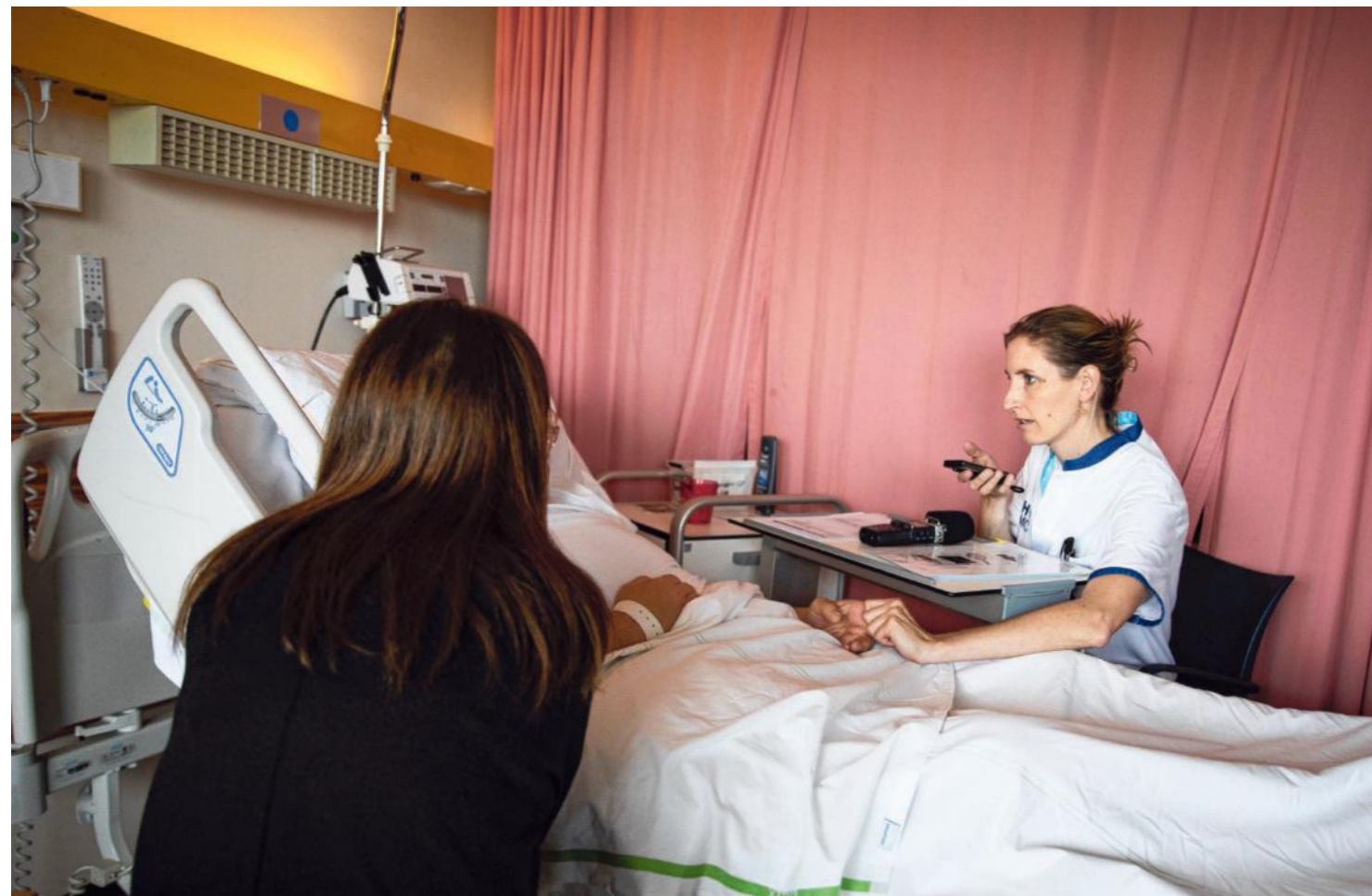
Volgens Caelesta Braun, hoogleraar openbaar bestuur aan de Universiteit Leiden, gaat het in de Kamer te vaak over of lobbyisten wel moeten worden geregistreerd, te weinig over de vorm. Ze onderzocht met haar collega Bert Fraussen, van dezelfde universiteit, in opdracht van eerdere kabinetten de toegevoegde waarde van een register.

Onduidelijk bleek bijvoorbeeld welke informatie moet worden opgenomen. „Voeg je ook de aanleiding voor het gesprek toe, zoals dat in Brussel moet? Dat is afhankelijk van wat je precies wil bereiken”, aldus Braun. Helemaal waterdicht is het register ook niet. „Het biedt

vooral inzicht in de formele toegang en laat de daadwerkelijke invloed buiten beschouwing”, stelt Braun.

Zo kan ook op informele plekken worden gelobbyd, buiten de Kamer, het ministerie of tijdens een werkbezoek. „Maar tegelijkertijd biedt het register wél enig inzicht in welke belangengroepen een weg vinden naar politiek Den Haag en of er een balans zit tussen die belangen.”

D66-Kamerlid Joost Sneller en Volt-Kamerlid Laurens Dassen pleitten al langer voor een register en hielden zelf een jaar lang hun openbare agenda bij - inclusief afspraken met lobbyisten. „Ik zag dat VNO-NCW [belangenbehartiger bedrijfsleven] vaak aanklopte, maar de vakbond FNV niet, dus toen heb ik zelf FNV benaderd”, vertelt Sneller. Een register kan ook bewindslieden die spiegel voorhouden, denkt het D66-Kamerlid.

Christa Docter-Kerkhof spreekt met een patiënt in HMC Westeinde.

REPORTAGE TAALBARRIÈRES

In dit ziekenhuis praat een arts met patiënten via een vertaalapparaat

Voor patiënten die weinig of geen Nederlands spreken, voelt het of zij buiten het zorgsysteem vallen. Het HMC in Den Haag vond er wat op. Goede zorg vereist goed kunnen communiceren.

Door **Merve Özdemir** Fotografie **Hedayatullah Amid**

DEN HAAG

Woorden vinden en praten lukt de Italiaanse patiënt van middelbare leeftijd in het Haagse ziekenhuis HMC Westeinde niet. Hij heeft een spraakstoornis door hersenschade en kan niet spreken met zijn vrouw, die de stoel naast zijn bed niet verlaat. De man kan ook niet communiceren met zijn therapeut. Logopedist en klinisch linguïst Christa Docter-Kerkhof (39) is aan zijn bed gaan zitten, ze wil wat testjes bij hem uitvoeren. In het Nederlands is contact maken met iemand met een communicatiestoornis al moeilijk - laat staan als je niet dezelfde taal spreekt.

Toch moet Docter-Kerkhof inschatten hoe haar patiënt aan het herstellen is, en in hoeverre hij taal kan begrijpen. Op de bedtafel van de patiënt ligt een oplossing: een smartphone-achtig apparaatje dat door spraakherkenning binnen een paar seconden Nederlandse zinnen vertaalt in het Italiaans, en andersom. „Ik ga u foto's laten zien, en ik ga een gebaar maken”, zegt Docter-Kerkhof rustig. „Daarna mag u de foto aanwijzen die bij het gebaar hoort.” Het apparaatje spreekt met een emotionele robotstem de vertaling uit. De robotstem vertaalt de instructies van de logopedist zelfs zo snel dat de vrouw van de patiënt de Italiaanse instructies nog eens zorgvuldig herhaalt. Heel langzaam sluit de patiënt zijn ogen en knikt. Hij begrijpt het.

Het vertaalapparaat is een van de dingen waarmee het Haaglanden Medisch Centrum in Den Haag (met drie locaties in de regio) taalbarrières wil overbruggen. De apparaten horen bij een protocol van het HMC dat nu zo'n zes maanden wordt gebruikt. Daarin staat duidelijk beschreven welke hulpmiddelen zorgverleners kunnen inzetten bij verschillende soorten gesprekken met niet-Nederlands sprekende patiënten. Dat is nodig omdat een groot deel van de patiënten van het HMC (jaarlijks zo'n 196.000 op de poliklinieken) weinig of geen Nederlands spreekt.

Vooraf op de locatie Westeinde is 'communiceren met anderstaligen' - zoals het HMC het zelf noemt - een uitdaging. Het ziekenhuis ligt aan de rand van de multiculturele wijken Transvaalkwartier en Schilderswijk. Veel patiënten spreken Turks, Bulgaars, Pools, Arabisch, Spaans, Tigrinya, Chinees (Mandarijn) en Oekraïens. Ook de spoedeisende hulp (SEH) van het HMC zit hier; locatie Westeinde heeft een van de grootste en drukbezochteste SEH's van Nederland, met jaarlijks vijftigduizend mensen die geholpen worden.

Levens redden

Goede communicatie kan levens redden, met name in een spoedgeval. Bij taalbarrières kunnen zorgverleners belangrijke details missen, vertelt Mark van Rossum (24), medisch hulpverlener op de SEH. „Hoe klachten zijn ontstaan, waar ze zitten, hoe lang ze al duren.” Acute buikpijn is bijvoorbeeld urgenter dan buikpijn die al langer bestaat. „En zit de buikpijn hoog in de buik, maar straalt die ook uit naar de borstkast, dan kan er wat met het hart aan de hand zijn. Dat zijn belangrijke dingen voor ons om te weten.”

Het is ook belangrijk om te checken of patiënten snappen wat hen wordt uitgelegd, zegt Van Rossum. Een tolk kan daarbij helpen. Dat kan een volwassen familielid of kennis zijn, maar dat werkt niet altijd. De antwoorden van patiënten worden soms flink ingekort door een familielid. Als een patiënt „een heel verhaal vertelt” bij het beantwoorden van een vraag en de

hulpverlener alleen een 'ja' terugkrijgt, dan weet die dat er „ergens informatie verloren is”.

Nederland heeft een goed zorgsysteem voor mensen die alles kunnen begrijpen, zegt Van Rossum. Maar snap je het niet, dan „kan het voelen alsof je van het kastje van de muur wordt gestuurd”. Dat kan ook gelden voor mensen die wel Nederlands spreken, maar het niet kunnen lezen of schrijven, voegt hij toe.

In het HMC heeft linguïst Docter-Kerkhof één keer meegemaakt dat iemand naar huis werd gestuurd die de taal niet sprak en geen tolk mee had, herinnert ze zich. Bij een andere patiënt konden zij en haar collega's niet uitvogelen welke taal of dialect hij sprak. Dat is vervelend voor de patiënt, zegt ze, én lastig voor behandelaars. Bij miscommunicatie door taal moeten zorgverleners meer tijd nemen voor gesprekken en extra onderzoek doen om de klachten in kaart te brengen, zegt Docter-Kerkhof. Dat kost veel geld, maar is het waard, vindt ze: „We zien liever iemand goed en uitgebreid. Het doel is om iemand volledig te helpen.”

Landelijke richtlijn

Sinds afgelopen oktober geldt de landelijke richtlijn 'Omgaan met taalbarrières in de zorg en het sociaal domein', en het protocol van het HMC wordt gezien als goed voorbeeld in de praktijk. Een landelijke richtlijn moet goede zorg garanderen voor de bijna 2,5 miljoen mensen in Nederland voor wie Nederlands niet de moedertaal is.

Om hoeveel ziekenhuispatiënten het gaat, is niet bekend. Ook dat wil het HMC gaan bijhouden. In het ziekenhuis kunnen medewerkers sinds kort ook de taal die hun patiënt spreekt opnemen in het patiëntendossier.

Een protocol voor andere talen in het HMC was hard nodig, merkte initiatiefnemer Charlotte van Leeuwen-Arends (30), senior verpleegkundige in locatie Westeinde. Het project om beter om te gaan met taalbarrières begon ze tijdens haar afstudeeronderzoek. Dat mondde uit in een project voor het hele HMC, dat nu zo'n drie jaar loopt.

Verpleegkundigen gaven in het onderzoek aan „geen idee te hebben” wat ze precies moesten doen bij een taalbarrière. Vaak grepen verpleegkundigen naar hun eigen telefoon met Google Translate, zag Van Leeuwen-Arends. „Maar dat wil je liever niet inzetten, vanwege het risico op datalekken door het opslaan van patiënteninformatie in persoonlijke accounts.”

Het viel Van Leeuwen-Arends ook op dat veel vertaalapps geen dialecten kunnen vertalen. Zoals Berbers, een Arabisch dialect dat door veel Marokkaanse Nederlanders wordt gesproken. Dat werd vooral opgevangen door met „handen en voeten” te praten. Of door inzet van familieleden.

Het leidde soms ook tot lastige ethische kwesties. Van Leeuwen-Arends: „We hebben eens gehad dat een patiënt geen Nederlands sprak en de zoon vertaalde voor zijn moeder. We wisten niet of mevrouw wel of niet wist dat ze kwam te overlijden. Het was voor ons

Het HMC zorgde ervoor dat elke afdeling over een vertaalapparaat kan beschikken

belangrijk om te weten wat de patiënt wil in de laatste fase van het leven.”

Het ziekenhuis wil daarom minder afhankelijk worden van de persoon die de patiënt meeneemt naar het ziekenhuis, zegt Van Leeuwen-Arends. „Je hoopt dat de persoon die vertaalt de belangen van de patiënt behartigt. Maar zeker weten kun je het niet.”

Ten minste één vertaalapparaat

Het HMC verdeelde honderd vertaalapparaten over de poliklinieken zodat elke afdeling er altijd ten minste een beschikbaar heeft. Op de apparaten staan 95 talen en verschillende dialecten: 15 varianten van het Arabisch, 14 Engelse dialecten en 18 Spaanse varianten. Zorgpersoneel zonder werktelefoon kreeg een vertaalapparaatje. De meeste andere werknemers hebben een vertaalapp op hun beveiligde werktelefoon. Zowel de apparaatjes als de vertaalapps zijn bedoeld voor simpele gesprekken.

Op elke afdeling zijn ook 'promotors' opgeleid. Zij helpen hun collega's met het vinden van de juiste aanpak bij een taalbarrière, en zorgen dat hun team het nieuwe protocol goed volgt. Er zijn formulieren voor het invullen van standaardinformatie voor patiënten beschikbaar in verschillende talen.

Gevoelige gesprekken laat het ziekenhuis niet aan vertaalapparaten over. De Haagse richtlijn moedigt artsen aan om de tolktelefoon met professionele vertalers te bellen voor complexe medische gesprekken, zoals 'slecht nieuws-gesprekken'. Vorig jaar

werd de tolktelefoon 1.363 keer aangevraagd in het HMC, met name door artsen.

Bij spoed voer je eerst de behandeling uit die nodig is en bel je daarna de tolk, zegt SEH-arts Ghafari-Taheri (52, haar voornaam vermeldt ze liever niet). „Je hebt een compleet verhaal nodig. De tolktelefoon is de beste en snelste manier. Binnen twee of drie minuten heb je een tolk aan de telefoon.” Bij Arabisch, Turks, Pools en Bulgaars gaat het soms sneller, bij talen als het Eritrees-Ethiopische Tigrinya kan de wachttijd oplopen. Toch gaat het sneller dan vroeger, merkt Ghafari-Taheri in de twintig jaar dat ze als arts werkt. Zelf spreekt ze Nederlands, Engels en Farsi. „Ik help soms als vertaler bij andere collega's. Maar zo vaak word ik voor Farsi niet geroepen.”

Het HMC-vertaalapparaatje is geavanceerd, grote misverstanden hebben zich nog niet voorgedaan. Toch sluipt er soms een taalfoutje in, zoals ook Docter-Kerkhof meemaakte. Zij vertelde haar Italiaanse patiënt na zijn tests dat zij 's middags nog eens zou komen voor zijn slikproblemen, en zorgen dat hun team het nieuwe protocol goed volgt. Er zijn formulieren voor het invullen van standaardinformatie voor patiënten beschikbaar in verschillende talen.

Op verzoek van het ziekenhuis blijft de Italiaanse patiënt anoniem, zijn naam is bekend bij de redactie.

Advertentie

nrc webwinkel

Zomerse aanbiedingen

FDB MÖBLER
M1 tuinstoel

Adviesprijs fabrikant 429,-
299,-

Klassiek en traditioneel Scandinavisch design
Gemaakt van FSC-gecertificeerd en geolied teakhout
Ontworpen door Thomas E. Alken

FDB MÖBLER
M20 tuinstoel

In de kleuren: ● ●

Adviesprijs fabrikant 429,-
299,-

Weerbestendig en sneldrogend
Robuust én stapelbaar design
Modern comfort voor elke buitenruimte

WELTEVREE
Stringlight

Adviesprijs fabrikant 299,-
299,-

Prachtig, kleurrijk verlichtingsnoer van 12 meter
Kan het gehele jaar buiten blijven (IP44)
Ontworpen door Floris Schoonderbeek

LAFUMA
Evolution Becomfort ligstoel

Adviesprijs fabrikant 399,95
319,95

Ontspan het lichaam door optimale gewichtsverdeling
Meerdere verstelbare standen
Inclusief ademend en waterafstotend kussen

FATBOY
Bolleke mini set

3 stuks in de kleuren: ● ● ●

Adviesprijs fabrikant 139,-
109,-

Slim design met ophanglus
Draadloos en geschikt voor buiten
Tot 24 uur sfeerlicht en 3 lichtstanden

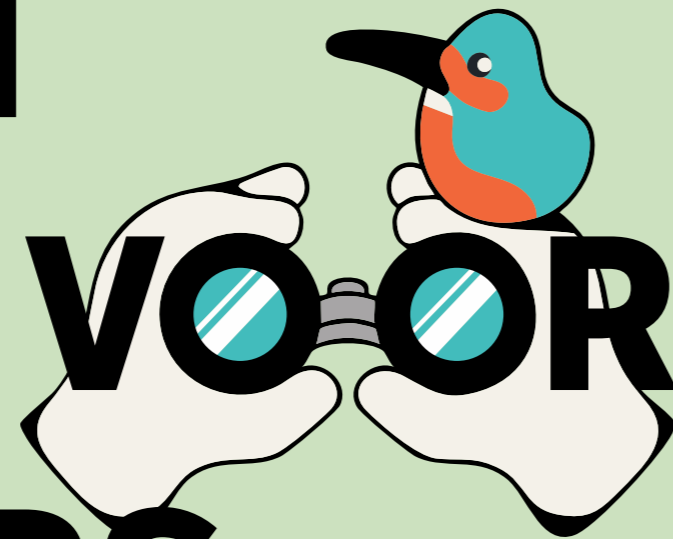
Bekijk alle aanbiedingen online > nrcwebwinkel.nl/buitenleven

NIEUWE NRC MASTERCLASS

VOGELEN

Leer in zes weken
kijken als een vogelaar
en ga zelf op pad

BEGINNERS

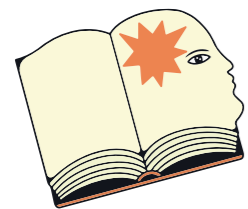
Wijn drinken voor beginners

Leer in zes weken jouw wijnsmaak kennen

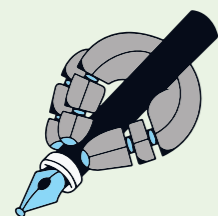
Stoppen met scrollen

Leer in zes weken hoe je de verleiding van je telefoon weerstaat en tijd terugwint

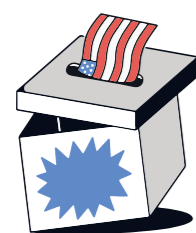
Hoe schrijf je een goed verhaal

Leer in zeven weken waar een goed verhaal aan voldoet en hoe je er zelf een schrijft

Hoe werk je met AI-tools

Leer in vijf weken hoe je effectieve AI-opdrachten schrijft

Begrijp het Amerikaanse kiesstelsel

Leer in zes weken hoe het Amerikaanse politieke stelsel is ontstaan

NRC masterclasses zijn speciaal voor abonnees. In een masterclass leer je een vaardigheid van een NRC-redacteur. Je ontvangt elke week een nieuwe les, direct in je inbox.

Schrijf je in via nrc.nl/masterclass

nrc masterclass

REPORTAGE **ARBEIDSCONFLICT**

Fotomuseum en Donker staan tegenover elkaar in de rechtbank

De rechtzaak over het plotselinge ontslag van Fotomuseumdirecteur Birgit Donker draait om dikke dossiers, maar het bewijs waar iedereen benieuwd naar is, ontbreekt. „U roept van alles zonder dat er stukken ter onderbouwing zijn.”

Anne Moraal
ROTTERDAM

Het is tien minuten lopen van Pakhuis Santos, het nieuwe gebouw van het Nederlands Fotomuseum (NFM) naar de Rechtbank Rotterdam. De zon schijnt, toch hangt er een schaduw over het museum. De hoop is dat er vandaag, hier, een licht op wordt geworpen.

In juni vorig jaar werd Birgit Donker - toenmalig directeur - vlak voor de verhuizing naar de nieuwe behuizing Pakhuis Santos geschorst door de raad van toezicht (rvt) van het museum. Aanleiding voor de rvt: „signalen” van het achterhouden van informatie en de beïnvloeding van twee medewerkers inzake een medewerkersonderzoek. De rvt deed vorig jaar onderzoek naar deze signalen en besloot daarop Donker twee weken later te ontslaan. Donker, ook hoofdredacteur van *NRC* tussen 2006 en 2010, heeft de beschuldigingen altijd ontkend en stapte naar de kantonrechter.

Het is druk in de rechtbank. Na het ontslag ontstond een felle (online) discussie tussen voor- en tegenstanders, die sindsdien bij elk nieuwsbericht weer opvlamt. Profielfoto's van vlees en bloed lopen de rechtszaal binnen - ook 'in het echt' zijn de meningen fel. Er worden extra stoelen de zaal in gedragen om alle huidige en oud-medewerkers, leden van de rvt, pers en andere geïnteresseerden een plekje te geven.

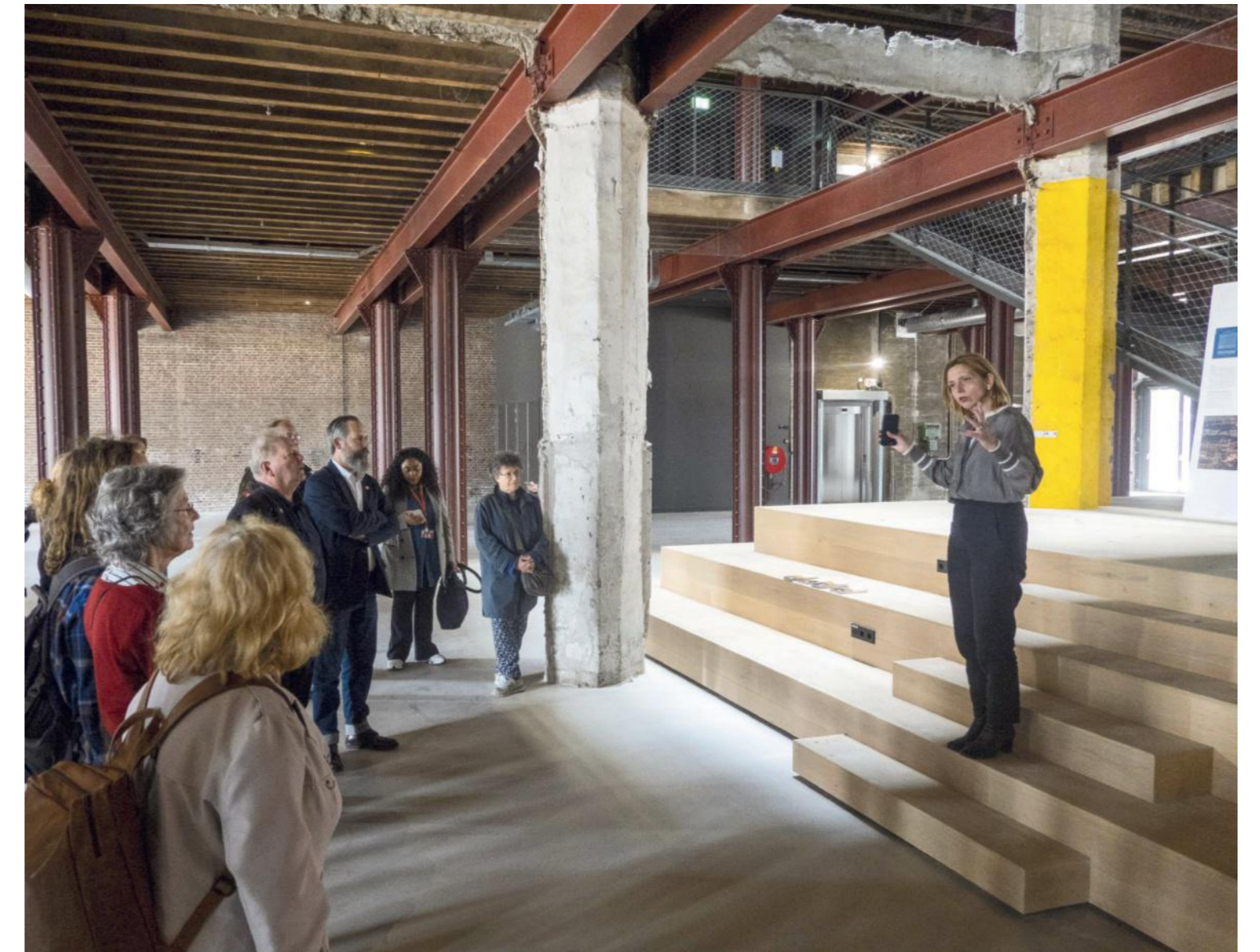
Het ontslag terugdraaien kan niet meer volgens de Wet bestuur en toezicht rechtspersonen uit 2021, ook niet als een rechter oordeelt dat het onrechtmatig was. Donker eist wel een „billijke vergoeding” van 400.000 euro, rectificatie van de communicatie door de rvt én een uitnodiging voor de heropening van het museum. Die vond afgelopen februari plaats in Pakhuis Santos, dus dat gaat niet meer lukken. De rechter maakt haar excuses voor het feit dat de behandeling zo lang op zich liet wachten; de vertraging werd veroorzaakt door hoge druk en te weinig rechters. De zaak was „te groot om op een verloren uurtje in te plannen”.

Veel mensen en veel papier. De advocaten, Donker en rvt-voorzitter Wanda van Kerkvoorden bladeren druk door dikke mappen om hun argumenten kracht bij te zetten. „Ik hoop dat we vandaag eerlijk kunnen zijn”, zegt Donker. Van Kerkvoorden sluit zich daarbij aan: „Ik hoop dat de feiten hier op een goede manier naar voren kunnen worden gebracht.”

Daar houdt de instemming tussen beide partijen wel zo'n beetje op. De feiten, zo wordt duidelijk tijdens een zitting die bijna vijf uur lang zal duren, blijken aan interpretatie onderhevig en gaan grotendeels niet over „de signalen” die reden waren voor Donkers ontslag.

Alarmerende elementen? De raad van toezicht heeft het lastig, in het dikke dossier blijkt weinig hard bewijs te zitten. Donker zou niet langer te handhaven zijn als bestuurder. Er heeft echter maar één functioneringsgesprek plaatsgevonden, verder is er bijna geen verslag gedaan van gesprekken die de rvt zegt met Donker te hebben gehad. Zo zou Donker het managementteam in juni hebben overvallen met een openingsdatum in september. Dit zou terug te vinden moeten zijn in de notulen, maar die blijkt de rvt niet te hebben.

Verder zou er een groot personeelsverloop zijn onder Donker. Toch kan de rvt niet goed uitleggen waarom dat verloop juist hoger was vóór haar aantreden, zoals Donker stelt. De externe vertrouwenspersoon heeft in Donkers jaren „geen of minimale” meldingen gehad. „Waar zitten de alarmerende elementen?”, vraagt de rechter.

Birgit Donker geeft een rondleiding aan fotografen in het pand waar het nieuwe fotomuseum zou worden gevestigd (2024). FOTO BERT VERHOEFF/ANP

De angst voor Donker zou volgens de rvt zo groot zijn dat mensen zich pas na haar schorsing vrij voelden om zich uit te spreken. Het gehele managementteam zou in deze periode hebben aangegeven op te stappen als Donker zou terugkeren. Van der Lee verklaart dat medewerkers hem hebben verteld dat ze twijfelden aan hun anonimiteit bij de externe vertrouwenspersoon. „Ik begriep dat wel”, zegt van der Lee.

Toeschouwers lachen, zuchten, roepen, knikken of schudden hun hoofd

„Dit riekt wel een beetje naar smaad”, reageert Donkers advocaat.

„De hele rol van een vertrouwenspersoon is toch dat je er vertrouwelijk kunt praten?”, vraagt de rechter.

Uitgebreid wordt ingegaan op Donkers reactie op het vertrek van curator Frits Gierstberg, waaruit zou blijken dat ze „harteloos” zou zijn. „U mag mij uitleggen wat har-

teloos is aan haar reactie”, zegt de rechter. „er staan geen harteloze woorden in deze brief.” Het 'harteloze' zou erin zitten dat Donker hem verwijst naar een externe hrpersoon voor een eindgesprek en dat hem een afscheid was „opgedrongen” waarin hij een waardebon van 600 euro kreeg voor de aanschaf van een iPad.

Belangrijke bewijsstukken

Toeschouwers lachen, zuchten, roepen, knikken of schudden met hun hoofd, de gemoederen lopen hoog op. Vooral als blijkt dat ook de belangrijkste bewijsstukken in het dossier ontbreken: de WhatsApp-berichten van een medewerker naar zijn partner die zouden bewijzen dat hij door Donker beïnvloed werd, alsmede de „derde bijlage” van een medewerkersonderzoek die Donker zou hebben achtergehouden. Donker heeft dit bewijs nooit gezien. „Ik ook niet”, zegt de rechter, „u roept van alles zonder dat er stukken ter onderbouwing zijn.”

De raad van toezicht beroept zich vooral op het cultuuronderzoek dat ze hebben laten verrich-

ten ná het vertrek van Donker. Hier namen 92 medewerkers en oud-medewerkers aan deel en daarbij werd haar leiderschap ook als „sterk sturend”, „autoritair” en „manipulatief” gekarakteriseerd. De rechter bevestigt dat in het onderzoek behoorlijke uitspraken werden gedaan, maar plaatst kanttekeningen bij het feit dat dit achteraf heeft plaatsgevonden. „Achteraf kunnen zaken ook anders worden gekwalificeerd”, zegt ze.

Na vijf uur is het tijd voor het slotwoord. „Ik word nu altijd geassocieerd met een angstcultuur”, zegt Donker. Ze vertelt hoe ze probeert om als zelfstandige aan de slag te gaan, maar dat haar eerste opdracht meteen mislukte omdat medewerkers van de opdrachtgever niet met haar wilden werken.

„Er zijn alleen maar verliezers”, zegt Van Kerkvoorden. „Er wordt een verhaal gemaakt van een rvt die een bestuurder rücksichtslos opzij zette. Maar een heel managementteam gaf tijdens haar schorsing aan: wij kunnen niet verder als mevrouw Donker terugkeert.”

De schriftelijke uitspraak wordt eind juni verwacht.

Simone Peek

KYIV

Op de puinhopen van vier jaar oorlog is een nieuw Oekraïne herrezen. Zelfverzekerder, zelfstandiger, zelfredzamer. Een land met *agency*. Voor de gerenommeerde Oekraïense publieksintellectueel Jevhen Hlibovytsky (50) is dat geen nieuws. „Dit Oekraïne werd geboren in 2014, maar niemand heeft het opgemerkt”, zegt Hlibovytsky, zittend aan een tafeltje in een café in Kyiv.

„Ik ben een saai iemand om mee te praten, want ik herhaal altijd hetzelfde verhaal”, zegt hij. Grijs streken door zijn wilde baard en vriendelijke bruine ogen. „Het enige dat is veranderd is dat ik in 2015 vaker werd uitgelachen.” Nu zien juist steeds meer mensen de waarachtigheid in zijn woorden.

Oekraïne zal volgens hem zijn veiligheid nooit meer aan een ander toevertrouwen – zoals in 1994 toen het afstand deed van zijn kernwapens in ruil voor veiligheids garanties van de VS en Rusland. Als Oekraïne voor de keuze komt te staan tussen een overeenkomst of herbewapening, zal iedere verstandige Oekraïense politicus voor het laatste kiezen, zegt hij. „De enigen die onvoorwaardelijk de vrijheid van Oekraïne beschermen, zijn de strijdkrachten.”

Hlibovytsky is politicoloog, oud-journalist en partner bij het Frontier Institute, een onderzoeksbureau dat zich buigt over veiligheidsvraagstukken en democratisering voor Oekraïne. Hij schakelt moeiteloos van Oekraïens naar academisch Engels en is gewend zijn verhaal in beide talen te houden.

„De Oekraïense oorlog gaat niet over Oekraïne”, is zijn punt. De oorlog staat volgens Hlibovytsky in het centrum van een internationaal proces waarin oude begrippen worden gedefinieerd. „Dat gaat over het vermogen van democratieën zichzelf opnieuw uit te vinden. Over autocratie, die een comeback probeert te maken. Het gaat over de transitie van een unipolaire wereld naar een multipolaire wereld. Het is ook een lakmoesproef voor westers kolonialisme: kan Europa zelfkritisch zijn, of zet het die koloniale traditie voort?”

Het slagen (of niet) voor deze „lakmoesproef” zou zijn af te meten aan het vermogen van westerse bondgenoten om Oekraïne te accepteren als daadwerkelijk zelfstandig handelend land. In de Amerikaanse druk bij het onderhandelen over een eind aan de oorlog, de ‘mineralendeal’ en de voorgestelde verdeling van de bezette kerncentrale van Zaporizja (waar de VS aan willen gaan verdienen) ziet Hlibovytsky een bewijs van een tegenovergestelde agenda bij de Amerikanen.

Niet serieus genomen

Oekraïne heeft de EU veel te bieden, stelt de analist. „Dit gaat niet om de graanschuur die bij de club wil. Wij zijn mensen met ervaring met het totalitarisme, die een westers onderwijssysteem hebben doorlopen, waardoor we goed bepaalde problemen herkennen en met oplossingen kunnen komen. Maar we worden nog niet serieus genomen. Terwijl: naast graan heeft Oekraïne ook ideeën, het is innovatief. Dat zie je in de drone-oorlog. Oekraïne draagt al op een zeer unieke en, ik moet zeggen, pijnlijke manier bij aan Europa.”

Dat Oekraïne dekolonisatie-retoriek gebruikt, ligt gevoelig bij landen uit het mondiale Zuiden. „Die landen noemden Oekraïne hypocriet: als het zo antikoloniaal is als het claimt te zijn, waarom wil het dan onderdeel worden van de unie met de ergste voormalige koloniale grootmachten op aarde?” Het Oekraïense antwoord, volgens Hlibovytsky, is dat Kyiv op zijn eigen voorwaarden wil toetreden. „Oekraïne wil het aangezicht van de EU in de wereld verbeteren.” De landen van het mondiale Zuiden waren niet overtuigd. „Hun antwoord: *yeah right*”.

Dit veranderde volgens Hlibovytsky na de confrontatie tussen Donald Trump en Volodymyr Zelensky in het Oval Office, vlak na de inauguratie van de Amerikaanse presi-

Kinderen spelen op beschadigde Russische gevechtsvoertuigen die worden tentoongesteld in Kyiv. EPA/SERGEY DOLZHENKO

Vrijgelaten Oekraïense krijgsgevangenen in de regio Tsjernihiv, 15 mei. FOTO ROMAN PILIPEY/AFP

INTERVIEW JEVHEN HLIBOVYTSKY ANALIST EN POLITICOLOOG

‘Die humanistische waarden, wij geloven er nog in. En jullie?’

De EU stelt hoge eisen aan de toetreding van Oekraïne. Maar stelt die wel genoeg eisen aan zichzelf? Volgens Jevhen Hlibovytsky is Oekraïne vooral bezig met overleven, en is het de vraag of de EU wel genoeg in huis heeft om daarbij te helpen. „Tot ik *boots on the ground* zie, beschouw ik niemand als bondgenoot.”

Een vrouw fotografeert een flatgebouw in Kyiv dat op 14 mei werd getroffen door bij een Russische luchtaanval. FOTO ROMAN PILIPEY/AFP

Een bus met vrijgelaten Oekraïense krijgsgevangenen na een gevangenenruil met Rusland op 24 april. FOTO ROMAN PILIPEY/AFP

dent in 2025. Sindsdien lukt het Oekraïense diplomaten beter samen te werken met landen in het mondiale Zuiden, hoort Hlibovytsky. Oekraïne werd daarna meer gezien als één van hen, een land dat onderschat en gekleineerd wordt door de Verenigde Staten. Een land dat met één voet boven de afgrond bungelt en moet knokken om gehoord te worden.

Een ander deel van het onbegrip heeft ermee te maken dat Rusland in westerse anticolonialisme-kringen niet gezien wordt als kolonisator – hoewel Moskou vele inheemse volkeren onderwierp en ontvinge. „Ik merk dat er veel onwetendheid is over het imperialisme”, zegt Hlibovytsky. „en dan met name over Rusland, China en India. De zee-imperia zijn verdwenen, maar de landimperia niet. Die hebben dezelfde missie: veroveren, onderwerpen, grondstoffen onttrekken en mensen uitbuiten, maar dan bij hun naaste bureu.”

Vier generaties hel en trauma's

De Europese Unie heeft geen ervaring met het laten toetreden van landen 'op hun ei-

gen voorwaarden'. Het eist juist veel van ieder land dat erbij wil: rechtstaat, mensenrechten, democratie, voedselveiligheid, actie op het gebied van klimaat. Landen als Montenegro en Kosovo zitten tot hun frustratie al bijna twee decennia in het voorportaal. Hoe ziet Hlibovytsky dit dan voor zich? „Het toetredingsproces is natuurlijk asymmetrisch, maar alsnog moeten allebei de kanten overeenstemming bereiken. Oekraïne treedt toe tot de EU maar de EU treedt ook toe tot Oekraïne. De vraag is: wat gaat de EU aan zichzelf veranderen om beter verenigbaar te zijn met Oekraïne?”

Volgens opiniepeilingen heeft nu nog maar 40 procent van de Oekraïners het gevoel dat ze écht op Europa kunnen rekenen. „We waren zo verliefd!”, zegt Hlibovytsky. „Nu wordt de relatie steeds meer transactioneel.” Vreemd is dat niet, de EU is ook een op handel en economie gericht blok dat gelooft in samenwerking ter voorkoming van oorlogen. „Maar geloven ze nog in de Europese humanistische waarden?”, vraagt Hlibovytsky. „Oekraïne

weet hoe het eruitziet als die wegvallen. Wij komen uit vier generaties hel en totale trauma's. Vanaf hier is het dertig minuten rijden naar Boetsja [waar na de Russische bezetting bleek dat tientallen vrouwen verkracht waren en honderden inwoners gedood] waar iedereen kan zien hoe het verlies van deze waarden eruitziet.”

„Hoe kunnen wij aan Nederlandse, Duitse, Franse samenlevingen duidelijk maken dat wat zij hebben niet vanzelfsprekend is, maar je er hard voor moet blijven werken? Er is een diepe overtuiging in Oekraïners dat er iets mis is met ons. Dat we moeten veranderen. Dat is een heel ongemakkelijk gevoel. Dit besef voedt onze vooruitgang. Deze voedingsbodemp is niet aanwezig in West-Europese landen.”

„Sorry”, zegt Hlibovytsky opeens, en hij staat op. „Let op”, klinkt een vrouwenstem door de speakers van het café dat tot nu toe elektrotop draaide. Het is 9.00 uur. De minuut stilte voor de doden in de Russische oorlog. Het verkeer stopt, voetgangers houden halt en iedereen in het café staart in stilte voor zich. Alleen de airconditioning broemt. Oekraïne herdenkt dagelijks de minstens 55.000 militair doden en minstens 15.000 burgerdoden. Met het geluid van een klok tikken de seconden weg. De uitroep *Slava Ukraini* (Glorie aan Oekraïne) beëindigt de minuut. Twee gasten kuchen hun ingehouden hoest weg.

Versnelde toetreding tot de EU

Hlibovytsky vervolgt: „In Oekraïne zien wij de staat niet als een instelling die er enkel op gericht is de samenleving te dienen, zoals Europeanen. Oekraïne worstelt ermee dit uit te leggen aan westerlingen die zich afvragen: waarom zou ik sterven voor mijn administratieve diensten? Wij weten: de staatsdiensten zijn een ecosysteem waar alles in de samenleving mee verbonden is.”

Inmiddels debatteert Europa over versnelde toetreding van Oekraïne. Deze maand bleek opnieuw dat het lastig gaat worden de lidstaten hiertoe te bewegen. „Lukt dit niet, dan zou dit betekenen dat ze zich totaal niet bewust zijn van de veranderde situatie”, vervolgt Hlibovytsky. „Dan zou Oekraïne toetreden tot de verkeerde Unie om de verkeerde redenen.”

De ‘verkeerde Unie’ is er volgens Hlibovytsky één die zichzelf niet kan verdedigen, die blijft hopen op de VS en zich verschuilt achter de NAVO. „De verkeerde reden is als we toetreden tot een welvaartsunie – niet een geopolitieke unie. Oekraïne heeft geen welvaartsunie nodig. Uiteindelijk natuurlijk wel, maar nu gaat het om overleven. Als je rijkdom hebt zonder bescherming, word je gewoon een rijker doelwit.”

Als toetreding tot de EU uitblijft, ligt volgens Hlibovytsky een variant op het ‘Israël-model’ voor de hand. En dan met name: een volledig op defensie ingerichte samenleving. „Oekraïners zien de problemen die Israël heeft met democratie niet. Ze begrijpen de geschiedenis niet en herkennen ook niet de beslissingen die zijn genomen sinds de jaren zestig die het land nu kwellen. Wat zij zien is een land dat ongelooflijk zelfredzaam is en ongelooflijk innovatief in zichzelf verdedigen. Zij zien: het doet er niet toe als de hele wereld tegen je is, als je maar volhoudt blijf je bestaan.”

En dan ligt recalcitrantie of zelfs radicalisering en verval van democratie op de loer. „Hoe gaan we voorkomen dat Oekraïne dezelfde weg opgaat als Hongarije ging? Hoe zorgen we dat Hongarije de weg vervolgt die het is ingeslagen?” Ook Hlibovytsky denkt: „Tot het moment dat ik *boots on the ground* zie, ga ik er vanuit dat we wel vrienden en partners hebben, maar geen van hen een bondgenoot is. Dat zaait kiemen van rancune. En uiteindelijk, ze weten het zelf nog niet, zullen er politici zijn die op deze golf gaan meeliften.”

De vraag is eerder: wat gaat de EU aan zichzelf veranderen om beter verenigbaar te zijn met Oekraïne?

Jevhen Hlibovytsky.
FOTO KOSTYANTYN CHERNICHKIN

Vijf jaar geleden begonnen we vanaf nul.

Van nul naar 651.255 klanten.
Van nul naar 45 markten wereldwijd.
En dit is nog maar het begin.

ZEEKR

Zeekr 7GT Energieverbruik (gecombineerd): 19,8-16,6 kWh/100km; Zeekr 7X Energieverbruik (gecombineerd): 19,9-17,7 kWh/100km; Zeekr X (gecombineerd): 17,3-16,4 kWh/100 km; Zeekr 001 (gecombineerd): 18,5-17,3 kWh/100 km (alle WLTP); CO₂-uitstoot (gecombineerd): 0 g. De elektrische actieradius wordt beïnvloed door factoren als rijstijl en wegomstandigheden.

Ontdek meer

GROENLAND

De Amerikanen bezoeken Groenland en stellen hun eisen voor de toekomst

Het bezoek van speciaal gezant voor Groenland, Jeff Landry, aan Nuuk leidt tot vraagtekens. Hij wil in de hoofdstad vrienden maken.

Toef Jaeger

AMSTERDAM

Een ongenode gast is hij: Jeff Landry, de Amerikaanse speciaal gezant voor Groenland, die dezer dagen in de Groenlandse hoofdstad Nuuk is. De organisatie van Future Greenland, die dinsdag en woensdag een conferentie organiseert over het bedrijfsleven op Groenland, was niet blij met zijn komst, maar kon hem niet weigeren. Landry had zich aangemeld en betaald voor zijn deelname. Toch leek zijn komst niet op die van iemand die alleen een conferentie komt bijwonen.

Landry komt op een ingewikkeld moment. Denemarken, waarvan Groenland een onderdeel is, is na de verkiezingen in maart in een politieke soap beland. Demissionair premier Mette Frederiksen slaagde er niet in om als leider van de grootste partij een nieuwe regering te vormen. De kans bestaat dat ze in de formatie buitenspel wordt gezet. Hoewel de partijen in Denemarken eensgezind zijn in hun visie op Groenland, ontbreekt de focus op dit autonome Deense grondgebied.

Nieuw consulaat VS

Maandag landde niet alleen Landry in Nuuk, maar ook Kenneth Howery, de Amerikaanse ambassadeur in Kopenhagen. Hij opent donderdag het nieuwe Amerikaanse consulaat in het centrum van Nuuk. Daarnaast had Landry een Amerikaanse arts meegenomen die de opdracht heeft het Groenlandse gezondheidszorgsysteem te onderzoeken. De Amerikaanse president Donald Trump is

Jeff Landry, Trumps speciale gezant voor Groenland, tijdens een bezoek aan het Witte Huis in Washington. FOTO CARLOS BARRIA/REUTERS

ervan overtuigd dat dit niet goed functioneert. Hij kwam in februari met het idee de ziekenhuisboot USNS Mercy naar Groenland te sturen. Een 'aanbod' dat door Nuuk werd geweigerd, maar zo werd het onderwerp opnieuw onder de aandacht gebracht.

De reacties op de komst van de Amerikaanse arts waren dan ook fel. „De Inuit zijn geen proefpersonen die je hier even komt onderzoeken”, zei de Groenlandse minister van Volksgezondheid Anna Wangenheim.

Dat het in Nuuk om meer gaat dan een conferentie bleek ook uit de rode MAGA-petjes die in het centrum van Nuuk voor het Egede Hotel werden uitgedeeld terwijl de delegatie uit de VS incheckte.

„Beelden die doen denken aan het bezoek van Donald Trump Jr. aan Groenland in januari 2025”, aldus de Deense krant *Politiken*.

Howery en Landry hadden voor de conferentie begon een ontmoeting met de premier van Groenland, Jens-Frederik Nielsen. Deze verklaarde aan de pers dat die gesprekken met wederzijds respect waren gevoerd, maar ook dat overleg over de rol van de VS in Groenland moest plaatsvinden via de commissie die in januari is samengesteld met vertegenwoordigers uit Groenland, Denemarken en de VS.

Die commissie werd samengesteld nadat Trump had aangegeven Groenland hoe dan ook te willen „hebben”, desnoods door het land militair in nemen. Inmiddels zijn er

meerdere gesprekken geweest waarover niet veel naar buiten kwam. *The New York Times* berichtte dat er vier Amerikaanse eisen zijn.

Amerikaanse troepen moeten voor onbepaalde tijd in Groenland kunnen blijven, het liefst 'eeuwig', ook als het land onafhankelijk wordt. Ook willen ze meer militaire bases. Daarnaast willen de VS een vetorecht over grote investeringsdeals. Zowel de Groenlanders als de Denen willen dit niet. De VS willen ook 'samenwerking' met Groenland waar het gaat om olie, zeldzame aardmetalen en kritieke mineralen. De Groenlandse regering is niet tegen buitenlandse investeringen in mijnbouw, maar heeft wel andere milieuregels dan de VS.

De Groenlanders vrezen dat ze een groot deel van hun soevereiniteit verliezen wanneer deze eisen worden ingewilligd. „Als de Amerikanen krijgen wat ze willen, worden we nooit onafhankelijk”, aldus parlementariër Justus Hansen tegen *The New York Times*.

De Groenlandse minister van Buitenlandse Zaken, Vivian Motzfeldt, vreest dat Trump alle pijlen op Groenland zal richten als de oorlogen in Oekraïne en Iran tot een einde komen. Tegen Amerikaanse journalisten zei ze in haar agenda 14 juni en 4 juli te hebben omcirkeld, respectievelijk de verjaardag van Trump en de Amerikaanse Onafhankelijkheidsdag. „Dat zijn de dagen waarop hij het groter maken van de VS zal willen realiseren.”

Dinsdag 2 juni Pakhuis de Zwijger

Eens in de twee jaar komen de ruim twintig correspondenten van NRC tegelijk naar Nederland. Ter gelegenheid hiervan organiseert NRC een bijzonder programma in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam. Wil je weten hoe onze correspondenten verslag doen over landen waar journalisten niet welkom zijn? En hoe je als journalist opereert in een wereld die bol staat van de desinformatie? Stel je vragen aan onze correspondenten.

nrc

COLUMN
CAROLIEN ROELANTS

Iran is geen tegenstander maar een Vijand

Had u al gehoord van het bezoek van de Israëlische premier Netanyahu aan de Verenigde Arabische Emiraten, op 26 maart? Beide landen hebben sinds 2020 normale relaties, onder de hoede van de Bijbelse aartsvader Abraham, en sindsdien waren ook andere Israëlische (ex-)premiers er op bezoek geweest; Bennett en Lapid. Het was al bekend dat Israël er luchtverdediging inclusief militairen heeft gestationeerd tegen Iraanse projectielen. Dus het interessante aan dat bezoek dat Netanyahu vorige week publiek maakte, was dat de Emiraten het meteen en met kracht ontkenden. „Een verzinsel van zijn zieke fantasie”, wist de Emiraatse commentator Abdulkhaleq Abdulla.

Netanyahu is wegens de vernietigingsoorlog in Gaza extreem impopulair in de Arabische wereld en dat weet hij best. Waarom de gastheren zo in verlegenheid brengen? Voor eigen gewin in de komende verkiezingen, was de opinie in Israël. Zich als internationale staatsman presenteren, hoewel daar gezien de woedende Emiraatse reactie veel op valt af te dingen.

Maar belangrijker is het bericht van de *Financial Times*, dat temidden van de Amerikaans-Israëlische oorlog tegen Iran Saoedi-Arabië met Arabische en Europese vrienden praat over een non-agressie-pact met Iran. Ik weet, er waren juist berichten over een Saoedische aanval op Iran, maar ten eerste; kloppen die? En ten tweede hoeft het een niet met het ander in strijd te zijn. Iran is een gewonde en gevaarlijke buur en die wil je liever koest hebben tegen de tijd dat de oorlog ooit voorbij is en president Trump zich op een ander doel richt. Volgens de *Financial Times* is het model het Helsinki-proces van de jaren zeventig dat de post-Koude-Oorlogse spanningen kalmereerde. Dus grenzen erkennen, economische samenwerking en andere vertrouwenwekkende maatregelen.

Volgens de *FT* vinden veel Europese landen het een goed idee; die weten dat het werkt en prefereren eveneens een non-agressief Iran. Een Arabische diplomaat wordt geciteerd die zegt dat ook de meeste Arabische en islamitische landen, inclusief Iran, er wel iets in zien. U kunt zich afvragen, en dat doe ik ook, of de Emiraten zich hierbij zul-

len willen voegen, die immers steeds meer een rivaal van Saoedi-Arabië zijn, en anti-Iran. Laat staan Israël, dat juist meer agressie tegen dit Iran ambieert.

Of Amerika.

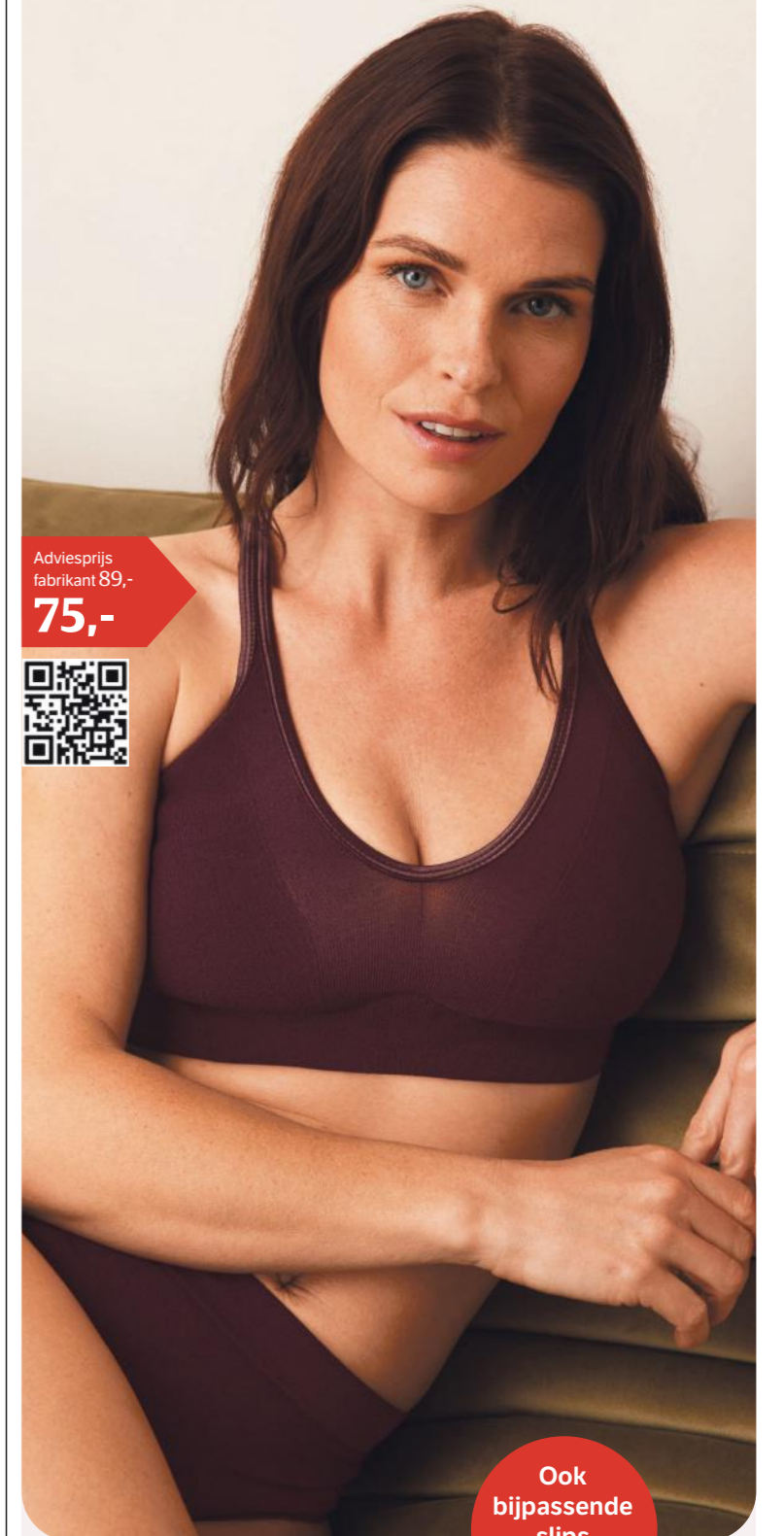
Nu ga ik heel somber worden. Er kan wel gespeeld worden met een non-agressie-pact, maar komt er überhaupt wel een einde aan de oorlog? Ja, wel aan de huidige oorlogsronde. De afgelopen dagen is weer veel gespeculeerd over nieuwe Amerikaanse aanvallen. Maar daarna volgt vast een vergelijk, over ten minste een deel van de onderwerpen die de afgelopen weken door Trump aan de orde zijn gesteld. Ik noem maar Irans nucleaire programma, zijn raketten (die er volgens de Amerikaanse inlichtingendiensten gewoon nog zijn), zijn aanspraken op de Straat van Hormuz natuurlijk, en zijn dienstbare milities in het buitenland. Trump heeft het ook gehad over een nieuw regime, maar met het oude regime gaat hij die deal sluiten. Trump heeft tenslotte geen enkele moeite met autoritaire regimes, hoe repressief ook.

Per definitie een schurkenstaat die mores moet worden geleerd

Maar ik bedoel dat na deze ronde onvermijdelijk een volgende ronde komt, voor een aanvullend akkoord, en een volgende. Net zoals op de twaalfdaagse oorlog van vorig jaar juni de huidige 'kleine excursie' (Trump's woorden) volgde. Omdat Iran niet zomaar een tegenstander is, een Venezuela bijvoorbeeld, maar een Vijand. Dat gaat terug op de Iraanse islamitische revolutie van 1979 en de traumatische vernedering van de bezetting van de Amerikaanse ambassade en gijzeling van meer dan vijftig Amerikanen, 444 dagen lang, die weigert te worden vergeten. Grote Satan Amerika? *Bomb, bomb, bomb Iran*, zong presidentskandidaat John McCain in 2007 in zijn verkiezingscampagne de Beach Boys na en dat heeft nog steeds de voorkeur. In de Amerikaanse politiek en media blijft Iran per definitie een gevaarlijke schurkenstaat die mores moet worden geleerd.

Carolien Roelants is Midden-Oostenexpert.

nrcwebwinkel

Adviesprijs
fabrikant 89,-
75,-

Ook
bijpassende
slips
ver verkrijgbaar

SOFT REVOLT

De bh die met je meebeweegt

Beugellose ondersteuning dankzij
3D-breitechnologie

- Optimale steun: voor cup 70B - 100G
- Comfortabele stretch cup met subtiele mesh
- Ideaal voor actieve dagen en low-impact sport

De Lara bh is er voor momenten waarop je comfort wil, zonder in te leveren op ondersteuning. De bh met een lage, ronde hals en subtiele mesh strook aan de voorkant voelt licht en ademend, terwijl het juist extra steun biedt. Dankzij Soft Revolt's innovatieve 3D-breitechnologie wordt de bh in één stuk gebreid, wat zorgt voor een comfortabele en ondersteunende pasvorm zonder beugels. De verstelbare bandjes zijn ook gekruist te dragen, ideaal voor lichte en actieve momenten. Lara biedt meer steun dan andere beugellose bh's, met het comfort dat je gewend bent van een beugel-bh. Verkrijgbaar in cupmaten B t/m G.

In de kleuren: ● ● ●

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/softrevolt

Advertentie

Stel je vragen aan
onze correspondenten!

NRC
CORRESPONDENTEN-
AVOND

Koop nu je tickets op nrc.nl/correspondentenavond

MOORDZAAK

Zoon verdacht van moord op zijn vader, miljardair en oprichter Mango

Jonathan Andic was erbij toen zijn vader Isak in 2024 van een klif viel. De Spaanse politie denkt dat hij hem heeft vermoord.

Ruben Stiff

AMSTERDAM

Jonathan Andic, de zoon van de oprichter van modemerken Mango, wordt verdacht van het vermoorden van zijn vader Isak Andic. Dinsdag is Jonathan opgepakt door de politie in het kader van het onderzoek naar Isaks dood, schrijven Spaanse media.

Isak viel in december 2024 tijdens een wandeling met zijn zoon Jonathan van een meer dan honderd meter hoge klif. Na de dood van zijn 71-jarige vader werd Jonathan samen met zijn zus de nieuwe eigenaar van het miljardenbedrijf. Isak had een geschat vermogen van meer dan 3 miljard euro, en was daarmee een van de rijkste mannen van Spanje.

Jonathan was de enige getuige van Isaks dood. Hij zou de val van zijn vader alleen gehoord hebben en niet gezien, omdat hij een paar meter voor hem uittiep. De autori-

Jonathan Andic wordt geëscorteerd door de Spaanse politie in Barcelona, 19 mei 2026. FOTO ALBERT GEA / REUTERS

teiten gingen ervan uit dat Isaks dood een ongeval was. Maar een paar maanden na het voorval besloot de Spaanse politie toch een moordonderzoek te starten. Aanleiding hiervoor waren tegenstrij-

dige verklaringen die Jonathan zou hebben afgelegd.

Dat onderzoek, waarvoor de politie onder meer Jonathans telefoon uitlas, leverde een aantal verdachte details op, schrijft de

Spaanse krant *El País* op basis van ingewijden. Zo zou Jonathan een paar dagen voor de wandeling de plaats delict al bezocht hebben. Ook zou Jonathan enkele momenten voor de dood van zijn vader de

aanwezige lijfwacht hebben weggestuurd, naar eigen zeggen om „privé” met zijn vader te praten.

Ruzie over Mango

Het onderzoek zou ook wijzen op de moeizame relatie tussen vader en erfgenaam. Jonathan nam in 2014 de leiding van Mango over, maar na een jaar besloot Isak uit onvrede terug te keren. Die gehaaste leiderschapswissel zou exemplarisch zijn voor de onenigheid die vader en zoon hadden over de koers van het miljardenbedrijf. Onder meer de vrouw van Isak, de bekende golfster Estefania Knuth, zou aan de politie verklaard hebben dat de relatie tussen vader en zoon „slecht” was.

Na Isaks dood ontstond een conflict over de erfenis, schrijft *El País*. Zijn drie kinderen kregen elk een derde van zijn nalatenschap. Zijn vrouw, Knuth, kreeg 5 miljoen. Dat vond zij onvoldoende, via de rechter probeerde ze 70 miljoen euro af te dwingen. De kinderen en Knuth kwamen uiteindelijk een bedrag van 30 miljoen overeen.

Jonathan ontkent dat er een slechte relatie was met zijn vader, schrijft *El País*. De familie van Jonathan heeft aan Spaanse media laten weten volledige medewerking te verlenen aan het politieonderzoek.

Étienne Davignon

, in 2011, voor het standbeeld van Koning Leopold II op het Troonplein in Brussel. FOTO ANP / DIETER TELEMANS

Davignons vader was ambassadeur in het Berlijn van Hitler, zijn opa was minister van Buitenlandse Zaken. In de actieve partijpolitiek mengde christen-democraat Davignon zich nooit. Wel was hij Europees Commissaris (1977-1985), organisator van de Bilderbergconferentie, bestuurder bij de bank Fortis en voetbalclub Anderlecht en gouverneur van de Generale Maatschappij - eens een machtige holding die betrokken was bij spoorwegen, mijnbouw en banken. Toen rond de eeuwwisseling de Belgische luchtvaartmaatschappij Sabena failliet ging, trommelde Davignon zijn netwerk op om te investeren in opvolger Brussels Airlines. „Media beweren dat hij de machtigste man van België was, maar daarvoor vertegenwoordigde Davignon te veel de consensus”, zegt Reynebeau.

Familie van Lumumba wil rechtszaak tegen België om koloniale misdaden

Waar de vorst Davignon als staatsman eert, wijst de familie van Lumumba op zijn betrokkenheid bij de moord en ontvoering van hun (groot)vader. „De dood van de laatst levende verdachte sluit het dossier niet af”, stellen ze. De familie kondigde maandag een rechtszaak aan om België juridisch verantwoordelijk te stellen voor koloniale misdaden.

Hoogbejaard

Al is de kans dat de waarheid over de moord op Lumumba volledig aan het licht komt inmiddels vrijwel nihil, decennia na zijn overlijden is hij nog altijd populair. Bij de Africa Cup, afgelopen december, ging een filmpje viraal van een man die een hele voetbalwedstrijd als het evenbeeld van Lumumba op de tribune stond.

„Lumumba wilde alleen samenwerken met België en het Westen als in de eerste plaats de Congolezen daar beter van zouden worden”, zegt politicoloog en auteur Nadia Nsayi. „Dat klinkt nu heel normaal.” Op de dag dat Congo onafhankelijk werd, maakte Lumumba in een toespraak korte metten met het koloniale paternalisme van de Belgische koning Boudewijn. „De toon van die toespraak maakt nog altijd indruk, daarmee oversteept hij als onafhankelijkheidsstrijder Congo en zelfs Afrika.”

Davignon werd hoogbejaard, Lumumba werd slechts 35 jaar, benadrukt Nsayi. Ze hoopte dat Davignon niet zou overlijden zolang de juridische procedure tegen hem liep. „Zijn overlijden is erg voor zijn familie, maar ook voor die van Lumumba”, zegt Nsayi. „Zij verdienen gerechtigheid.”

NECROLOGIE ÉTIENNE DAVIGNON (1932-2026) DIPLOMAAT

Laatste vertegenwoordiger van 'het oude België' ontloopt mogelijke straf

Als beginnend diplomaat was Étienne Davignon in Congo toen premier Lumumba werd vermoord. Was hij medeplichtig? „België verliest een heel groot staatsman.”

Freyan Bosma

AMSTERDAM

De kans dat voor een van de belangrijkste politieke moorden van de vorige eeuw een dader wordt aangewezen, is verder geslonken. Het gaat om de liquidatie van Patrice Lumumba, de eerste democratisch gekozen premier van Congo. Hij werd afgezet, gearresteerd en op 17 januari 1961 met twee anderen voor een vuurpeloton gezet. Zijn lichaam werd in stukken gehakt en opgelost in zwavelzuur.

Maandag overleed Étienne Davignon, een 93-jarige oud-diplomaat die op het einde van zijn leven terechtstond voor zijn betrokkenheid bij deze zaak. Destijds werkte hij als stagiair bij het Belgische ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij werd uitgezonden naar Congo om de belangen van Brussel

te behartigen - die lagen met name bij de grondstoffen en mineralen uit dat land. Met de charismatische leider Lumumba had België weinig op. Dat gold ook voor de Verenigde Staten, die in de premier een potentiële communist zagen. Lumumba pleitte voor soevereiniteit en nationale eenheid van Congo, tegen blijvende Belgische politieke en economische invloed. Davignon zou onder meer contacten hebben onderhouden over het „eliminieren” van Lumumba.

Na een onthullend boek en een parlementaire onderzoekscommissie gaf oud-kolonisator België in 2002 toe dat het „moreel verantwoordelijk” was voor de dood van de oud-premier. Twintig jaar later volgden officiële excuses van België aan de familie Lumumba - maar erkenning van de juridische schuld bleef uit.

Afgelopen maart, 65 jaar na dato, besloot een Brusselse rechter

dat Davignon vervolgd moest worden. Davignon was de enige van tien beschuldigen die nog leefde. Hij werd beschuldigd van oorlogsmisdaden, zoals het onrechtmatig opsluiten van Lumumba en twee andere krijgsgevangenen, hen het recht op een eerlijk proces ontzeggen en toestaan dat ze vernederend en mensonterend werden behandeld. Van de moord zelf werd Davignon niet verdacht. Davignon, die zijn betrokkenheid bij de zaak altijd heeft ontkend, ging in beroep tegen het besluit van de rechter. Met zijn overlijden eindigt de strafzaak.

Pijprokende graaf

„Eigenlijk was het een nadeel voor Davignon dat hij zolang heeft geleefd”, zegt historicus en journalist Marc Reynebeau. „Zo kwam de focus noodgedwongen op hem te liggen, of hij schuldig is zullen we wellicht nooit zeker weten. Davig-

non was een rad binnen een raderwerk. Hij behoorde tot het Belgische staatsapparaat van politiek, economie en defensie, dat de moord op Lumumba in feite heeft georganiseerd.”

„België verliest een heel groot staatsman”, schreef koning Filip na het overlijden van Davignon. De Vlaams-nationalistische premier Bart De Wever (N-VA) bleef stil. De pijprokende graaf Davignon ademde dan ook het door Franstaligen bestuurd België, met een grote rol voor de koning. Dat is zo'n beetje alles waar Vlaams-nationalisten zich tegen verzetten. „Davignon was de laatste vertegenwoordiger van *la Belgique à papa*, het oude België van een patriottische avant-garde”, zegt Reynebeau. Dat werd beheerst door families van rijke industriëlen, vaak ook actief in Congo, die de negentiende eeuw voortzetten in de twintigste eeuw.

Advertentie

nrc webwinkel

Adviesprijs fabrikant 399,95
319,95

QR code

LAFUMA
Evolution Becomfort ligstoel

- › Ontspan het lichaam door optimale gewichtsverdeling
- › Meerdere verstelbare standen
- › Inclusief ademend en waterafstotend kussen

Ervaar ultieme ontspanning met de Evolution BeComfort ligstoel. De luxe relaxstoel beschikt over meerdere verstelbare standen, waaronder de comfortabele zero gravity-positie, waarbij je benen iets hoger liggen dan je hart. Deze houding vermindert de druk op je lichaam en zorgt voor een gevoel van gewichtloos relaxen.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/ligstoel

AANDEELHOUDERS

Nieuw Vitesse-dispuut: clubleiding zegt aan de kant geschoven te worden

Vitesse bevindt zich weer in een hachelijke situatie. De clubleiding zegt aan de kant geschoven te worden door drie vertrekkende aandeelhouders.

Bart Hinke

AMSTERDAM

Drie van een groep van vier buitenlandse eigenaars van Vitesse hebben bij de voetbalbond KNVB doorgegeven dat de clubleiding is ontslagen, meldt de club in een persbericht. Samen heeft dit trio een meerderheidsbelang. De Vitesse-directie stelt dat deze actie in strijd is met contractuele bepalingen bij de aandelenoverdracht naar een groep investeerders met lokale binding, Sterkhouders BV.

Die overdracht wacht nog op goedkeuring door de KNVB. De voetbalbond stelde maandag niet te willen reageren op de geschetste gang van zaken in het persbericht.

Tegenover *de Gelderlander*, en later ook aan *NRC*, laat één van de buitenlandse investeerders, voormalig Vitesse-directeur Timo Braasch, weten dat zijn enige doel is „mijn aandelen te verkopen”. Hij bevestigt noch ontkent dat de Vitesse-directie en de Raad van Commissarissen van de club door het trio aandeelhouders is opgedragen plaats te maken. Dat de aandeelhouders alleen met instemming van de lokale investeerders tot zo'n besluit kunnen komen, zou formeel zijn vastgelegd volgens de clubleiding. Braasch reageert niet op de vraag of dat volgens hem ook zo is.

Problematische financiën

Vitesse behield vorige zomer ternauwernood zijn proficentie, nadat in hoger beroep de licentiecommissie van de KNVB in het ongelijk was gesteld. Aanleiding was de problematische financiële situatie, na

De entree van de Gelredome op de eerste thuiswedstrijd van Vitesse afgelopen zomer, kort na de schorsing van het KNVB-besluit. FOTO WOUTER DE WILDE

een periode waarin Russische eigenaars de club wegens sancties moesten afstoten.

Een almaar toenemende vordering van een nieuwe Amerikaanse eigenaar, over wie de KNVB twijfels had met betrekking tot de herkomst van zijn vermogen, deed Vitesse vervolgens bijna de das om. Verschillende buitenlandse investeerders namen de vordering op Vitesse van 18 miljoen euro begin 2025 over. Inmiddels is een groep lokale vermogenden via Sterkhouders BV bereid gevonden hiervoor garant te staan en de aandelen in Vitesse over te nemen.

De jongste ontwikkeling komt

op een moment dat de financiële problemen van de club volgens de directie bijna achter de rug zijn. Het proces van de aandelenoverdracht zou door de licentiecommissie van de KNVB „binnen enkele dagen” tot een „positief resultaat” kunnen leiden, stelt de directie. Bij verdere betrokkenheid van de buitenlandse aandeelhouders zal echter „zeker geen goedkeuring” volgen.

In het persbericht trekt de clubleiding de vergelijking met iemand die zijn huis verkocht heeft, in dit geval de buitenlandse aandeelhouders, maar dat pas over een paar maanden gaat overdragen. „Zo iemand is formeel nog eigenaar,

maar mag niet zeggen 'ik sloop de keuken eruit want ik ben nog steeds eigenaar.'”

De KNVB is bij de Hoge Raad in cassatie gegaan na het arrest in het voordeel van Vitesse. De advocaat-generaal adviseerde eerder deze maand de toelating tot de competitie voor de club in stand te houden. De Hoge Raad stelde bij de publicatie van dat advies zo spoedig mogelijk uitspraak te doen.

In 2024 degradeerde de club uit de eredivisie, mede door een puntenstraf. Afgelopen seizoen eindigde Vitesse op de veertiende plek, nadat de selectie begin van het seizoen deels was onttanteld.

Vitesse behield vorige zomer ternauwernood zijn proficentie

Advertentie

Robeco Umbrella Fund I N.V.
(beleggingsmaatschappij met veranderlijk kapitaal)

ROBECO
The Investment Engineers

Interim-dividend
De directie van het bovengenoemde fonds heeft besloten tot uitkering van interim-dividenden voor de onderstaande aandelenklassen betreffende het boekjaar 2026 (bedragen zijn bruto en per aandeel):

Robeco QI Global Developed Conservative Equities Fund - EUR G	NL 0011354865	EUR 2,00
Robeco QI Global Developed Conservative Equities Fund - EUR X	NL 0011354972	EUR 2,00
Robeco QI Emerging 3D Conservative Equities Fund - EUR G	NL 0015436098	EUR 1,80
Robeco QI Emerging 3D Conservative Equities Fund - EUR X	NL 0015436080	EUR 1,80

Op de uitkeringen zal 15% dividendbelasting worden ingehouden ten laste van de aandeelhouders.

Het volgende schema is van toepassing:

	Dividend data (Transfer agent)	Dividend data (Euronext)	Toelichting
Record date	26 mei 2026	29 mei 2026	Aandelen uitgegeven tot en met handelsdag 26 mei 2026 komen in aanmerking voor dividenduitkering. Euronext gebruikt de verwerkte posities per 29 mei 2026.
Ex-dividend datum	27 mei 2026	28 mei 2026	De koers per aandeel wordt vanaf de handelsdag 27 mei 2026 ex dividend genoteerd. De koers per aandeel van de handelsdag 27 mei 2026 wordt op 28 mei 2026 gepubliceerd. Euronext publiceert deze koers met de datum 28 mei 2026.
Betaalbaarstelling	1 juni 2026	1 juni 2026	

De directie Rotterdam, 20 mei 2026

BIEDLOGBOEK

Vereniging Eigen Huis: leg biedingsprocedure van koophuizen wettelijk vast

AMSTERDAM

Na het zoveelste slecht-nieuws-telefoon van de makelaar (wéér overboden) is de twijfel van menig woningzoekende begrijpelijk: verloopt dat bieden op de woningmarkt eigenlijk wel eerlijk? Om hier duidelijkheid in te geven, bestaat sinds 2023 het 'biedlogboek'. Daarin staat beschreven hoe hoog het winnende bod was en of er eventueel sprake was van ontbindende voorwaarden. Makelaars die bij de grote brancheorganisaties NVM en Vastgoed Nederland zijn aange-

sloten, moeten zo'n biedlogboek opstellen. Elke aspirant-koper die een bod heeft uitgebracht, heeft recht op inzage.

Alleen is het doorsturen van het biedlogboek op dit moment niet wettelijk verplicht. En daarom sorteert het volgens de Vereniging Eigen Huis onvoldoende effect. De huizenbezittersvereniging pleit er dinsdag voor om de hele gang van zaken in het biedingsproces wettelijk vast te leggen. Een protocol dus, waar alles helder en duidelijk is vastgelegd.

Het logboek heeft twee doelen: zorgen voor transparantie op de woningmarkt en bescherming

van consumenten tegen makelaars met minder zuivere intenties, die elkaar en hun cliënten heeft recht op inzage. Nu krijgt nog slechts één op de drie bidders een logboek van de makelaar - en van die groep moest bijna de helft (41 procent) er eerst zelf om vragen, zo concludeert de VEH na onderzoek onder ruim vierhonderd Nederlanders die vorig jaar een bod uitbrachten.

In februari heropende de VEH haar meldpunt om opnieuw klachten over het biedingsproces te verzamelen. Daaruit bleek dat het logboek helderder geeft, maar consumenten nog niet voldoende beschermt. (NRC)

Marc Toberoff, advocaat van Elon Musk, spreekt de pers toe nadat zijn cliënt de rechtszaak tegen Sam Altman en OpenAI heeft verloren. FOTO BENJAMIN FANJOY/GETTY IMAGES

KUNSTMATIGE INTELLIGENTIE

Pijnlijke nederlaag Musk, rechtszaak toont ook schaduwkant van Altman

Elon Musk heeft zijn rechtszaak tegen OpenAI en Sam Altman verloren, maar zijn inhoudelijke vragen blijven onbeantwoord.

Juurd Eijssvoegel

AMSTERDAM

Nadat maandag de veelbesproken rechtszaak van Elon Musk tegen Sam Altman en OpenAI was uitgeroepen in een pijnlijke nederlaag voor Musk, verklaarde de rechter dat ze blij was dat het proces was gevoerd. Het was belangrijk dat de zaak duidelijkheid had gebracht, zei ze tegen de advocaten van beide partijen.

Inderdaad had het proces in drie weken genoeg materiaal opgeleverd om de jury in staat te stellen in slechts twee uur een oordeel te vellen, en de rechter om dat oordeel vervolgens meteen te accepteren. Musk had te lang gewacht, hij had het proces niet aangespannen binnen de termijn die de wet stelt - en daarmee was de zaak van tafel.

OpenAI kan nu door met zijn voor het komende jaar voorgenomen beursgang, zonder opgezegd te zijn met een reusachtige schadevergoeding of een onthoofde directie, zoals Musk had geëist.

Maar door deze uitkomst is er geen inhoudelijk oordeel geveld over de beschuldigingen van Musk aan het adres van zijn rivaal Altman en OpenAI waar het proces om

draaide. Mochten Altman en zijn zakenpartners OpenAI, dat in 2015 was opgericht als een onderneming zonder winst oogmerk, vier jaar later wel omzetten in een op winst gericht bedrijf? En hebben zij zich op een onrechtmatige manier verrijkt?

Die vragen liggen nog onbeantwoord op tafel. Musk kondigde meteen aan dat hij in hoger beroep gaat, dus misschien komt er dan alsnog een antwoord op. Hoger beroep is noodzakelijk, volgens Musk, want een precedent dat „liefdadige instellingen geplunderd kunnen worden” zal fataal zijn voor charitatieve schenkingen in het algemeen.

Maar ook als het hoger beroep evenmin verder komt dan de vaststelling dat de klachten van Musk verjaard zijn, en dus niet in behandeling genomen kunnen worden, dan heeft het proces toch nog allerlei inzichten opgeleverd. Bijvoorbeeld over de denkwereld en het gedrag van de mannen die aan het hoofd staan van enkele van de belangrijkste AI-bedrijven.

Benauwend beeld topmannen

Uit de getuigenissen in de rechtszaak in Oakland rees afgelopen weken een benaauwend beeld op van die topmannen en de manier waarop zij met elkaar omgaan. Ooit

liepen ze over van mooie idealen dat kunstmatige intelligentie vooral veilig ontwikkeld moet worden en ten goede moet komen aan de hele mensheid. Maar inmiddels leveren ze onderling bittere strijd en maken ze elkaar zwart. Uit getuigenissen van derden, soms voormalige naaste medewerkers, komen ze naar voren als leugachtig of tenminste hypocriet.

Mocht Altman OpenAI wel omzetten in een op winst gericht bedrijf?

Zoals Musk, die klaagt dat OpenAI een commerciële onderneming is geworden, terwijl hij het bedrijf zelf had willen inlijven bij zijn niet minder commerciële autofabrikant Tesla. En Altman, die zich er altijd graag op liet voorstaan dat hij louter aan het hoofd van AI staat omdat hij er zoveel plezier aan beleeft, zonder er rijk van te worden. In de rechtszaak moest hij erkennen dat hij wel belang van de waarde van 2 miljard dollar heeft in bedrijven waarmee OpenAI zaken doet.

En de president-commissaris

van OpenAI, Greg Brockman, die toen OpenAI nog een non-profit was in zijn dagboek gemijmerd bleek te hebben over de nieuwe commerciële opzet en de vraag „Hoe kom ik, financieel gezien, naar 1 miljard dollar?” Inmiddels, zo bleek in het proces, is zijn belang zo'n dertig miljard dollar waard.

Een belangrijke reden van Altman en Brockman om van OpenAI een commercieel bedrijf te maken, was de noodzaak om kapitaal aan te trekken voor investeringen in chips, datacenters en het aantrekken van de beste AI-specialisten. Maar de beschuldiging van Musk dat het in elk geval óók ging om het spekken van de eigen beurs, won met de voortgang van het proces geleidelijk aan geloofwaardigheid.

Grillige karakters

Zo gaf de rechtszaak een actuele vraag extra urgentie: accepteren democratieën dat deze mannen bepalen hoe AI zich verder ontwikkelt, deze technologie die zo'n grote invloed lijkt te krijgen op allerlei aspecten van het menselijk leven, de samenleving, van oorlogsvoering tot volksgezondheid en de arbeidsmarkt? Accepteren kiezers en regeringen dat de grillige karakters van dit kleine groepje mannen,

met hun enorme rijkdom en macht, zo'n grote invloed kan hebben op de toekomst van ons allemaal?

Of ligt daar toch een taak voor overheden om regels te stellen en toezicht te houden? In de VS wilde de tweede regering-Trump aanvankelijk niets weten van regulering van AI. Maar inmiddels lijkt in het Witte Huis toch de twijfel toe te slaan, sinds het bestaan is onthuld van het krachtige AI-model Mythos van OpenAI-concurrent Anthropic. Mythos blijkt erg goed zijn in het opsporen van kwetsbaarheden in software. Maar daarmee is het ook een gevaar als het in handen valt van kwaadwillenden die van zulke kwetsbaarheden willen profiteren. Opeens ziet het Witte Huis dat ongeremde ontwikkeling van AI risico's met zich meebrengt, die een zekere regulering rolf voor de overheid nodig kunnen maken.

In de Europese Unie leeft dat besef al langer. Maar hoe de Europese AI-Act (die in 2024 gepresenteerd is en geleidelijk wordt ingevoerd) precies gehandhaafd en eventueel bijgesteld wordt, is nog onderwerp van intens debat en politiek getuwtrek. Waarbij men in Brussel beseft dat het niet kan negeren wat er in Washington en Silicon Valley gebeurt.

ENERGIE

Wanneer is winst op olie 'overwinst'? Een heldere definitie ontbreekt

Bij de vorige energiecrisis deed Nederland het al: de uitzonderlijke winsten door gestegen brandstofprijzen extra belasten. Maar bezwaarprocedures daartegen lopen nog.

Door **Laura Wismans**

AMSTERDAM

Het is steeds moeilijker vol te houden dat de hoge olieprijs 'tijdelijk' is. De blokkade van de Straat van Hormuz door Iran, in reactie op de Amerikaans-Israëliëse aanval op het land, duurt inmiddels ruim elf weken. In normale tijden gaat 20 procent van de wereldwijde olieproductie door de zeestraat; nu is er dus schaarste, waardoor de olieprijs wereldwijd flink is gestegen, van 60 dollar per vat voor de oorlog tot zo'n 110 dollar per vat de afgelopen dagen. Een einde aan het conflict lijkt niet snellaanstaande. En al zou dit er zijn, dan nog zal de olieproductie voor langere tijd verstoord zijn.

Bijkomend effect: de oliebedrijven maken heel veel winst. BP noteerde het eerste kwartaal zelfs een verdubbeling ten opzichte van een kwartaal eerder, ook Shell en TotalEnergies kwamen flink hoger uit. Vooral de handelsafdelingen deden het goed, analyseerde *Financial Times*, die zorgden voor de helft tot twee derde van de totale winstgroei. Aandeelhouders profiteren mee, de bedrijven verhoogden dit kwartaal hun dividenduitkering.

Het kan niet anders dat ook de komende cijferperiode weer flinke winsten gerapporteerd worden. De Britse krant *The Guardian* becijferde dat de totale overwinst van de honderd grootste oliebedrijven tezamen voor heel het jaar weleens uit kan komen op 230 miljard dollar (zo'n 200 miljard euro).

Dat is een ongemakkelijke werkelijkheid. Landen, olieafhankelijke bedrij-

ven en consumenten hebben ondertussen met hoge kosten te maken en zitten soms in de knel. In diverse landen gaan stemmen op om de 'overwinsten' die de oliebedrijven maken stevig te belasten. De Tweede Kamer nam eind maart al een motie van de Partij voor de Dieren aan die oproep te onderzoeken of de overwinsten van oliebedrijven ingezet konden worden voor steun aan kwetsbare huishoudens. Ook in Frankrijk klinkt vanuit oppositiepartijen luid de roep om een dergelijke belasting. Een groep andere Europese landen schreef een brief naar de Europese Commissie met het verzoek om overwinstbelasting in alle lidstaten in te voeren.

Lastig te definiëren

Landen worstelen ermee omdat er geen eenduidige definitie is wanneer winst als overwinst gekwalificeerd wordt. En zijn er niet ook meer bedrijven aan te wijzen die een hogere winst hebben dankzij de oorlog in Iran, zoals verkopers van elektrische auto's?

„Er zijn wel belangrijke verschillen”, zegt docent en onderzoeker belastingrecht Tim van Brederode, die aan de Universiteit Leiden onderzoek doet naar overwinsten. „De hogere winst van oliebedrijven is niet te danken aan innovaties of ondernemingsrisico's die zij nemen. Hun kosten voor productie zijn niet veranderd, de winsten nemen alleen toe omdat het aanbod verstoord is. Daarom is het een meevaller, de overwinst. Bij de verkoop van elektrische auto's zit het heel anders. Die zit in de lift doordat de oorlog het consumen-

De winst is gestegen, maar de activiteiten zorgen voor klimaatschade

Sjoerd Boerdijk
milieueconoom

tengedrag verandert. Daardoor nemen de winsten wel toe, maar de consumentenprijs blijft gelijk. Dat maakt het echt een andere situatie.”

„Dat juist naar oliebedrijven wordt gekeken en niet naar elektrische-autoverkopers is ook goed te rechtvaardigen in een breder belang”, zegt milieueconoom Sjoerd Boerdijk van onderzoeksbureau CE Delft. „De winst is duidelijk gestegen door de energiecrisis, terwijl de activiteiten waarmee zij geld verdienen gepaard gaan met maatschappelijke kosten zoals klimaatschade. Door géén overwinstbelasting in te voeren, blijven investeringen in fossiele activiteiten aantrekkelijk. Zulke investeringen gaan vaak decennia mee en ze staan op op gespannen voet met klimaatdoelen. Bij elektrische auto's is dat precies omgekeerd.”

Zowel Europa als Nederland is voorsnog terughoudend met het invoeren van een overwinstbelasting. Tijdens de vorige energiecrisis, in 2022, was in Nederland wel nog zo'n heffing opgetuigd, de zogenaamde 'solidariteitsbijdrage'. Bedrijven die ten minste 75 procent van hun omzet uit olie- en gasgerelateerde zaken halen, mochten 20 procent meer verdienen dan hun gemiddelde winst in de vier jaren ervoor zonder extra belasting. Alles daarboven werd extra belast met 33 procent.

De Nederlandse staat haalde er 5,6 miljard euro mee op in 2022, blijkt uit EU-cijfers, voornamelijk uit gestegen gaswinsten. Maar de Belastingdienst ontving ook een flink aantal bezwaren van die bedrijven, die opgeteld 2,7 mil-

jard euro terugvragen, schrijft *Trouw*. Procedures daarover lopen nog. De belasting is na 2022 weer afgeschaft.

„De bezwaren gaan vooral over waarom alleen deze sector belast is en over het feit dat er met terugwerkende kracht belast werd”, zegt Van Brederode. „De bezwaren hebben volgens mij

Greenpeace voerde deze maand actie bij het hoofdkantoor van Shell Nederland voor belasting over de hoge winsten. FOTO ROBIN UTRECHT/ANP

wel een hoog gehalte van 'gewoon proberen'. Nee hebben ze, misschien krijgen ze die door zo'n bezwaar van tafel, of hoeven ze minder te betalen.”

Het Verenigd Koninkrijk stelde in 2022 een overwinstbelasting in die nog altijd bestaat, de zogenaamde Energy Profits Levy, in de volksmond de *wind-*

fall tax. De heffing geldt voor winsten uit de winning van Britse olie en gas, en het bedroeg in eerste instantie 25 procent en inmiddels 38 procent.

Ook in het Verenigd Koninkrijk is er discussie over het fiscale instrument, onder meer over onduidelijkheid van de maatstaf. Er is geen grens vastgelegd

waarboven de belasting geheven wordt, wel dat hij komt te vervallen als de olieprijs onder de 74 dollar per vat komt. In een toekomstige wijziging van de wet is wel een drempel opgenomen: de belasting gaat gelden als de olieprijs boven de 90 dollar per vat komt.

Is deze definitie ook iets voor Neder-

land? „Het zou kunnen, het geeft wel duidelijkheid. Maar de definitie wat in Nederland als overwinst eerder gold, afgezet tegen de vier voorgaande jaren, vind ik ook best duidelijk”, zegt Van Brederode. „Het getuigt juist van consistentie en voorspelbaarheid om nu met vergelijkbare wetgeving te komen als in 2022. De kennis erover is er, dus deze wetgeving zou in enkele weken op te tuigen moeten zijn. Om dezelfde discussies als over het inzetten van de belasting in 2022 te voorkomen, zou ik het niet met terugwerkende kracht invoeren.”

„Als er behoefte is aan een objectiever referentiepunt dan kun je winst ook relateren aan de bezittingen van een bedrijf”, zegt milieueconoom Boerdijk. „Dan kijk je hoeveel winst een bedrijf maakt ten opzichte van wat het bezit. Overwinst kun je vervolgens definiëren als een rendement boven een bepaalde grenswaarde.”

'Weglekeffecten'

De doeltreffendheid van de maatregel is een ander punt waarom landen twifelen of zo'n instrument zin heeft. Oliebedrijven werken heel internationaal. Het is bijvoorbeeld zeker niet zo dat alle 'uitzonderlijke' winst die Shell (tegenwoordig een Brits bedrijf) bijschrijft, dit jaar onder de Britse regeling valt. Activiteiten in het buitenland, het overgrote deel van Shells bedrijfsvoering, blijven erbuiten. Toch heeft de regeling de Britse schatkist al best wat opgeleverd, schrijft de BBC: 2,6 miljard pond in 2022-2023, het jaar daarna 3,6 miljard pond en vorig jaar 2,9 miljard pond.

„Natuurlijk werken de bedrijven internationaal en ook de afzetmarkt van de raffinaderijen, die belangrijk zijn voor Nederland, is internationaal”, zegt Van Brederode. „Maar ik ben van mening dat je consequent moet zijn, als je vindt dat de energiecrisis leidt tot onrechtvaardige prijzen, dan moet je zo'n belasting invoeren, ook al is het maar over een deel van de totale winst.”

Er is wel het risico dat de bedrijven hun activiteiten voor zover mogelijk gaan verplaatsen naar landen waar gunstiger regelingen gelden. „Het ligt daarom voor de hand om een belasting als deze op EU-niveau in te voeren, dan beperk je dit soort weglekeffecten”, zegt Boerdijk. „Ik denk dat het belangrijk is dat er een structurele belasting op overwinsten voor olie- en gasbedrijven komt. Dan is er voorspelbaarheid, en direct ook een financieringsbron voor onvoorzienne overheidsuitgaven ten tijde van crisis.”

Advertentie

DE VERGETEN INVLOED VAN GEOGRAFIE

De onderhandelingen tussen de Verenigde Staten en Iran zitten muurvast. Wat gebeurt er eigenlijk achter de schermen als aartsvijanden met elkaar aan tafel zitten?

Luister elke dinsdag een nieuwe aflevering bij NRC en in alle podcast-apps. Ga naar nrc.nl/wereldzaken voor meer over de podcast

nrc

Advertentie

Metterwoon Vastgoed B.V., opgericht in 1974, is één van de grotere, particuliere vastgoedorganisaties in Nederland en daarnaast ook actief in Duitsland. De organisatie beheert woningen, winkels en bedrijfspanden. Het werkgebied in Nederland beslaat globaal de hele Randstad, met een sterke focus op Den Haag en Rotterdam. Binnen Metterwoon wordt door een betrokken team van ruim 90 medewerkers iedere dag gewerkt aan professionaliteit. De communicatielijnen zijn kort en er heerst een open en informele sfeer.

Ons kantoor is gevestigd aan de Badhuisweg 108, 2587 CM Den Haag.

Denk jij dat je met jouw uitstekende expertise als commerciële vastgoedprofessional een kwalitatieve bijdrage kunt leveren aan een van de grotere particuliere vastgoedondernemingen in Nederland?

Beschik je daarnaast over de juiste persoonlijkheid die past bij een betrokken en kritische DGA en heb je de ambitie en potentie om op termijn door te groeien naar een directiefunctie? Dan ben jij wellicht onze nieuwe:

MANAGER VASTGOED (M/V) FULLTIME

Heb jij interesse in deze functie en wil je meer informatie ontvangen? Neem dan contact op met mr. Nicole C.B. Verwer, HR Manager via sollicitatie@metterwoon.nl of via 070-3544300 of 06-22936090. Reacties worden strikt vertrouwelijk behandeld.

METTERWOON

VASTGOED B.V.

Hajir Hajji, ceo van Action, begon in 1997 als 17-jarige bij het bedrijf op de winkelvloer.

INTERVIEW HAJIR HAJJI CEO ACTION

'Veel mensen worden gelukkig van een tuinkabouter'

Geen Nederlandse winkelketen groeit zo snel als Action. In elk land waar de discounter winkels opent, slaat het concept aan. Nu zijn er plannen voor uitbreiding naar de VS. 'Pauzeren, dat kan eigenlijk helemaal niet.'

Door **Timo Nijssen** Foto **Merlijn Doomernik**

ZWAAGDIJK-OOST

Het hoofdkantoor van Action bestaat uit een aantal hele lange gangen. Dat is geen bewuste architectonische keuze, maar het gevolg van meegroei met het distributiecentrum waar het kantoor op gebouwd is. Op een van die gangen is met een paar schappen een mini-winkeltje nagebouwd. Aan het plafond hangen dezelfde lampen als in de echte winkels, die een net wat koeler licht geven dan elders in het kantoor.

In de rekken staan de nieuwe producten van die week uitgesteld. Speelgoedcamera's, glazen, bekerblenders. Elke week voegt Action 150 nieuwe artikelen toe aan het assortiment. „Hier staan wij elke maandagochtend met het inkoopteam elkaars producten te beoordelen”, zegt commercieel directeur Michael van Melick. Aan de spullen zelf kan dan niks meer veranderd worden, ze zijn immers al ingekocht. „Maar vaak zeggen we: dit is te duur, kunnen we de prijs nog aanpassen?”

Bij Action draait alles om de prijs. „De klant moet ervan uit kunnen dat ze bij ons altijd de laagste prijs krijgen”, zegt Van Melick. In weerwil van de naam moet Action het dus niet hebben van tijdelijke aanbiedingen, maar moet de prijs altijd goed zijn. Bij de inkoop vormt de winkelprijs het startpunt. „Dan weten we: een product moet straks 49 cent kosten. Welke stappen moet je dan terugrekenen en voor hoeveel kun je het dan inkopen?” Beknibbelen op grondstoffen is met zulke lage prijzen vaak geen optie meer. „We hebben producten waarbij het onderaan de streep meer oplevert om het anders te verpakken en zo meer logistieke efficiëntie te behalen dan als we simpelweg 3 of 4 cent minder zouden betalen.” Een team van 22 inkoopers bepaalt vanuit het Noord-Hollandse Zwaagdijk-Oost voor alle 3.375 winkels in 15 landen wat er in de schappen komt te liggen. Om de prijzen laag te houden, moet dat zo efficiënt mogelijk. Daardoor is er geen ruimte voor grote verschillen van land tot land. Winkels worden overal op dezelfde manier ingericht. 95 procent van wat in de Nederlandse filialen ligt, is ook bij Actions in Italië en in Polen te koop.

Naar de VS

Over een tijdje moeten de in Zwaagdijk-Oost geselecteerde producten ook in de Verenigde Staten te koop liggen. Eind 2027 of uiterlijk begin 2028 moeten daar de eerste winkels geopend worden, te beginnen in de zuidoostelijke staten Florida, North Carolina en South Carolina. Eind 2030 wil Action dat er honderd winkels zijn. Er is al een team naar de VS verhuisd om daar de eerste operatie buiten het Europese continent op te zetten. Met deze stap begeeft de discountketen zich op een markt waar aan winkels en concurrentie geen gebrek is. Het is het thuisland van de twee grootste en rijkste winkelbedrijven ter wereld, Walmart en Amazon. Dat weet de bedrijfstop: in presentaties voor investeerders vergelijkt moederbedrijf 3i Action steevast met een groepje „toonaangevende retailers” waarvan het merendeel Amerikaans is.

Waarom de Verenigde Staten? Hoe wil Action gaan concurreren met die lokale giganten? „Er is in de VS concurrentie op bepaalde vlakken”, zegt ceo Hajir Hajji in een vergaderzaal even verderop in het hoofdkantoor. Toch ziet ze kansen. „Zij hebben niet zo'n breed assortiment als wij voor die continu hele lage prijzen.” „Bij de meeste retailers staat het assortiment een aardig lange tijd vast. Wij hebben een continu wisselend aanbod.” Er worden wekelijks niet alleen producten toegevoegd, maar spullen verdwijnen ook uit het aanbod. Dat zorgt voor flexibiliteit waarmee Action snel kan inspelen op consumentenvraag, maar bij prijsstijgingen ook makkelijk kan overstappen op een goedkoper alternatief.

Action heeft twee jaar lang marktonderzoek gedaan naar de VS, twee keer zoveel tijd als het in Europese marktstudies steekt. „Dat hebben we gedaan omdat we ons ook realiseren dat een aantal Europese retailers het niet heeft gehaald in Amerika. Daar hebben we goed naar gekeken.” Het productaanbod zal meer aan de lokale wensen en eisen worden aangepast dan bij Europese landen, zo'n 60 procent zal hetzelfde zijn.

„Amerika is wel een iets grotere uitdaging dan eerdere landen”, erkent Hajji. „Maar als organisatie zijn we daar klaar voor. We hebben inmiddels wel de vaardigheden ontwikkeld om nu zo'n grote stap te maken.”

Daarmee doelt ze op hoe succesvol Action tot nu toe is geweest met uitbreidingen. Jaarverslagen van het bedrijf zijn in drie woorden samen te vatten: steeds sneller groei. Gemiddeld komt er elke dag meer dan één nieuwe winkel bij. En elk jaar breidt Action uit in het aantal landen waarin het actief is.

Van dertien winkels naar drieduizend Hajji (45) heeft het van dichtbij meegemaakt. Ze werkt al sinds 1997 bij Action.

„Je moet dat echt in perspectief plaatsen”, vindt Hajji. „De jaren ervoor waren exceptionele groei. Ik bedoel, we hebben een jaar gehad van 16,7 procent groei. Dat is heel exceptioneel. En daarbovenop moet je dan nog weer eens een keer groeien.” In verklaringen van Action en van moederbedrijf 3i wordt ook gewezen op de economische tegenwind in bijvoorbeeld Frankrijk - terwijl je zou kunnen denken dat een discounter daar juist van kan profiteren. „Mensen zijn daar wat voorzichtiger geworden in hun uitgaven”, zegt Hajji. „De gemiddelde klant geeft iets minder uit, maar we zien dat het aantal klanten nog steeds groeit.”

Wekelijks op winkelbezoek Bang dat de aandacht versnipperd raakt bij zo'n snelgroeiend bedrijf, is Hajji niet. „We zetten de landenteams zo op dat de één niet ten koste hoeft te gaan van de ander.” Hoevel Action centraal vanuit Nederland wordt aangestuurd, hebben landen eigen teams die hun markt in de gaten houden en uitbreidingsplannen zelf uitvoeren.

Hajji verdeelt haar werkweek tussen een aantal dagen op kantoor en een paar dagen op bezoek in een van de Actionlanden. Daar gaat ze langs bij de winkels van concurrenten en de eigen zaken. „Die frequentie is goed te doen”, zegt ze. „Ik vind dat je als retailer iedere week in winkels moet zijn. Dan zie je pas hoe mensen rondlopen, wat ze kopen, wat ze van de winkel vinden.”

„Iedereen winkelt bij Action”, zegt Hajji. „Jong en oud, mensen met een hoog inkomen en een laag inkomen, mensen met een hogere opleiding en een lagere opleiding. Het koopgedrag is niet heel anders.”

Ook tussen landen blijken er weinig verschillen te zijn. Het discountconcept slaat aan in Roemenië, een van de EU-landen met de laagste inkomens, maar evengoed in Zwitserland, waar de inkomens juist hoog zijn. „Wij kijken naar wat eigenlijk iedere klant nodig heeft. Dan zie je dat dat in Amsterdam niet heel anders is dan in Zagreb, Parijs of Rome.”

'Noodzakelijke dingen' Dat vertaalt zich in wat Hajji „een basisassortiment van noodzakelijke dingen” noemt. „Zwarte sokken, een schrijfblok of een dwiel. Dat lijken mij toch eigenlijk wel allemaal producten die mensen iedere dag nodig hebben.”

Met de kritiek dat Action ook veel wegwerppullaria verkoopt, heeft ze niet veel op. „Ik vind dat best een beetje... hoe zal ik dat nou netjes zeggen? Voor veel mensen is een tuinkabouter gewoon een leuk artikel om te hebben, waar ze gelukkig van worden. Dan knap je in het voorjaar je tuin op en zet je er een mooie tuinkabouter neer, die prima een paar jaar mee kan. Is het dan een heel relevant item of niet? Daar kun je over debatteren. Ik zeg dat dat wel gewoon hoort bij plezier hebben in het leven en genieten van het moment.”

Zelf kocht ze onlangs nieuwe tuinlampen. „Die had ik gisteren dan voor het eerst aan staan. En dan kijk ik uit het raam en dan denk ik, ja, is dat nou nodig, ja of nee? Ik word er wel heel blij van.”

Volgens Hajji zijn negatieve kwaliteitspercepties van de keten gebaseerd op de lage prijzen. „Dat vind ik heel onterecht.” Ze stelt dat andere winkeliers producten eerder te duur verkopen. „Ik zie daar artikelen liggen waarvan ik weet dat de inkoopprijs een tiende van de verkoopprijs is. Is dat nou eerlijk?” „De laagste prijs aanbieden is niet heel moeilijk. Maar de kwaliteit moet ook goed zijn. Je wilt niet dat een klant thuiskomt en denkt, potverdorie, ik heb heel weinig betaald maar het artikel doet niet wat het moet doen. Dat kun je één keer hebben, misschien twee keer, maar daarna ga je niet meer terug naar die winkel.”

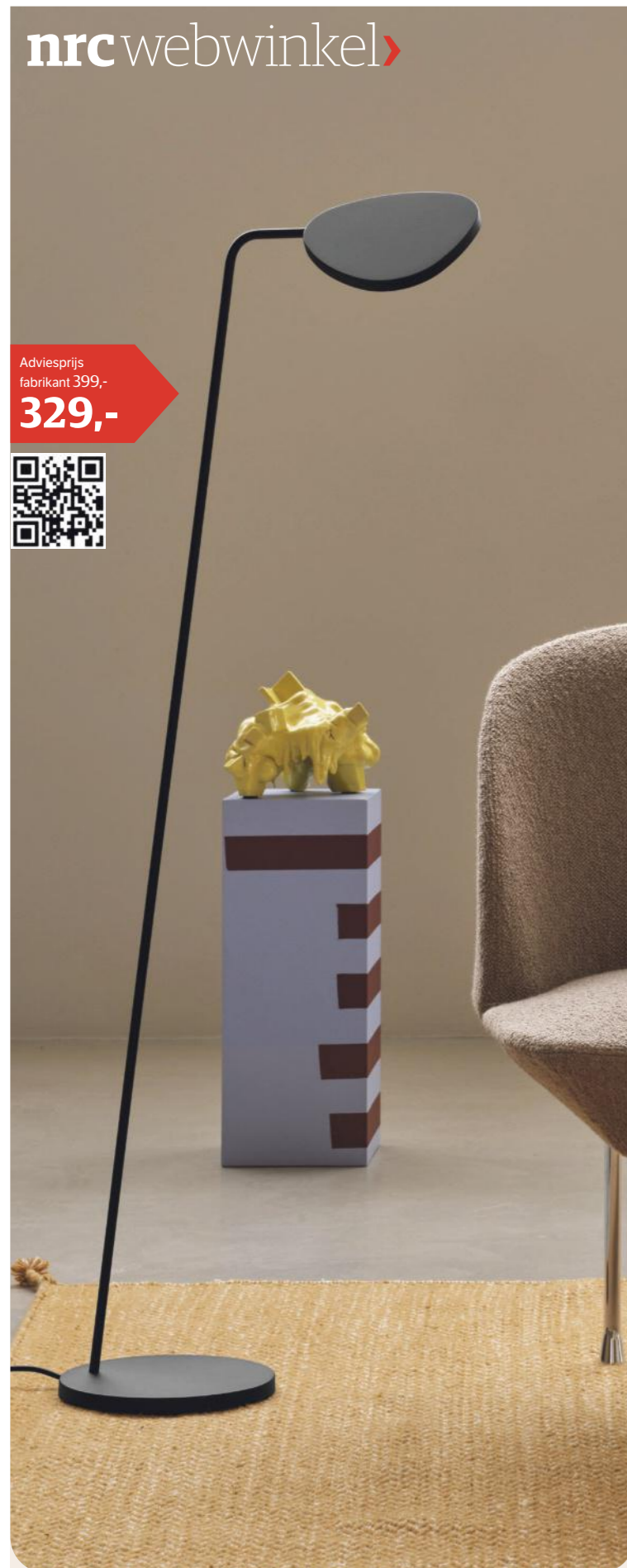
Bij Action komen klanten wel degelijk terug. „Wij hebben gezien in de bijna 33 jaar dat we bestaan dat onze klantenstroom nog steeds groeit.”

Nog veel meer ruimte voor groei Is Action dan nooit uitgegroeid? Zelf denkt het bedrijf van niet. Het berekent jaarlijks hoeveel ruimte er nog is voor nieuwe winkels - met een soort graadmeter of een regio al verzadigd is met Actions. In heel Europa ziet het bedrijf nog ruimte voor zo'n 4.650 nieuwe winkels. Het „winkelpotentieel” in de Benelux is al grotendeels vervuld, maar zeker in Spanje (eerste winkels in 2022) en Italië (sinds 2021) ziet Action nog heel veel ruimte.

Beleggers lijken zich meer zorgen te maken. Vorige week daalde het aandeel van moederbedrijf 3i aan de Londense beurs met zo'n 20 procent nadat Action zijn kwartaalcijfers publiceerde. Niet omdat de winkels minder spullen zijn gaan verkopen, integendeel: de netto-omzet steeg met 14 procent naar 4 miljard euro. Het aantal klanten nam toe met ruim 12 procent tot gemiddeld 22,2 miljoen mensen per week.

Pijnpunt was de zogeheten *like-for-like* groei: de omzetstijging in de bestaande winkels, dus zonder nieuwe winkels mee te tellen. Die was 3,6 procent, lager dan verwacht. Bij de jaarcijfers over 2025, een kwartaal eerder, lag dat groeigetal ook lager dan in eerdere jaren. De bestaande winkels groeiden 4,9 procent in omzet, terwijl dat in

nrcwebwinkel

Adviesprijs
fabrikant 399,-
329,-

MUUTO

Leaf vloerlamp

- › Ideaal als leeslamp
- › Draaibare, asymmetrische kap
- › Energiezuinige geïntegreerde LED

De Leaf vloerlamp van Muuto, ontworpen door Broberg & Ridderstråle, is een elegante en lichte vloerlamp met een organisch, asymmetrisch ontwerp - ideaal om te lezen. Door de draaibare kap ontstaat een subtiel spel van licht en schaduw dat de ruimte tot leven brengt. De energiezuinige LED-verlichting zorgt voor zowel gericht als sfeervol licht, ideaal voor een leeshoek of als stijlvol accent in de woonkamer. Een verfijnde designlamp die functionaliteit en Scandinavische eenvoud moeiteloos combineert.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/muuto

ECOLOGIE

Dieren in de stad zijn brutaler dan hun soortgenoten op het platteland

Uit een analyse van tientallen studies blijkt dat dieren die in steden leven zich duidelijk anders gedragen. „Stadse muizen staan extreem open voor nieuw voedsel, tot frustratie van bewoners.”

Marcel aan de Brugh
AMSTERDAM

Dieren in de stad gedragen zich gemiddeld brutaler vergeleken met soortgenoten op het platteland. Dat concluderen onderzoekers op basis van een meta-analyse van 81 eerdere studies. Hun onderzoek is deze maand gepubliceerd in *Journal of Animal Ecology*.

In die 81 studies waren in totaal 133 soorten meegenomen. Driekwart daarvan was vogel, een vijfde was zoogdier, de rest waren reptielen, amfibieën en ongewervelden. De wetenschappers noemen het „een wereldwijde” meta-analyse, maar de 81 studies wa-

ren vooral in Europa en de Verenigde Staten uitgevoerd.

In hun analyse richtten de onderzoekers zich op vier gedragingen, waaronder *boldness*. „Dat is de reactie van een individu op een risicovolle situatie”, licht bioloog Tracy Burkhard toe. Ze is eerste auteur van het artikel, en sinds kort verbonden aan het Lewis & Clark College in Portland, Oregon. „Denk aan het oversteken van een straat, of het tegenkomen van een predator, waarvan wij er één zijn.”

Daarnaast keken ze naar agressiviteit. Dat gaat om het gedrag van een individu naar een ander individu van dezelfde soort, en dan met name aanvallen, dreigen of vluchten. „Denk aan muizen die je in een muur

hoort vechten, of mannelijke vogels die elkaar in de lucht aanvallen.”

Bij de andere twee gedragingen - activiteit en exploratie - gaat het om respectievelijk het aantal bewegingen dat een individu gedurende een dag maakt, en de reactie van een individu op een nieuwe situatie. „Bijvoorbeeld nieuwe objecten in hun leefomgeving, het uitproberen van een nieuwe route voor het zoeken van eten, of een nieuw soort voedsel”, zegt Burkhard, die het onderzoek voor het nu gepubliceerde artikel uitvoerde toen ze nog postdoc was aan de universiteit van Montpellier.

Omgaan met verstoringen

Het algemene patroon dat uit de meta-analyse naar voren komt, zegt Burkhard, is dat alle onderzochte soorten in de stad gemiddeld brutaler zijn. Daarnaast geldt voor de vogels dat ze ook agressiever, exploratiever en actiever zijn, vergeleken met soortgenoten op het platteland. Voor de andere diersoorten kwam dat er minder duidelijk uit. „Iedereen herkent wel dat duiven, kauwtjes, eksters in de stad heel lang blijven zitten voordat ze wegvliegen als je nadert, te voet, op de fiets, of in de auto.” Zoogdiersoorten die in de stad een flink stuk brutaler waren, zijn onder meer de eekhoorn, de huisspitsmuis en de zwartstaartprairiehond.

Burkhard verklaart het andere gedrag in de stad door de dynamische, vaak snel veranderende situatie. Er wordt gebouwd, gesloopt, herbouwd, wegen aangelegd, parken. „Dieren met flexibel gedrag, die nieuwsgieriger zijn en makkelijker omgaan met verstoringen en onvoorspelbaarheid, zijn in de stad in het voordeel.”

Astrid Groot, hoogleraar evolutie en populatiebiologie aan de Universiteit van Amsterdam, vindt het „een hele bijzondere” studie. „Vooral omdat er heel specifiek naar variatie binnen soorten is gekeken. Vaak is onderzoek algemener”, zegt ze. Ook maakt de studie volgens Groot duidelijk „hoe snel en makkelijk” dieren kunnen leren om zich

te redden in een veranderende omgeving.

Burkhard beaamt dat. Ze heeft zelf als postdoc een aantal jaren in Zuid-Frankrijk onderzoek gedaan naar het gedrag van muizen. Hoewel die studies nog niet zijn gepubliceerd, kan ze wel wat anekdotes geven. „Stadse muizen staan extreem open voor nieuw voedsel, tot frustratie van bewoners. Een muis, die van een bewoner de naam Philomène had gekregen, at zich door zakken pruimen, chocolaatjes in wikkels, versgebakken cake, zachte en harde kazen. Allemaal voedselbronnen die ze in het wild nooit zou hebben geprobeerd.”

Groot noemt het voorbeeld van een blauwe reiger die op het Science Park altijd naast een eettentje zit te wachten op gespild voedsel.

Burkhard vertelt dat ze als onderzoeker in een aantal steden heeft gewoond - Austin (Texas), Montpellier en nu Portland. „Ik heb verrassende ontmoetingen gehad, met wasberen, beverratten, coyotes die me op het trottoir stonden aan te kijken.” In de buurt in Portland waar ze nu woont, houden bewoners elkaar via sociale media op de hoogte over de bewegingen van een lokale coyote. „Terwijl ze in het wild vooral in de schemer actief zijn, en schuw naar mensen, wordt deze coyote gedurende de hele dag waargenomen, terwijl hij tuintjes doorkruist, drukke straten oversteeft en in vuilnisbakken schuimt.”

Daarmee komt ze op een volgend punt, waar de auteurs ook in hun artikel op wijzen. Doordat dieren in de stad brutaler zijn, ook richting de mens, kunnen er meer gevaarlijke mens-dierinteracties optreden. Denk aan beren die gewend raken aan mensen, en campings en buurten afschuimen op zoek naar voedsel. Of meeuwen die al pikkend eten van mensen stelen. De kans op conflicten, en overdracht van ziekten, neemt daardoor toe. Burkhard: „Door het onbezorgde gedrag van deze coyote zijn mensen in mijn buurt bezorgd voor hun kinderen en huisdieren.”

Meeuwen eten patat bij strandtenten in Scheveningen.
FOTO BART MAAT

Overleden

Trots op wie zij was hebben wij afscheid genomen van mijn lieve, ondernemende en inspirerende echtgenote

Kyra Lichtenbelt - van Puffelen

Apotheker in ruste

Helmond, 5 april 1946 Meppel, 9 mei 2026

James Lichtenbelt

Het afscheid vond plaats in besloten kring.

Mijn dank gaat uit naar mantelzorg-ondersteuning ZorgMies en naar verpleeghuis “De Kaailanden” in Meppel voor alle goede zorg.

Correspondentieadres:
Kerkweg 60, 8355 BM Giethoorn

Na een gelukkig huwelijk van bijna 57 jaar is mijn allerliefste Sari mij op mijn verjaardag, 15 mei 2026, door de dood ontnomen.

Sari de Haan - van der Molen

Smallingerland Haarlem
7 september 1943 15 mei 2026

Hein de Haan

Sari is overgebracht naar Afscheidshuis Brokking & Bokslag, Herenweg 92 in Heemstede, alwaar geen bezoek.

De afscheidsplechtigheid vindt plaats op zaterdag 23 mei om 13.30 uur in de aula van Begraafplaats Westerveld, Duin en Kruidbergerweg 2-6 in Driehuis. Aansluitend begeleiden wij Sari naar haar laatste rustplaats.

Na de begrafenis is er gelegenheid tot condoleren en samenzijn.

Liever geen bloemen.

Correspondentieadres:
Brokking & Bokslag Uitvaartbegeleiding
T.a.v. Dhr. H. de Haan
Herenweg 92, 2101 MP Heemstede

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht

Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten

Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur) of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden

Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing. Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Blijde berichten

nrcadverteren.nl/familieberichten

Het zou beter zijn als iedereen verplicht een energiecontract moet nemen waarbij de stroomprijzen per uur varieert, vindt *Tsjalle van der Burg*. In de praktijk hebben nog maar weinigen zo'n contract.

Zo maken we stroom voor iedereen goedkoper

De marktwerking in de elektriciteitssector? Die functioneert niet. De stroomprijzen weerspiegelen de kosten van productie en netgebruik meestal niet. Het resultaat: op sommige momenten wordt zonnestroom ongebruikt weggegooid, terwijl op andere momenten de netbelasting zo hoog is dat het stroomnetwerk zijn grenzen bereikt.

Voor een belangrijk deel heeft dit ermee te maken dat de meeste elektriciteitscontracten in Nederland gebaseerd zijn op een vaste prijs. Slechts 7 procent van de Nederlandse huishoudens, en een beperkt aantal bedrijven, heeft een dynamisch contract, waarbij de kWh-prijs per uur varieert. De prijs op een bepaald uur weerspiegelt dan de productiekosten van dat moment, en is bijvoorbeeld laag als er veel zonnestroom beschikbaar is.

Op die manier wordt je als klant gestimuleerd elektriciteit te gebruiken als die minder kost. Waardoor de stroomproductie goedkoper wordt, terwijl er meer elektriciteit uit zon en wind wordt gebruikt. Dan werkt de markt dus wél. Maar ja, die 7 procent is veel te laag.

Een begrijpelijke reden waarom veel stroomgebruikers geen dynamisch contract nemen, is de prijsonzekerheid. Als de energieprijzen sterk stijgen, bijvoorbeeld door de oorlog in Iran, dan merk je dit bij een dynamisch contract meteen.

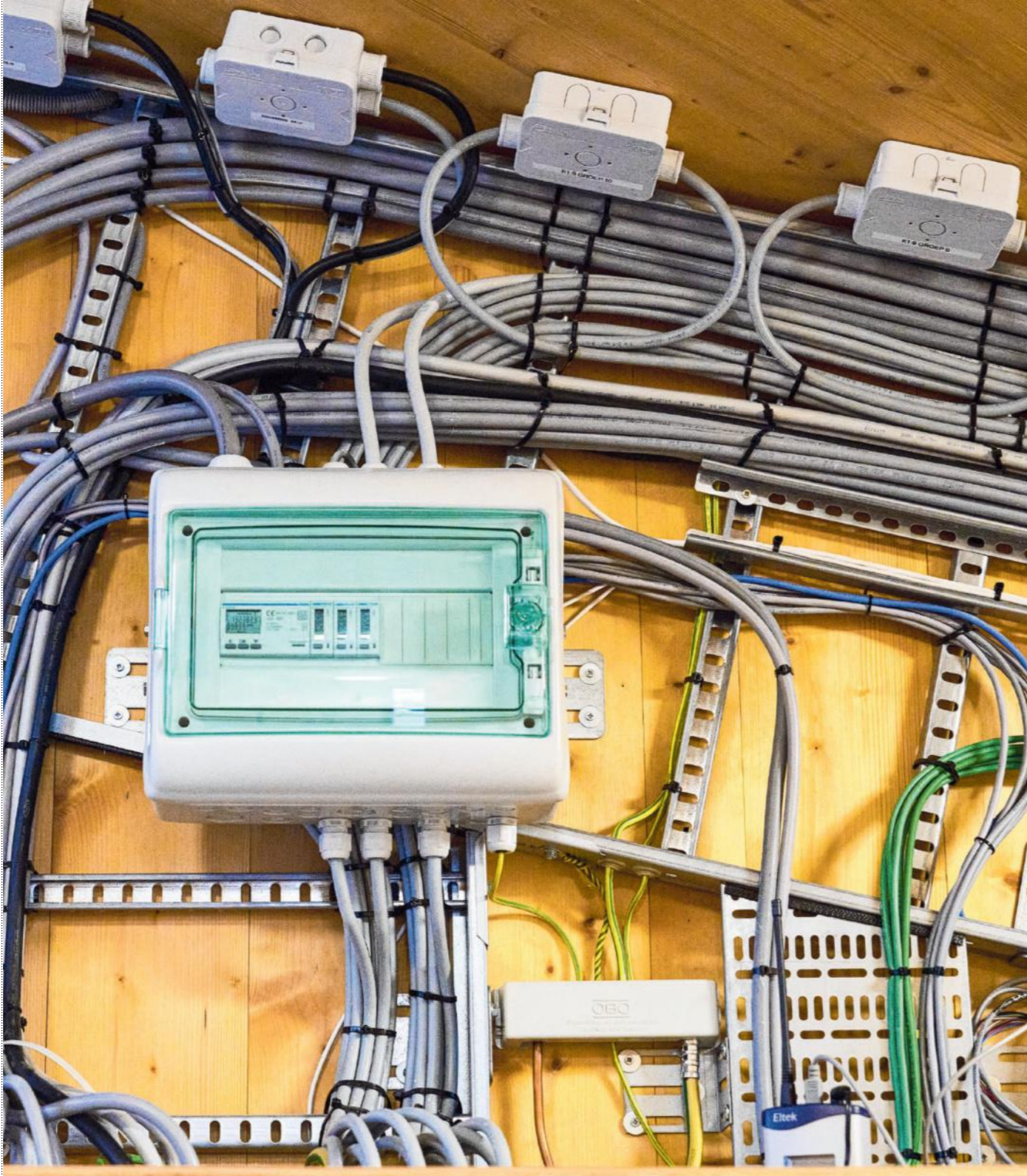
Dit probleem is echter oplosbaar. Ik stel voor dat elke stroomleverancier wordt verplicht om, naast de normale vaste en variabele contracten (waarbij de prijzen ook wijzigen, maar dan minder vaak), steeds twee varianten van een dynamisch contract aan te bieden. Het eerste is het dynamisch contract zoals dat nu al bestaat. Het tweede is hetzelfde dynamisch contract, maar dan met een aanvullende verzekering tegen brede stijgingen van de energieprijzen.

Hoe zou zo'n verzekering eruitzien? Een onpartijdig overheidsorgaan zou na afloop van het contractjaar vaststellen hoe hoog de gemiddelde kWh-prijs voor dynamische contracten is geweest, en hoeveel die afwijkt van een van tevoren gemaakte schatting. Stel dat de gemiddelde prijs 10 procent hoger lag dan geschat, dan moet de leverancier de klant een korting geven ter waarde van 10 procent van de inkoopkosten van de gebruikte elektriciteit. En als de gemiddelde prijs 10 procent lager lag, betaalt de klant een evenredige toeslag.

Zeker goedkoper

Zo'n verzekering beschermt klanten praktisch volledig tegen prijsstijgingen. En ook met de verzekering blijft de stimulans om in goedkope uren stroom te gebruiken, grotendeels intact. Kortom: wie erop let om vooral stroom te gebruiken op voordelige momenten, is met een dynamisch contract inclusief verzekering zeker weten goedkoper uit dan met een vast contract. Wie daarentegen niet op gunstige momenten stroom afneemt, kan beter een vast contract nemen.

De overheid kan nog verder gaan. Zij kan dynamische contracten (inclusief de optie van een aanvullende verzekering) voor iedereen verplichten. Het gebruik verschuift dan nog veel meer naar de goedkope uren, zodat de gemiddelde prijs die de gebruiker betaalt

Experimentele en duurzame 'energy hub' voor kantoren, van de TU Delft FOTO PHIL NIJHUIS / ANP

nog lager wordt. Omdat de verplichting ook voor bedrijven zou gelden, verbeterd ook de concurrentiepositie van ons land.

Door de verplichtstelling zal veel vraag naar goedkope uren verschuiven. Daardoor daalt de vraag in dure uren, en dus ook de kWh-prijs (want de duurste centrales gaan minder leveren). Dit is voordelig voor klanten die veel stroom in dure uren gebruiken. Mede hierdoor zullen verplichtte dynamische contracten uiteindelijk maar weinig partijen sterk schaden.

Bovendien zal de netcongestie afnemen als dynamische contracten worden verplicht. In de dure uren, wanneer de belasting van het

Tsjalle van der Burg is econoom en onderzoeker aan de Universiteit Twente.

stroomnet vaak het grootst is, zal er dankzij deze contracten immers minder stroom worden gebruikt. Alleen herfst- en winteravonden met bijzonder veel wind zijn een uitzondering. Mensen gebruiken dan veel stroom, maar desondanks is door het grote aanbod van windstroom de kWh-prijs laag - zodat het stroomgebruik nog verder omhoog schiet. Netcongestie ligt dan op de loer, maar kan eenvoudig voorkomen worden door voor deze (tamelijk zeldzame) uren een minimumprijs voor stroom in te stellen.

Goede marktwerking op de elektriciteitsmarkt laat Nederland efficiënter functioneren. Waar wachten we eigenlijk op?

COLUMN

JOSETTE DAEMEN

Liberale politiek die zichzelf serieus neemt

Tweeënveertig jaar na zijn oorspronkelijke verschijning draait *Amadeus* deze maand opnieuw in de bioscoop. In de film volgen we de werdegang van Wolfgang Amadeus Mozart door de ogen van zijn collega Antonio Salieri, die in Mozart zijn aartsrivaal vindt. Onverdraaglijk is het voor Salieri, dat Mozart is behept met zo'n subliem talent terwijl hijzelf is gedoemd tot middelmatigheid. Woedend wendt Salieri zich tot God: „U bent onrechtvaardig, oneerlijk, onaardig”, klinkt de stem van de componist, terwijl we hem een crucifix in het haardvuur zien leggen.

Heeft Salieri een punt - is het 'onrechtvaardig' dat hij met minder talent is begiftigd dan Mozart? Het antwoord van de Amerikaanse filosoof John Rawls, bedenker van de invloedrijkste rechtvaardigheidstheorie uit de moderne politieke theorie en boegbeeld van het liberalisme, is nee. Toen *Amadeus* in 1984 uitkwam, was Rawls naar verluidt vol afschuw: impliciet zou de film Salieri's aanklacht onderschrijven, en met die aanklacht was Rawls het absoluut oneens.

Rechtvaardigheid gaat niet om de verdeling van talenten en andere natuurlijke eigenschappen, maar om de manier waarop we als mensen met onze verschillen omgaan. Het is niet onrechtvaardig van God of Moeder Natuur dat de één ter wereld komt met een geniaal talent en de ander met een zware beperking; dat de een eruitziet als Zendaya en de ander als Elephant Man. Rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid, dat zit 'm in de sociale en economische gevolgen die we koppelen aan die natuurlijke eigenschappen; in de ongelijkheid in rijkdom en maatschappelijke status die onze instituties toelaten.

Hoe ziet een rechtvaardige samenleving er dan uit? Om daarachter te komen introduceerde Rawls een gedachte-experiment. Stel je voor dat je plaatsneemt achter een 'sluier van onwetendheid', waar je niet weet in wat voor lijf je bent geboren, hoe rijk je bent en wat je sociale status is. Hoe zou je de samenleving dan inrichten?

Volgens Rawls zou je besluiten dat de groep mensen die er het slechtst aan toe is alsnog een zo goed mogelijk leven moet kunnen leiden - je zou immers zelf weleens tot die groep kunnen behoren. Ongelijkheden in welvaart zou je alleen toestaan op voorwaarde dat er wel gelijke kansen zijn voor ieder-

een, en dat het bestaan van verschillen in inkomen en rijkdom maximaal ten goede komt aan de slechtst bedeelde groep.

Artsen mogen bovengemiddeld verdienen voor zover dat ze stimuleert om hun talent en harde werk zo in te zetten dat de minst bevoordeelden de beste zorg krijgen. Mozart mag extra beloond worden met geld en aanzien voor zover dat hem aanmoedigt muziek te maken waar iedereen van kan genieten. Dreigen de ongelijkheden verder uit te lopen dan nodig, dan is herverdeling op z'n plaats. Voilà: geen uitvlaking van menselijke verscheidenheid en geen communistische heilstaat, maar een eerlijke verdeling van middelen binnen een liberaal samenlevingsmodel.

Welvaartsgroei aan de top sijpelt vanzelf door naar de lagen eronder

Rawls publiceerde zijn rechtvaardigheidstheorie in 1971 en wereldwijd vonden liberalen het een prachtig verhaal. Alleen net zoals een spreuk die door een rits kinderen van oor tot oor wordt doorgefluisterd aan het eind van de slinger anders klinkt dan aan het begin, zo veranderde ook de liberale vertelling over de economie na verloop van tijd. Het normatieve idee dat welvaartsverschillen alleen zijn toegestaan voor zover ze de minst bedeelde groep maximaal vooruithelpen werd gaandeweg verhaspeld tot de dubieuze empirische aanname dat welvaartsgroei aan de top vanzelf wel doorsijpelt naar de groepen daaronder - „en we noemen het: *trickle-downeconomics*”.

Inmiddels zijn de ongelijkheden in ons 'liberale' land zo ver opeengelopen dat het niet echt een spannende vraag meer is of onze samenleving voldoet aan Rawls' rechtvaardigheidsprincipes. Sla het CPB-rapport van begin deze maand er maar op na: de belastingdruk voor de hoogste inkomens is in de praktijk lager dan voor die daaronder, de kansen van kinderen worden meer en meer bepaald door het vermogen van hun ouders, en uiteindelijk gaat dat terug op keuzes in ons fiscale stelsel.

God kan er weinig aan doen. Liberale politiek die zichzelf serieus neemt wel.

Commentaar

EUROPEES MENSENRECHTENHOF

Gemorrel aan mensenrechten is griezelige politiek

Politieke bemoeienis met rechters: wie de rechtsstaat koestert, blijft daarvan weg. Uit de situatie in de Verenigde Staten, en eerder in Polen en Hongarije, blijkt hoe wezenlijk het is dat rechters niet worden belaagd - al helemaal niet door politici, van wie je mag verwachten dat ze het goede voorbeeld geven. Dat er rond het Europees Mensenrechtenhof in Straatsburg sprake is van een tegengestelde beweging, van méér politieke bemoeienis, is dan ook verontrustend.

De Raad van Europa nam vrijdag in Moldavië een verklaring aan die de weg vrijmaakt voor grotere politieke zeggenschap over de interpretatie van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Alle 46 leden van de Raad van Europa stemden ermee in, maar het initiatief voor de verklaring lag vooral bij de 27 landen die tevens lid zijn van de Europese Unie. Zij claimen dat het EVRM en de rechters die erover waken het lastig maken om steviger migratiebeleid te voeren.

Vooraf artikel 3 moet het ontgelden, het verbod op foltering en onmenselijke behandeling. Negen EU-leiders klaagden vorig jaar mei in een open brief over een te ruime interpretatie hiervan. Die zou het moeilijker maken om criminelen uit te zetten als er een risico is dat ze bij terugkeer in hun land van herkomst worden gemarteld. Het Hof beschermt „de verkeerde mensen”, aldus de briefschrijvers.

De brief was een ongekende aanval op het EVRM, dat na de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog in het leven werd geroepen om een einde te maken aan het verschil tussen 'goede' en 'verkeerde' mensen. Het onderliggende idee van mensenrechten is bij uitstek dat iedereen ze heeft, en dat het niet zo is dat de ene mens er minder recht op heeft dan de ander. Emoties over walgelijke criminelen zijn begrijpelijk, maar ook walgelijke criminelen hebben het recht op een menselijke behandeling.

Ook walgelijke criminelen hebben het recht op een menselijke behandeling

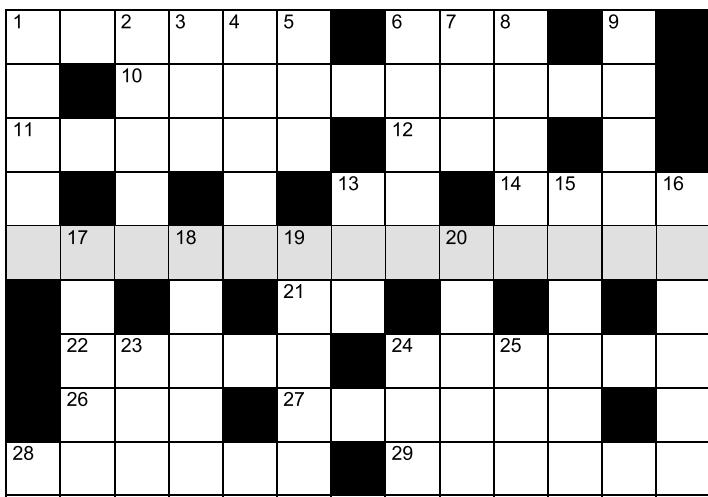
De huidige Amerikaanse heksenjacht op migranten leert bovendien dat de aanpak van 'verkeerde mensen' uiteindelijk altijd leidt tot willekeur en terreur die iedereen raakt, ook degenen die eerst nog dachten dat dit beleid niet over hen gaat. In Minnesota weten ze er alles van.

De verklaring van Chisinau is niet bindend. De toon is minder heftig dan in de 'brief van negen'. Aan de tekst van het EVRM zelf wordt geen letter veranderd. Zo bezien is de felste kritiek ingedikd tot een schappelijk eindresultaat. Toch is de verklaring om uiteenlopende redenen griezelig. Allereerst om hoe zij tot stand kwam: in een heel kort tijdsbestek, sterk politiek gedreven, zonder serieus maatschappelijk overleg.

In de tekst ligt de nadruk op respect voor nationale soevereiniteit, maar daar gaat het Hof niet over. Het waakt juist over de rechten van het individu. Bovendien is er geen hard bewijs voor het frame dat het migratiebeleid vastloopt door rechters. Het echte probleem is het gebrek aan EU-solidariteit, niet alleen onderling, maar ook richting derde landen die steeds weer gemakzuchtig worden aangewezen als 'terugkeerhubs'.

In de verklaring wordt gehamerd op het belang van draagvlak voor het EVRM. De strengere interpretatie zou nodig zijn om het te redden uit de klauwen van populistische, xenofobe partijen die er van af willen. Het tegendeel is waar: juist met deze verklaring wordt het ongefundeerde narratief bevestigd dat het EVRM strenger migratiebeleid in de weg zit. Indirect groeit daarmee ook de druk op de rechters van het Hof. De populisten kunnen tevreden zijn.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. Ouders 6. Zorgt voor een frisse wind 10. '___ verdwijnt in 2028' 11. Guy __, speelde in Memento 12. Suikerfabrikant die Corbion ging heten 13. Pri __ ti 14. Zo klinkt een hoestje 21. Haags treinstation 22. Typische bestemming na het eindexamen 24. Vlaamse tegenhanger van NPO Zapp 26. Past voor brander of biet 27. Gaat mee op tournee 28. 'Rusland meldt Oekraïense droneaanvallen op ___' 29. Kunstmatig zintuig

Verticaal: 1. Zit bier of tabak in 2. Schreef de allegorie van de grot 3. Opvuller 4. Hoofdstad van Ghana 5. '___ Goes Nana', The Radios 6. Gesloten aspect 7. ___ de brandweer 8. Namen op zijn Frans 9. Strand uit 1944 13. Da's niet ___ 15. 'John Travolta ontvangt ere-Palm in ___' 16. Onderzoeken de vogel 17. Wielrenner Ivan of acteur Gabriel 18. Zo kun je je bezeren 19. 'Black ___', Jamaicaanse band 20. Past voor steun of lach 23. Jaren op zijn Fr ___ 24. Acteur Ton of presentator Ron 25. Element

Oplossing puzzel 19 mei. Horizontaal: 1. BEBOP 4. HONDIUS 9. AMY 10. AED 11. DELER 14. PERCEEL 17. BARA 18. NEC 19. ACE 23. RET 24. SOIR 25. OERSAAI 27. SOTTO 29. EIS 30. CREME 31. MANDELA 32. RUS Verticaal: 1. BOD 2. BELAZEREN 3. PARAFRASE 4. HYPNOTICA 5. NARCISSEN 6. DEC 7. IDEALITER 8. SALE 12. EBA 13. ERA 15. EET 16. ECART 20. GNOOM 21. LEA 22. LOOM 26. SID 28. ONS In het midden: GAZA-FLOTILLA

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

TAALGEWELD

Ik had het met de kleinkinderen over taal. Dat als je veel leest als kind, dat je dan niet weet hoe je bepaalde woorden uit moet spreken. Bijvoorbeeld machete, dat las ik als 'maageete', en ik zei dat ik eigenlijk nog steeds niet weet hoe je dat precies uitsprekt. De kleinzoon van 10 jaar waren verbaasd: dat woord wordt vaak gebruikt hoor, bij ons op school, dan zeggen ze: „Ik ga je doden met mijn masjette!”

Hetty Begheyn-Brinkman

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

COLUMN
FRITS ABRAHAMS

Afscheid van Karin Spaink

De manier waarop Karin Spaink (68) onlangs afscheid nam van haar leven, zal me nog lang bijblijven. Het was een langgerekt, bijna opgewekt afscheid van iemand die vond dat het welletjes was geweest met al dat uitzichtloze lijden. Aan haar lijf geen polonaise meer van hulpverlenende handen.

Ik leerde haar kennen toen ik haar in april 1992 uitgebreid interviewde voor NRC Handelsblad. Ze leed toen al zes jaar aan multiple sclerose, een ongeneeslijke aandoening van het centrale zenuwstelsel. De eerste neuroloog die haar behandelde, schreef alles toe aan stress. Karin zag een verwant denkpatroon bij allerlei invloedrijke medische auteurs die de oorzaak vooral „tussen de oren” zochten. Ze schreef een fel, afwijzend boek, *Het strafbare lichaam*, over deze „orenmaffia”, zoals zij het noemde.

In dat interview zei ze: „Renate Rubinstein heeft het terecht 'de psychosomatische belediging' genoemd. Als iemand tegen je zegt: u loopt slecht, want u heeft een onopgelost conflict. Waar haalt men de gotspe vandaan? Het is aanmatigend en het is een angstaanjagende manier van denken.”

Strijdbaar was ze - en bleef ze, zoals vooral bleek uit haar columns in *Het Parool* en haar werk bij *Follow the Money*, platform voor onderzoeksjournalistiek.

Na ons interview verloren we elkaar goeddeels uit het oog, maar toch liet ze weten nog één keer met me te willen praten, op het terras bij Brouwerij 't IJ in Amsterdam-Oost, waar ze wekelijks afscheid nam van vrienden en bekenden. Ze had voor euthanasie gekozen.

Ik ging met lood in de schoenen én in de mond, want wat moet je zeggen tegen iemand die uit het leven wil stappen? Gelukkig was de stemming aan de tafels redelijk

ontspannen, soms zelfs vrolijk. Ik kwam te zitten tussen Karin en een man die ik nooit eerder had gezien. Wist ik wie die man was, vroeg iemand. Ik had geen idee. Alom hilariteit. „Dolly Bellefleur!” werd er geroepen. De man in burger naast mij, begreep ik, was de befaamde dragqueen en boegbeeld van de lhbtq-beweging. „Niet mijn wereld”, moest ik bekennen. Nóg meer hilariteit.

Ik wil niet meer afhankelijk zijn, zei ze gedecideerd

Ik wil maar zeggen: de wereld van Karin was groter dan de mijne. Er waren op dat terras ook serieuze journalisten, vooral collega's van *Follow the Money*. Karin zat zwaar te vopen terwijl ik met haar in gesprek kwam. We stortten ons maar meteen in het diepe van haar situatie. „Wil je echt niet naar het verpleeghuis?” vroeg ik. „Misschien valt het je mee, ik kom er regelmatig nu mijn vrouw er zit, je wordt er goed verzorgd.” Ze schudde gedecideerd het hoofd. „Ik wil niet meer afhankelijk zijn. Ik heb straks overal hulp bij nodig. Als ik nu opsta, kan ik zomaar het gevoel krijgen dat de helft van mijn lichaam onder me wegzakt.”

Ik liet het onderwerp varen, we praatten verder over de wereld in het algemeen en Trump in het bijzonder. En in verband hiermee: het onverminderde nut van onderzoeksjournalistiek.

Het afscheid naderde, de sfeer bleef goed: niet uitbundig, maar ook niet *zum Tode betriibt*. En, ja, wat zeg je dan, als het belangrijkste gezegd is, behalve het allerbelangrijkste? „Hou je goed.”

FOKKE & SUKKE
ZIJN DE NIEUWE ADVOCATEN VAN TAGHI

CHAT, VAT DEZE 90.000 PAGINA'S DOSSIER SAMEN

...OP ÉÉN A4'TJE MET BULLET POINTS

RGVT

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

								9
	1		5					8
	9					4	7	
	8					9		
		7	6					
	6		2		5			7
3					6			
							2	4
			1				3	

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

6	1	7	3	5	4	9	8	2
8	5	3	2	6	9	4	1	7
2	9	4	8	1	7	5	6	3
5	7	1	6	9	3	8	2	4
3	2	9	4	8	5	6	7	1
4	6	8	7	2	1	3	9	5
1	3	5	9	7	8	2	4	6
9	4	2	1	3	6	7	5	8
7	8	6	5	4	2	1	3	9

Achterpagina.

Botst

Star Wars

tegen

de grenzen

van zijn

universum?

Cultuur

FILM & SERIES

ZAP

Dave Roelvink en Marijn Kuipers in een therapie sessie.

Elke onzekere mens verdient Dave Roelvink

“al ik maar meteen zeggen wat mijn probleem is?”, vraagt Marijn Kuipers, zittend in een lotgenotengroep. Marijn Kuipers heeft boulimia. En dat is inderdaad een probleem voor de zesentwintigjarige fitness-influencer. In de documentaire *Het dubbellevens van Marijn Kuipers* (NPO Doc) laat ze zien hoe ze de ziekte geheimhield.

Jarenlang legde Marijn zichzelf vast op camera, als vorm van therapie, verschijnt in witte letters in beeld. Is jezelf filmen ook therapie als je voor elke huilbui op zelfstand nog even je haar goed doet? Ja, dat kan samengaan, bewijst Marijn. Op de video's is een jongere Marijn te zien die, vlak voordat ze wil overgeven, huilend op de wc zit. Ze mist etentjes met vriendinnen, de verjaardag van haar vader. Ze koopt zakken snoep, chocolade en bestelt daarna nog bij de McDonalds. Dat moet er allemaal weer uit. Al negen jaar lang.

De verlossing verscheen in onwaarschijnlijke vorm: Dave Roelvink. Marijn en Dave krijgen verkering. Nieuwe liefde Dave kent het klappen van de zweep. Hij worstelt zelf ook met verslaving en heeft elke kliniek tussen Amsterdam Zuid en Zuid-Afrika gezien. Bij hem voelt Marijn zich veilig. En het is meteen duidelijk waarom. Dave is een man die in een restaurant hardop zegt „als je wil gaan kotsen, bel dan in ieder geval eerst mij”. Marijn wil weten of Dave vindt dat ze er niet genoeg werk in stopt, in beter worden. Dave zegt dan gewoon „nee”. Hij doorziet dat Marijn om de hete brij heen draait. Dat ze niet naar de kern van het probleem durft te gaan. Gevolgd door: „Ik stuur je trouwens wel nog een bonnetje voor die eerste maanden dat ik je uit eten nam en jij alles weer uitkotste, ik blijf niet bezig.”

Dave gaat mee naar een therapie sessie in een kliniek. Gelukkig is daar behandelaar Lotte die in Dave meteen een bondgenoot ziet en hem vrij spel geeft. Marijn legt de verantwoordelijkheid bij „die eetstoornis”. Het is dik en onzeker voelen, het obsessief sporten, het vreten, kotsen, geheimhouden, ze kan het maar moeilijk uitleggen. Dave breekt in: „Het is niet die eetstoornis die dat doet, jij doet dat om iets niet te voelen.” Volgens Dave werkt het ook zo bij mensen die naar de drank grijpen om gevoelens te dempen en vervolgens zeggen dat ze last hebben van de drank. Hij kan het weten.

Op een lijstje schreef Marijn belangrijke thema's in haar leven: „verlies, scheiding, sterk zijn, niet tot last zijn”. „Je weet precies waardoor het komt, maar hij staat er niet tussen”, zegt Dave. Marijn kan het zelf niet zeggen. Dave wel: „Dat jouw vader is weggegaan is een heel groot trauma in jouw leven.” Marijn geeft toe en huilt. Dit keer zelfs zonder haar haar goed te doen. Hij pakt, liefdevol, vaderlijk, haar been vast. Elke onzekere verlaten mens verdient een Dave Roelvink.

Het dubbellevens van Marijn Kuipers eindigt met een verontwaardigd bericht: steeds meer meisjes ontwikkelen een eetstoornis, uit onderzoek blijkt dat socialmediagebruik een van de mogelijke oorzaken is. Dat je als influencer per definitie een dubbellevens leidt was de makers en Marijn zelf even ontschoten. Gelukkig kan iedereen via de Instagram van Marijn met de code 'Marijn10' korting krijgen op proteïnepoeders en pilates-accessoires. Hebben we er toch nog allemaal wat aan gehad, die eetstoornis.

Emma Vos

Grogu (rechts) redt met een groep Anzellanen zijn adoptievader Din Djarin in 'The Mandalorian and Grogu'. LUCASFILM

Is Star Wars een krimpend universum?

STAR WARS Met 'The Mandalorian and Grogu' keert Star Wars na bijna zeven jaar terug in de bioscoop. Waar staat deze filmfranchise na veertien jaar onder het regime van Disney en Kathleen Kennedy?

Coen van Zwol

AMSTERDAM

Implodeert het *galaxy far, far away?* Is het erop of eronder? De vorige Star Wars-speelfilm is al bijna zeven jaar geleden. Als de nieuwe speelfilm *The Mandalorian and Grogu* deze week flopt, dan is alles voorbij, las ik.

De twee sterren van deze film - vlees en bloed is schaars tussen de latex en pixels - ogen niettemin zeer relaxed in hun online persconferentie. Pedro Pascal en Sigourney Weaver giebelen als tienermeisjes bij de vraag welk Star Wars-personage ze nog graag willen spelen. Pedro Pascal, alias Din Djarin, *The Mandalorian*: „Die arme officier die door Darth Vader werd gewurgd, zonder dat hij hem aanraakte.” Sigourney Weaver, alias kolonel Ward: „Dus jij wil gewurgd worden?” Ze klapt dubbel van het lachen: een binnenpretje. Daarna: „Maar ik wil mevrouw Darth Vader wel spelen. O wacht, er is geen mevrouw Darth Vader.”

Pascal: „Jawel hoor, Natalie Portman.” Weaver: „Echt waar?”

Zoveel onwetendheid over de Star Wars-canon zal rechtgeaarde fans diep choqueren. Maar Star Wars staat en valt vermoedelijk niet met *The Mandalorian and Grogu*, dat zich afspeelt op een zijtoneel van het grote drama. De

voorspelde recette in week één is 80 miljoen dollar: minder dan *Solo* in 2018, de enige Star Wars-film die ooit flopte. Maar de lat ligt nu lager, een Star Wars-film hoeft geen miljarden te verdienen.

Regisseur John Favreau kon putten uit personages, decors en geanimeerde poppen uit drie seizoenen *The Mandalorian*, de tv-serie voor Disney+. De dure sterren maakten vermoedelijk bar weinig draaidagen. Weavers rol is minimaal en Pascals gezicht is één keer in beeld: premiejagers van de Mandalorian-clan mogen hun helm van bersker-staal nooit afzetten. Pascals twee *body doubles* zullen het meeste werk hebben gedaan.

En de snoezige Grogu - alias Baby Yoda - kan de kas spekken met nog meer merchandise. Deze miniatuurversie van de wijze Jedi-meester die held Luke Skywalker over *The Force* leerde, ging in 2019 viral. De groene rimpelbaby met puppy-ogen heeft een aandoenlijke vader-zoon dynamiek met de houterige, gepantserde Mandalorian, wiens groeiende vaderlijke zich slechts uit in gebaren, lichaamstaal en nu en dan een grom.

Markering van een nieuw regime

De speelfilm markeert een nieuw regime. In januari droeg de 72-jarige Kathleen Kennedy na veertien jaar de inhoudelijke leiding

over de gehavende, maar nog zeewaardige filmfranchise Star Wars over aan Dave Filoni. Als vertrouweling van George Lucas en Spielberg moest ze voor Disney - dat rechthouder filmproductie maatschappij Lucasfilm voor 4 miljard dollar kocht - Star Wars uitbouwen tot een 'cinematic universe'.

Dit bij superheldenfabriek Marvel ontwikkelde concept was in de jaren tien de natte droom van Hollywood. Series, films, boeken en games van een 'franchise' - James Bond, Harry Potter, Star Wars - vormen voortaan een 'filmuniversum' met een gedeelde tijdlijn en een 'canon'. Kleine films versterkten grote films, alles hing met alles samen en de fans zouden zich voor eeuwig in dit planmatig expanderend filmuniversum laten opsluiten. Creatieve intuïtie maakte plaats voor 'continuïteits-management'.

Met zijn hondstrouwe achterban leek Star Wars voor die opzet geknipt. De Big Bang van dit filmuniversum was in 1977 het sci-fisprookje *Star Wars: A New Hope*, over de blonde boerenkinkel Luke Skywalker die zijn verre woestijnplaneet Tatooine verlaat om Jedi-ridder te worden, een paranormale vechtmunnik. Luke versloeg de kortademige schurk Darth Vader en blees diens genedigde superwapen The Death Star op in een optimistisch ruimteavontuur dat verfriste in een tijd vol zwartgallige films. Star Wars verdiende omgerekend in huidige dollars 4,2 miljard: een sensatie.

Critici mochten het een infantiel sprookje vinden, voor schepper George Lucas, die worstelde met een autoritaire vader, was het persoonlijk: een kosmische strijd van goed en kwaad én van vader en zoon. Darth Vader blijkt in latere films de op het slechte pad geraakte vader van Luke Skywalker, sloffilm *Return of the Jedi* werd in 1983 een familieunië. Maar met de dood van de perfide keizer Palpatine leek het sprookje uit. Leek, want geobsedeerde Star Wars-fans hielden de cultus levend met verkleedpartijtjes, het lijmen van bouw pakketten en het schrijven, opvoeren en filmen van eigen Star Wars-avonturen.

Dat collectieve geknutsel verplaatste zich naar het opkomende internet, en eind jaren negentig bleek de tijd rijp voor nog een filmtrilogie. Opnieuw over goed en kwaad, vaders en zonen, maar patriarch Lucas koos nu partij voor papa. In drie 'prequel films' legden hij tussen 1999 en 2005 uit hoe de op-

vliegende, verliefde puber Anakin Skywalker in de wrede Darth Vader veranderde door de wijze en kuise raad van zijn Jedi-mentors in de wind te slaan.

Het stelde oudere fans teleur: bordkartonnen personages, houterige dialogen, zieloze digitale overkill en een toon die afwisselend infantiel, pontificerend en onbedoeld racistisch was. Lucas lag al op ramkoers met zijn fans toen hij zijn eerste Star Wars-film digitaal ging verbouwen -voor hen was die film de heilige graal. Door Lucasfilm over te nemen, verloor Disney George Lucas in 2012 uit een nukkige egelstelling.

Ambitieuze plannen voor nieuwe trilogie

Zaak was nu de gestrande walvis vlot te trekken. Sterproducer Kathleen Kennedy, een vriendin van Lucas en Spielberg, had ambitieuze plannen: een grote nieuwe trilogie en elk tweede jaar een kleinere speelfilm die verborgen hoekjes van het Star Wars-heelal verkende.

Het startschot werd in 2015 gegeven door

J.J. Abrams, Hollywoods wonderkind, geniaal in het fris her-verpakken van oude 'content'. *The Force Awakens* was een 'requel': een herhaling van deel één met een mix van jonge acteurs en vertrouwde gezichten.

Ditmaal verliet de jonge heldin Rey een woestijnplaneet om te strijden tegen de fascistoïde First Order, erfgenaam van het Keizerrijk. Opvolger van Darth Vader bleek de jonge Kyo Ren, zoon van schavuit Han Solo en prinses Leia uit de eerste serie. De vader-zoon-frictie escaleerde ditmaal in schokkende patricide. De film werd goed ontvangen en verdiende 2,4 miljard dollar.

Klachten over 'woke'-gehalte

Waarna Star Wars ontspoorde. Op internet klaagden reactionaire 'fanboys' over het 'woke'-gehalte, met te veel vrouwen en helden van kleur. Die kritiek zwol aan bij vervolgfilm *The Last Jedi* in 2017, met zijn romance tussen een zwarte man en Aziatische vrouw; Luke Skywalker als zure kluisenaar; en een overdosis psychokinese, telepathie en astrale strijd. Fans schopten ruzie op in-

ternet: baanbrekend of ketterij?

In kennelijke paniek huurde Kennedy J.J. Abrams in om alles terug te draaien. Waardoor sluitstuk *The Return of Skywalker* een laffe herhalingsoefening werd die de voorgaande film negeerde en zelfs de perfide oude keizer Palpatine uit zijn graf liet oprijzen. De trilogie ging als een nachtkars uit.

Dat zwalkbeleid bleek typisch voor Kathleen Kennedy. Bij de film *Rogue One* (2016) - rebellen stelen de blauwdruk van de 'Death Star' - werd de jonge regisseur op de valreep vervangen door een veteraan. Toen bij *Solo* (2018) - een schelmenfilm over de jongere Han Solo - het duo Phil Lord en Christopher Miller (*Project Hail Mary*) iets te jolig bleken, nam veteraan Ron Howard hun filmset over. *Solo* flopte.

Toen Kennedy in 2023 ook Lucasfilms tweede franchise, Indiana Jones, de nek om draaide met zeperd *The Dial of Destiny* waren haar dagen geteld. Alles leek een zware bevalling bij deze onzekere control freak

Lees verder op pagina C4

Vader-rimpelzoondynamiek wordt uitgemolken

Recensie Science fiction

Sci-fi-fantasy *The Mandalorian and Grogu*. Regie: John Favreau. Met: Pedro Pascal, Sigourney Weaver. Lengte: 133 min. Te zien in de bioscoop.

●●●●○

De eerste Star Wars-film sinds 2019 borduurt voort op het succes van de serie *The Mandalorian*, over een vader en zijn adoptiezoon: de gehelme premiejager Mando en de groene rimpelbaby Grogu. *The Mandalorian and Grogu* speelt zich af vijf jaar na de val van het perfide Keizerrijk. Namens de 'Nieuwe Republiek' jaagt Mando op restanten van het oude regime die zinnen op revanche. Hij is als een huurlijk van Blackwater die het naoorlogs Irak veilig maakt voor democratie door gewezen

Sigourney Weaver als kolonel Ward in 'The Mandalorian and Grogu'. LUCASFILM

adjudanten van Saddam Hussein in te rekenen.

Het script heeft verder weinig om het lijf. Mando en Grogu evoeren ene Rotta de Hutt, alias Stinky, van een feestplaneet waar hij als gladiator werkt, een sympathieke alien die eruit ziet als een gepelde garnaal. Daarna moeten ze dezelfde Rotta redden van zijn bloedorstige oom en

tante. Om niet op een doorsnee tv-episode te lijken, wiken tekst en intrige voor grandioze actie en decors.

Na een proloog waarin Mando op een gletsjer drie AT-AT's - enorme tanks op vier poten - in peilloze ravijnen laat struikelen, is de film een en al actie in oogstrelend belichte, hoogromantische decors.

Dynamisch is het zeker, maar de vertrouwde, snoezige vader-zoon dynamiek wordt niet uitgewerkt, maar uitgemolken en het geheel is vluchtig als een hand stuifneeuw. Ondanks gimmicks als Martin Scorsese, die zijn stem leent aan een alien-aapje in een fastfood-loket, is het toch niet veel meer dan een chique tv-episode. (CvZ)

CLOSE-UP

Peter Jackson met zijn handafdruk, voordat hij zijn ere-Gouden Palm ontving. FOTO AFP

In Cannes lijkt AI niet zo'n probleem meer

En leeg kantoor waarin de papieren wild in het rond vliegen. Adolf Hitler die langs een colonne in leer loopt. En een ontluikende bloem op een marmeren bed, omringd door wolken. Dit zijn de beelden die je ziet terwijl je luistert naar het laatste radio-interview van John Lennon op de dag dat hij stierf: glanzende, pretentieuze AI-ozin.

John Lennon: The Last Interview beloofde al van tevoren een relletje te worden op het filmfestival van Cannes dit jaar. Regisseur Steven Soderbergh (*Black Bag*) was open over zijn AI-gebruik tijdens het productieproces. Hij had het nodig om een boeiende film te maken van een krakerig radio-interview, vertelde hij tegen AP News. Zo'n 10 procent van de film werd geïllustreerd met generatieve AI-software van Meta.

Het resultaat is... saai en lelijk! Toch lijkt ophef in Cannes uit te blijven: er klinkt meer boegeroep bij de gehate Netflix-, Apple- en Canal Digitaal-logo's. Vorig jaar was kunstmatige intelligentie nog filmvijand nummer één, nu is de stemming omgeslagen. AI is overal, als een kloppes. In april kondigde het festival nog aan dat films met AI niet welkom zijn in de hoofdcompetitie (John Lennon wordt daarbuiten vertoond). Maar er werd veel naar gevraagd bij Q&A's en persconferenties. En hoewel regisseur Seth Rogan AI nogmaals de oorlog verklaarde, was de toon elders louter positief. De filmwereld - zelfs in kunstbastion Cannes - lijkt AI inmiddels te accepteren.

„AI is er al”, zei actrice Demi Moore (*The Substance*), jurylid op het festival, tijdens een persconferentie. „Je ertegen verzetten is een strijd die we zeker zullen verliezen. Het is beter om een manier te vinden om ermee om te gaan.” Regisseur Peter Jackson (*The Lord of the Rings*) ging verder. „Ik zie het probleem niet”, zei hij één dag na de ontvangst van zijn ere-Gouden Palm. Zolang 'de auteursrechten' goed geregeld worden.

'Je ertegen verzetten is een strijd die we zeker zullen verliezen'

Die acceptatie moet ook wel, want ook in Cannes is men achter de schermen volop met AI bezig. In de kelder van het Palais des Festivals, waar 16.000 professionals op de grootste filmmarkt op aarde handelen in film, wordt volgens vakblad *Variety* een AI-adaptatie van *Paradise Lost* verhandeld door *Pulp Fiction*-scenarist Roger Avery. Eris ook een thriller van Doug Liman (*The Bourne Identity*), er zijn animatiefilms „gesteund door AI”. Er is ook een 'AI for Talent'-symposium. Niet om de aanwezigte te waarschuwen voor kunstmatige intelligentie, maar om ze te instrueren. Grote namen als regisseur Darren Aronofsky (*The Whale*) komen daar vertellen hoe je AI kunt gebruiken om een film te maken. Hij maakte eerder de alom gehate Amerikaanse Revolutie-film *On This Day... 1776*. Het past in een bredere trend. Netflix kocht Ben Afflecks AI-startup voor 600 miljoen dollar. De baas van Hollywood-studio Paramount (en straks ook Warner Bros.) David Ellison zei dat AI elk deel van de filmproductie zou veranderen. En in Hollywood krijg je al een miljoen vóór je de 'I' hebt uitgesproken.

Maar dat zelfs op het traditionele Cannes - aartsvijand van streamingdiensten - wordt gewicht is opmerkelijk te noemen. Festivaldirecteur Thierry Frémaux opperde voorzichtig dat alleen de echte kunstenaar met AI kan omgaan. „Het verschil tussen kunstmatige intelligentie en echte intelligentie lijkt op het verschil tussen een elektrische en een normale fiets”, zei hij tijdens een persconferentie. „Wil je een elektrische fiets berijden, dan moet je eerst normaal kunnen fietsen.” Soderbergh heeft die theorie al een beetje ontkracht met zijn oerlelijke John Lennon-docu. De man is toch geen slechte fietser.

Tristan Theirlync

Kroonjuwelen Star Wars terug in bios

» **Vervolg** van pagina C3

zonder heldere visie. Ze haalde met veel fanfare grote namen binnen, maar al hun ideeën voor films en series verdwenen in wat Hollywood 'development hell' noemt.

Toch was Kennedy's bewind ook weer geen catastrofe. Ze harkte bijna 6 miljard dollar binnen met zes speelfilms. Na 2020 verlegde ze haar aandacht van films naar series, waarmee ze bijdroeg aan het succes van streamingdienst Disney+. De series draaiden om bijfiguren als Obi-Wan Kenobi, Boba Fett en Ahsoka. Slechts twee series waren echte klappers: *Andor*, een grimmige intrige over verzet en spionage in het Keizerrijk, en *The Mandalorian*, een space western over een premiejager met een schattige vinding. Maar de kachel bleef branden.

Kroonjuwelen te grabbel gegooid

De vraag is nu hoe Star Wars terug te brengen naar het grote scherm. Star Wars gooide - net als Marvel en Pixar - jarenlang zijn kroonjuwelen te grabbel op Disney+, dus waarom zouden fans er nog een duur bioscoopkaartje voor betalen? Remakes van oude hits zijn geen optie: Kathleen Kennedy stelde eerder al vast dat fans het niet pikken als Star Wars-helden als Luke, Leia of Han Solo door andere acteurs worden gespeeld. Die handicap hebben andere 'franchises' niet: de zevende James Bond loopt zich warm en een nieuwe Harry Potter gaat straks gewoon weer naar de brugklas van Zweinstein.

De laatste, onbeminde filmtrilogie is een fors obstakel: daar valt nauwelijks op voort te borduren. Maar wellicht ligt de toekomst van Star Wars bij Shawn Levy's film *Starfighter* met Ryan Gosling die volgend jaar uitkomt. Levy is een vakman op een *winning streak*: hij produceerde Netflix-sensatie *Stranger Things* en regisseerde superheldenkomedie *Deadpool vs Wolverine* die de kwakkelende Disneydochter Marvel uit het slop trok. Hoewel zijn film topgeheim is, liet Levy zich in *The New York Times* wenen over ontvallen dat het ook bij hem zal draaien om vaders en zonen. Zijn afwezige pa had zich volledig over hem en zijn zusje ontfermd toen de producent als dertienjarige zijn depressieve, alcoholistische moeder ontvluchtte.

Oprechte emotie kan nooit kwaad: wie weet wordt dat de herstart voor Star Wars. *Nobody knows anything*, is in Hollywood opnieuw het motto nu de droom van een 'cinematic universe' is vervlogen. En wordt het niets, dan kan Lucasfilm-baas Dave Filoni - bekend van matige Star Wars-animatie - de fans nog jarenlang bedienen met nostalgische series. Ook aan een krimpand filmuniversum valt veel geld te verdienen.

Botsing geobsedeerde voetballer met Ierse coach in WK-drama

VOETBALDRAMA

De fanatieke voetballer Roy Keane brak met de gemoedelijke bondscoach Mick McCarthy van het Ierse elftal in de aanloop naar het WK 2002.

André Waardenburg

AMSTERDAM

In de proloog en epiloog van *Saipan* zien en horen we nieuwsflitsen en radioberichten uit 2002 over het onderwerp van deze sportfilm: de botsing tussen de Ierse sterspeler Roy Keane en Mick McCarthy, coach van het Ierse voetbalelftal. Het resultaat van hun hoog oplopende ruzie wordt al onthuld: Keane vertrekt uit het trainingskamp in Saipan en doet niet mee aan het wereldkampioenschap voetbal in Zuid-Korea en Japan. Heeft hij het land verraden of is hij een held? Nederlandse voetbalfans volgden de controverse met verhoogde interesse: het Ierse elftal had Oranje in de voorronde uitgeschakeld.

Iemand op de radio vraagt zich af of de hysterie na Keanes controësiële besluit vergelijkbaar is met de gekte rond de dood van prinses Diana. Deze pakkende proloog vraagt impliciet aan de toeschouwer wiens kant hij/zij zal kiezen. Voor wie heb je meer begrip, de opvliegende Keane of de gemoedelijke McCarthy? Een montage van beiden - McCarthy is een oud-voetballer - laat zien dat zij op het veld geen lieverdjes zijn en waren. McCarthy schuwde vreselijke overtredingen niet, Keane is een driftkikker.

Aan de vooravond van het FIFA-wereldkampioenschap is de geblesseerde Keane, in de film indringend gespeeld door Éanna Hardwicke, fanatiek aan het revallideren. McCarthy, uiterlijk onbewogen neergezet door Steve Coogan, bereidt zich thuis voor op de reis naar Japan, maar praat met zijn vrouw ook over het schilderen

Steve Coogan als de Ierse bondscoach Mick McCarthy (l.) en Éanna Hardwicke als sterspeler Roy Keane.

van het afgebladderde hek. Scènes die de kern van *Saipan* aankondigen, obsessief perfectionisme versus een laissez-faire benadering.

Als het Ierse elftal zich zonder de geblesseerde Keane weet te kwalificeren, organiseert de Ierse voetbalbond een trainingskamp op Saipan, de laatste stop voordat ze Japan aandoen. Saipan is het eiland dat in de Tweede Wereldoorlog gebruikt werd als basis voor het afvuren van de atoombom op Hiroshima. Het is er desolaat, droog en heet. Als het Ierse team zijn intrek neemt in het gehorige hotel, blijkt de airco te haperen en het ontbijt ondermaats. Tot overmaat van ramp is het trainingsveld zesaaid met stenen en zijn er geen voetballen.

De hele situatie zet Roy Keane op scherp, de kijker heeft dan ook al gehoord dat hij en McCarthy in het verleden een aanvaring hadden. Bovendien is McCarthy een Engelsman, dus is hij wel geschikt om Ierland te representeren? Keane verwijt McCarthy incompetentie en de Ierse voetbalbond onprofessioneel gedrag, McCarthy benadrukt dat hij zijn best doet en dat alles wel op zijn pootjes terecht komt.

Als hun als een bokswedstrijd gefilmde conflict tot uitbarsting komt, is het niet alleen een botsing van ego's en temperamenten, maar draait het ook om kwesties als individu versus team en plezier versus gedrevenheid. Hoe ver ga je om te winnen? Een thematiek die in allerlei variaties langskomt, maar misschien net te dun is voor een speelfilmengte. En krachtige authentieke nieuwsbeelden aan begin en eind van het op zich onderhoudende *Saipan* suggereren dat een documentaire van een uur ook wel had volstaan.

Recensie Drama

Saipan. Regie: Lisa Barros D'Sa en Glenn Leyburn. Met: Steve Coogan, Éanna Hardwicke, Peter McDonald. 91 min.

Te zien in de bioscoop.

●●●○○

Pers spaart John Travolta terwijl oude meesters slagen én falen in Cannes

Actrice Ella Bleu Travolta speelt een rol in de film 'Propeller One-Way Night Coach' van haar vader John Travolta, hier samen op de rode loper van het filmfestival van Cannes. FOTO AFP

CANNES FILMFESTIVAL De hoofdcompetitie is over de helft, met films van grote namen: wie levert, wie niet? John Travolta's filmdebuut bracht nog wat broodnodige Hollywoodglamour.

Sabeth Sijders

CANNES

Aandoenlijk, dat is het woord dat het best past bij John Travolta's regiedebuut. Zijn passieproject *Propeller One-Way Night Coach* was afgelopen zaterdag te zien op de 79ste editie van het filmfestival van Cannes. Aan de Côte d'Azur gaan veel films in première die het komende jaar het gesprek domineren. Ze kunnen er een grandioze lanceerij krijgen, met laaiende recensies of een Palm. Of afgebrand worden door de uit de hele wereld aanwezige pers.

Propeller One-Way Night Coach dat zowel is geproduceerd, gefinancierd, geschreven als geregisseerd door de acteur, gaat over de kinderlijke verwondering van een 8-jarige bij zijn eerste vliegreis in de jaren zestig. Denk: een crush op een zoetgevooide stewardess, intens verdriet bij een gebroken speelgoedvliegtuig, een moeder die op de achtergrond gratis drankjes en rijke mannen versiert. De korte film - die buiten de belangrijke competities werd vertoond - blijkt een verhaalte voor het slapen gaan met een voice-over van Travolta zelf. Dat is iets waarvoor slechts enkele critici hun bloed-dorstige pen scherpen.

Mogelijk is het daarom dat Travolta het aandurfde zijn film op La Croisette te vertonen, waar festivaldirecteur Thierry Frémaux hem onverwacht met een ere-Palm beloofde. Grote Hollywoodstudio's meden dit jaar daarentegen het festival, omdat een première in Cannes enorme kosten met zich meebrengt én ze niet het risico willen lopen op zure recensies ver voor het

begin van de echte promotiecampagne. Cannes lijkt er aardig in te slagen buzz te creëren zonder een grote Amerikaanse studiofilm, met 'glamour' op bestelling' via de première van Travolta en een jubileumvertoning van *The Fast and the Furious*.

Heerlijke bonbondoos

Wel worden er andersoortige mankementen van het Franse festival zichtbaar. Zo leek de hoofdcompetitie vooraf op een heerlijke bonbondoos waar het ene chocolaatje nog lekkerder smaakt dan het andere, met nieuwe films van Gouden Palmwinnaars en Oscargenomeerden. En een deel maakt die hoge verwachtingen ook waar.

Zo is Pawel Pawlikowski's *Fatherland*, dat de gespannen driehoeksband toont tussen de Duitse Nobelprijswinnaar Thomas Mann (Hanns Zischler), zijn loyale dochter Erika (Sandra Hüller) en zijn vriendelijke zoon Klaus (August Diehl), een ambitieuze masterclass in minimalisme. En in zwart-wit gefilmde roadtrip die Mann in 1949 met Erika maakt van West- naar Oost-Duitsland voelt bovendien bitter actueel. Terwijl de narcistische schrijver oereert over Goethe rond wordt hem een nieuwe wereldorde gevormd. De film zit vol parallellen met het heden, al wilde Pawlikowski het daar na afloop liever niet over hebben. Het heden vindt hij immers moeilijk te duiden: „Ik maak films die zich afspelen in het verleden, omdat ik daar juist grip op kan krijgen.”

Ook *Soudain* van de Japanse Ryūsuke Hamaguchi maakte indruk. Met een speeltijd van drie uur en een kwartier is het met afstand de langste film van

de hoofdcompetitie. En dan blijkt er ook nog vooral te worden gepraat: de plot volgt de gesprekken tussen de directrice van een verzorgingshuis in Parijs en een terminaal zieke Japanse schrijfster. Maar de vriendelijkheid en intensiteit van de personages maakten van de film een koploper. Tragikomedie *El ser querido* (*The Beloved*) van Rodrigo Sorogoyens is een publieksvriendelijke film met een echo naar de recente Cannes-titel en Oscarwinnaar *Sentimental Value*: Javier Bardem schittert als oudere, manipulatieve regisseur die zijn van hem vervreemde dochter Emilia vraagt voor de hoofdrol in een zeer persoonlijk project. Maar bij sommige films vroeg je je de afgelopen week ook af wat ze in de hoofdcompetitie te zoeken hebben. Cannes is lokaal aan zijn grote namen, maar soms lijkt hun selectie vooral ingegeven door eerder en toekomstige werk of door de sterren die ze meebrengen naar de rode loper.

Zo heeft James Gray's thriller *Paper Tiger*, een van de twee Amerikaanse films in de competitie, wel erg vergezochte plotwendingen nodig om op gang te blijven. Twee broers (Adam Driver en Miles Teller) belandden in de late jaren tachtig, tijdens hun pogingen om The American Dream te realiseren, in een conflict met de Russische maffia. De band tussen de broers is mooi in beeld gebracht, maar de naïviteit van de personages en hun keuzes voelen zo onwaarschijnlijk dat het afleidt. Tussen Cannes en Gray lijkt de liefde echter onvoorwaardelijk: dit is alweer zijn zesde nominatie voor een Gouden Palm.

Ook *Sheep in The Box* van de Japanse Hirokazu Kore-eda (Gouden Palm-

winnaar in 2018 met *Shoplifters*) stelt wat teleur. De sciencefictionfilm over een koppel dat een robotversie van hun overleden zoon in huis haalt, is elegant, maar wat de Japanse meester nu exact wil aanstippen blijft onduidelijk. Bij Asghar Fahradi's *Parallel Tales*, een puzzelfilm over voyeurisme geïnspireerd door Krzysztof Kiełowski's *Dekalog: Six*, ontbreekt de extra laag die je verwacht als de Iraanse winnaar van twee Oscars ermee aan de slag gaat.

Clichés en exotisme

Fahradi's film is opgenomen in Parijs met Franse actiegrootheden als Isabelle Huppert, Virginie Efira en Vincent Cassel. Dat past binnen een trendje op het festival dit jaar: opvallend veel prominente internationale makers kozen ervoor om in het Engels of Frans te werken in plaats van in hun moedertaal. Soms pakte dat goed uit, zoals bij Hamaguchi, soms niet. Asghar Fahradi wees er in een interview op dat je bij het filmen in een andere taal en cultuur het risico loopt om in clichés en exotisme te blijven hangen.

Het festival duurt nog tot en met zaterdag, de komende dagen kan nog een film opduiken die iedereen van zijn sokken blaast. Zo zijn de verwachtingen hoog voor Lucas Dhonts drama *Coward*, over een soldaat die een soldatenrevue wil opzetten tijdens de Eerste Wereldoorlog én voor politieke thriller *Minotaur* van Andrey Zvyagintsev. Van Hollywood heeft Cannes weinig meer te verwachten: Barbra Streisand liet weten dat ze zaterdag niet zelf haar ere-Gouden Palm in ontvangst komt nemen vanwege een knieblessure.

Bij sommige films vroeg je je de afgelopen week af wat ze in de hoofdcompetitie te zoeken hebben

Recensie Documentaire

Het hart van Amsterdam.
Regie: Arnold-Jan Scheer, Roy Dames, Sven Jacobs. Lengte: 99 minuten.
Te zien in de bioscoop.
●●●●○

'Het hart van Amsterdam' is fraai tijdsbeeld van oude penoze op de Wallen

MISDAADKRONIEK Misdaadverslaggever Arnold-Jan Scheer filmt sinds de jaren tachtig oude Amsterdamse penoze. Veertig jaar later maakte hij zijn film af met hun zonen en kleinzonen.

Dana Linssen
AMSTERDAM

Z e hadden geweldige bijnamen, de mannen van de oude Amsterdamse penoze. Neem onderwereldkoning Frits van de Wereld. Die heet te naar het door hem gerunde café aan de Zeedijk en werd rijk met gokken, bordelen en een „klein bootje met hasj“. Dan was er wapenhandelaar Pistolen Paultje, die al als scholier al zijn geld uitgaaf aan wapens. En natuurlijk Zwarte Joop, met zijn rovershaar en woeste baard, die ver buiten de hoofdstad bekend werd door zijn seksclub Casa Rosso aan de Oudezijds Achterburgwal. Zijn leven wordt momenteel verfilmd door Tim Oliehoek in de serie *Koning van de Wallen* die eind volgend jaar op tv wordt verwacht. Over cannabiskoning Henk de Vries werd vorig jaar de serie *Amsterdam Empire* gemaakt, waarin zijn beroemde coffeshopketen The Bulldog voor het gemak The Jackal werd genoemd.

De geschiedenis van de Amsterdamse penoze bestaat uit sterke

verhalen die bij nader inzien niet zo sterk waren als ze leken, zoals misdaadjournalist Arnold-Jan Scheer opmerkt aan het begin van zijn documentaire *Het hart van Amsterdam*. Fictie dreigt de zaken vaak te romantiseren. De geïdealiseerde mores van vechtersbazen die met de pet rond gingen als iemand in de buurt krap zat, zijn ook gewoon dodelijke ertodes en een zwijgcultuur met veel verliezers. Niet iedereen met Amsterdamse branie is automatisch een held.

Scheer kan het weten, want hij groeide op als kind van de Wallen, waar zijn grootvader een koeriersdienst onderhield. Dus toen hij in de jaren tachtig begon als misdaadverslaggever voor *Nieuwe Revu* keerde hij vaak terug naar zijn buurt. Maar hoe meer hij te weten kwam van de verhalen achter de verhalen, hoe minder hij de „magische aantrekkingskracht“ van die bijgoochens ervoer: „Soms hoor je dingen die je niet wilt geloven maar ook niet kunt negeren.“

Documentairebeelden kunnen dan op een andere manier 'magisch' zijn. Neem bijvoorbeeld een gesprek tussen Scheer en Van de Wereld over zijn bemoeienissen

Oude penoze in Amsterdam.

met de drugs wereld. Dan valt op hoe dat karakteristieke penozejargon een manier is om met heel veel woorden niets te zeggen: „We zijn voor schut gegaan. We hebben onze tijd uitgezet. Afgelopen. Uit.“ Het gaat niet alleen om zijn woorden, want je hangt nog steeds aan zijn lippen. Maar om hoe hij dat allemaal zonder met zijn ogen te knippen kan vertellen. IJskoud. Of tintelt daar toch een lachje? En is dat niet nog veel griezeliger?

Aan overdosis overleden

Later blijkt dat de zoon van Van de Wereld aan een overdosis is overleden toen harddrugs en georganiseerde

seerde misdaad vanaf de jaren tachtig het wereldje minder gezellig maakten. Ook kleinzoon Frits jr. komt aan het woord. Na de dood van zijn opa wil hij dan wel met zoveel woorden toegeven dat al dat geld ergens vandaag moet zijn gekomen natuurlijk. Want: „Geld doet alles met je. Als je het eenmaal hebt, dan wil je steeds meer.“

Ben je niet heel erg in de Nederlandse misdaadgeschiedenis ingevoerd, dan is het best opletten gebazen. *Het hart van Amsterdam* combineert het materiaal dat Scheer en zijn team in de jaren tachtig draaiden met nieuwere interviews en archiefmateriaal.

De zusjes Fokken.

Oud-performer Rob van Delden voor seksclub Casa Rosso op de Wallen.

Soms worden de sprekers even met hun naam geïntroduceerd, soms ook niet. Dat het in de jaren tachtig helemaal mis ging in de buurt is echt iets dat je moet weten. En alleen al de protestposter die toen aan de kop van de Zeedijk hing verdient meer uitleg voordat je denkt dat de gemeente de buurt toen echt tot rampgebied had verklaard.

Niet helemaal opgeloste zaken

Scheer is de verteller van zijn eigen film, en er komen naast Frits jr. ook andere kinderen van de Buurt aan het woord, zoals misdaadjournalist Bas van Hout, die als negenjarige door Maurits -

Zwarte Joop - de Vries onder zijn hoede werd genomen. Een kleine bijrol is weggelegd voor de wijkagent die ook al zo'n mooie bijnaam kreeg: Joep de Fluiter. Zo wordt er wat stof weggeveegd van niet helemaal opgeloste zaken, zoals de brand die in 1983 in de Casa Rosso werd gesticht.

Al met al een geweldige tijdsdocument. Wat mij betreft mag de grotendeels gecrowdfunde film best tot een driedelige serie worden uitgesmeerd. Maar ook dan was het vast onmogelijk geweest om alle vragen te beantwoorden: „Je kunt wel dingen weten, maar je kunt ze niet altijd zeggen.“

'Rivals': meer dan 'bekakte mensen die met elkaar het bed in duiken'

SERIE Ook het tweede seizoen van *Rivals* draait om de strijd tussen edelen op landgoederen. „Het klassensysteem is verknipt, maar het is vruchtbare grond voor fictie.“

Anke Meijer
AMSTERDAM

B onkbusters werden ze in Groot-Brittannië genoemd, de succesvolle Rutshire-chronicles van schrijfster Jilly Cooper (1937-2025). Deze boekenreeks, die de inspiratie vormt voor de populaire dramedy-serie *Rivals* dat nu terug is met een tweede seizoen, verhaalt over de strijd tussen twee landdelers in de jaren tachtig die concurrerende tv-zenders uitbaten. Media en politiek vormen slechts de achtergrond, het draait om rijke mensen in grote landhuizen die samen dineren, polospelen, ruziën en veelvuldig seks met elkaar hebben.

In de jaren tachtig was *bonkbuster* - een samentrekking van *bonking* (seks hebben) en *blockbuster* (bestseller) - een neerbuigende term om duidelijk te maken dat dit soort boeken geen echte literatuur waren. „Er werd in zekere zin op neergekeken“, legt acteur David Tennant uit tijdens een videogesprek vanuit Londen. De acteur bekend van *Doctor Who* en *Broadchurch*, speelt in de serie *Tony, Lord Baddingham*, de meedogen-

loze eigenaar van een regionale tv-zender. „Omdat de boeken heel veel seks bevatten, en het echte pageturners zijn, werden ze in die tijd weggezet als lage kunst.“

Claire Rushbrook, die echtgenote Monica, Lady Baddingham speelt: „Alle nuances en details die we in de serie laten zien, komen rechtstreeks uit haar boeken. En de seks is wat ons betreft net zo belangrijk, en nemen we net zo serieus als de machtsspelletjes, de ruzies en het drama. Cooper wist een enorm gezelschap aan gevarieerde personages tot leven te wekken. Vergelijkbaar met Charles Dickens.“

Oud geld, nieuw geld

De cast van *Rivals* is inderdaad opmerkelijk groot. Niet alleen de zenderbaas die David Tennant speelt, maar ook zijn concurrenten, hun echtgenotes, kinderen, assistenten, burens, vrienden en collega's hebben hun eigen affaïres, gebroken harten of toekomst-dromen.

Een aanzienlijk deel van het drama in *Rivals* speelt zich af in het televisiebedrijf van Tony Baddingham, dat in seizoen één concurrentie kreeg van een nieuw tv-bedrijf, geleid door gerenommeerde journalist Declan O'Hara (Aidan Turner) en politicus Rupert Campbell-Black (Alex Hassell). Die laatste is niet alleen Tony's rivaal in zaken, maar ook in de liefde.

Rivals is daarmee een van de vele series die draait om de Britse aristocratie. „Het klassensysteem is op veel manieren behoorlijk verknipt“, zegt Tennant. „Maar het is vruchtbare grond voor fictie.“ Dit

heeft volgens de acteur alles te maken met het feit dat iedereen in die hogere klasse constant bezig is met z'n plek in die maatschappij. „Het draait alleen maar om waar je staat, waar je heen wilt gaan, hoe ver je kunt vallen, en dat plafond waar je op een of andere manier nooit doorheen kunt komen.“ Want, zegt de acteur, geld hebben is niet hetzelfde als tot de hogere klasse behoren. Oud geld botst in de serie geregeld met nieuw geld.

Dat laatste geldt zeker voor zijn rol: Tony Baddingham, die zijn titel en positie enkel te danken heeft aan de vrouw met wie hij trouwde. Dit in tegenstelling tot zijn rivaal Rupert die zijn positie en rijkdom erfde. In het nieuwe seizoen blijkt dat de teruggetrokken Lady Baddingham eigenlijk de overhand heeft in hun huwelijk. Tennant: „Het is zijn grootste probleem. Tony heeft al die macht en invloed, en al dat geld, maar hij zal de top nooit helemaal kunnen bereiken omdat hij er niet in is geboren.“

Ook dit komt volgens zijn tegenstander Rushbrook rechtstreeks uit Jilly Coopers boeken. „Ze diept al die facetten uit. Daar was ze heel goed in“, zegt de actrice. „Het is zoveel meer dan een boel bekakte mensen die champagne drinken en met elkaar het bed in duiken.“

Recensie Komedieserie

Rivals 2. Door: Dominic Treadwell-Collins, Laura Wade. Met: David Tennant, Aidan Turner, Alex Hassell, 6 afl. van circa 55 min (de tweede helft volgt later dit jaar). Te zien op Disney+. ●●●●○

Tatjana Simic keert terug in tv-serie over Kees Flodder en haar dochter

Recensie Serie

Kees Flodder
Van: Jeroen Koopman. Met: Tatjana Simic, Ghislaine van Ijperen, Tibor Lukács, Dylan Jongejans. 6 afl. van circa 30 min. Te zien op Videoland. ●●○○○

Wilfred Takken

AMSTERDAM

M et meer dan twee miljoen bioscoopbezoekers was de allereerste *Flodder* in 1986 zo'n groot succes dat regisseur Dick Maas in de jaren negentig twee vervolgfilms en een tv-serie maakte. Ook de eendelige herhalingen bleven populair, in 2016 werd de komedie door de lezers van *Veronica Magazine* nog verkozen tot beste Nederlandse tv-serie. Dus is

De cast van de Videolandserie 'Kees Flodder'. Vlnr Saskia van Iterson, Tibor Lukács, de baby, Ghislaine van Ijperen, Tatjana Simic, Dylan Jongejans, Jack Koren. FOTO JASPER SUYK

er veertig jaar na het begin een nieuwe generatie Flodders in het leven geroepen voor *Kees Flodder*, een zedelijke komedie op Videoland.

Grootste teleurstelling: Dick Maas, de invloedrijke grootmees-

ter van de Hollandse actiekomedie aan wie filmmuseum Eye onlangs een retrospectief wijdde, doet niet meer mee. Van de oorspronkelijke hoofdrollen keert alleen Tatjana Simic terug. Dit jaren tachtig-icoon speelde ook in de oorspronkelijke

reeks de aantrekkelijke sekswerker Kees Flodder („Buurman, wat doet u nu?!“). De nieuwe serie draait om haar dochter die dezelfde naam draagt. Kees Junior trouwt met een stokoude miljonair die na het ja-woord dood neervalt, waarna de jonge bruid diens villa erf.

Veel is hetzelfde gebleven. Net als in de eerdere delen gaat een sociaal gezin in een villawijk wonen en komt daar in botsing met de oorspronkelijke bewoners. Tibor Lukács neemt de rol over van Huub Stapel en Coen van Vrijberghe de Coningh als de stoere, geblondeerde man van het huis. Dit keer heet hij alleen niet Johnnie, maar Donnie. In de nieuwe villa begint Donnie een kinderopvang met wat afwijkende ideeën over kindveiligheid. Ook wordt Oma Flodder ontvoerd, graven de Flodders overleden huisdieren op, geven ze in de tuin een rockconcert

met gedetineerden en houden ze een eetwedstrijd met oesters.

Tatjana Simic speelt wederom de rol van luchtig geklede vrouw die haar seksualiteit vrijmoedig inzet voor plezier, macht en gewin. Roodharig nichtje Pris (Dylan Jongejans) volgt het voorbeeld van haar beroemde tante. Dochter Kees Junior (Ghislaine van Ijperen), om wie de serie draait, is echter heel anders. Zij lijkt zich niet bewust van haar aantrekkelijkheid, blijft onder alle omstandigheden onschuldig en lief. Haar humor ligt in de manier waarop ze naïef en met een onverstoort humor alle agressie en ellende rondom zich negeert.

Wederom is dit een burleske klucht, met vette grappen, smerigheid en forse materiële schade. Vrij snel worden twee Rietveldstoelen tot brandhout gehakt. Ook deze serie heeft het uiterlijk van

een stripverhaal met uitvergrote, oer-Hollandse karikaturen. Zo past ze in de kluchttraditie die loopt van *Schatjes* via *New Kids Turbo* naar *De Tata's*. En ook nu gaat de sympathie van de kijker uit naar de aso's omdat de kakkers zich nog veel erger misdragen en de aso's tenminste altijd hartelijk en vrolijk blijven.

Nog altijd is *Flodder* op zijn leukst als er wat actie in zit: rondscheurende auto's, matpartijen, brand en ontploffingen. Een helikopter die een brandende villa invliegt: heerlijk. Helas is de humor in *Kees Flodder* verder matig, het scenario mager en zijn de acteurs zeer wisselend van kwaliteit, uiteenlopend van Tibor Lukács (uitstekend) tot Tatjana Simic (vlak). Ook moddervet acteren blijft een kunst. Zo is *Kees Flodder* een slap aftreksel van een komediereeks die toch al stevig was uitgemolken.

David Tennant speelt Tony, ofwel Lord Baddingham in de serie 'Rivals 2'.

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie
Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v. rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven
Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties
T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten
T: **020 - 755 3052**
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel
E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen
Wij streven ernaar NRC te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur. W: nrc.nl/service, T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang persoonsgegevens
Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Almelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht
© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

Detachering • Recruitment • Tech Solutions

Dit zou zomaar kunnen passen

Professioneel, inhoudelijk en ambitieus

QHSE Manager

Bedrijf

MATCO Chemicals is een internationale marktleider in watergedragen polymeerformuleringen, die hoogwaardige, op maat gemaakte compounds en additieven ontwikkelt en produceert voor de chemische industrie met focus op veiligheid, kwaliteit en duurzaamheid.

Functie

Als QHSE Manager ben je verantwoordelijk voor het ontwikkelen, implementeren en borgen van het QHSE-beleid binnen de gehele MATCO Group, waarbij je veilige processen, kwaliteitsmanagement en compliance waarborgt, met standplaats de SEVESO-locatie in Oss.

Locatie: Oss / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Chemicals / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Nick Henkes, +31 6 117 020 10

Technical Manager

Bedrijf

MATCO Chemicals is een internationale marktleider in watergedragen polymeerformuleringen, die hoogwaardige, op maat gemaakte compounds en additieven ontwikkelt en produceert voor de chemische industrie met focus op veiligheid, kwaliteit en duurzaamheid.

Functie

Als Technical Manager ben je verantwoordelijk voor onderhoud, engineering, technische investeringsprojecten en continue verbetering van de productie-locaties in Oss en Hasselt (NL). Je speelt een sleutelrol in het realiseren van een veilige, efficiënte en toekomstbestendige productieomgeving.

Locatie: Oss / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Chemicals / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Nick Henkes, +31 6 117 020 10

Senior Adviseur Planning & Logistiek

Bedrijf

Heijmans is een beursgenoteerd bedrijf dat innovatieve en integrale vastgoed-, bouw- en techniekoplossingen realiseert voor wonen, werken en verbinden, waarbij kwaliteit en toegevoegde waarde centraal staan.

Functie

Als Senior Adviseur Planning & Logistiek ben jij degene die vanaf dag één richting geeft aan het bouwproces, de planning én de logistiek voor grote en complexe utilitaire projecten, variërend van Rijksoverheidstenders tot datacenters en ziekenhuizen.

Locatie: Rosmalen / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Construction / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

L&D Specialist

Bedrijf

YER is marktleider in recruitment, detachering en talentontwikkeling, die hoogopgeleide professionals verbindt met vooruitstrevende organisaties en zich richt op groei, innovatie en duurzame successen.

Functie

Als L&D Specialist bij YER beheer en optimaliseer je het learning platform en de leerlijnstructuur, waarbij je regie voert over in- en externe leerlijnen en zorgt voor een schaalbare, logische en effectieve leeromgeving. Je bepaalt mede hoe leren bij YER wordt vormgegeven, vandaag en in de toekomst.

Locatie: Amsterdam / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Consultancy / **Opleiding:** Wo Master / **Voorwaarden:** € 70.000 - € 80.000/jaar

Contactpersoon YER

Ernestine Simonis, +31 6 292 390 25

Scan de QR-code en
bekijk alle vacatures
yer.nl/nrc

YER. Mensgericht. Ambitieuw. Deskundig.

YER
ambitions in motion